

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**Türkiye’de Memur Sendikalarının
Avrupa Birliği Sürecinden Beklentileri:
Eğitim Sendikaları Örneği**

Yüksek Lisans Tezi

Enis ALDEMİR

Ankara – 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**Türkiye’de Memur Sendikalarının
Avrupa Birliği Sürecinden Beklentileri:
Eğitim Sendikaları Örneği**

Yüksek Lisans Tezi

Enis ALDEMİR

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Kemal COŞKUN

Ankara – 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**Türkiye’de Memur Sendikalarının
Avrupa Birliği Sürecinden Beklentileri:
Eğitim Sendikaları Örneği**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kemal COŞKUN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

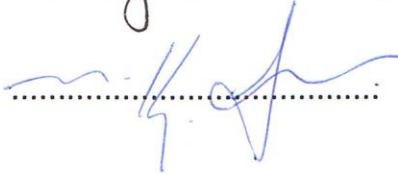
Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ

.....

Prof. Dr. Nejlâ Kurul TURAL

.....

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kemal COŞKUN

.....

Tez Sınavı Tarihi: 11/01/2010

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim.

Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. 11.01.2010

Enis ALDEMİR

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği'nin Türkiye için ne ifade ettiği hakkında birkaç cümle söylenecek olsa, söyleniş tarzındaki farklılıklara karşın cümlelerin işaret edeceği olgular ve olası bir üyelikten beklentiler belirli konu başlıkları altında toplanacaktır. Öyle ki, kuruluş amaç ve hedefleri ile çok açık bir şekilde ekonomik bir birliktelik olan ve nihayetinde ekonomik hedeflerine ulaşabilmek için siyasal, sosyal, kültürel ve hatta askeri unsurları içerisinde barındıran Avrupa Birliği, Türkiye'de süregelen tartışmalara bakıldığında, daha çok yan unsurları ile, yani siyasal, sosyal, kültürel ve askeri boyutlarıyla Türk kamuoyunda yer almakta ve tartışılmaktadır. Üyelik ve müzakere sürecinde en önemli etkiler ekonomi üzerine olmasına karşın, Avrupa Birliği'nin, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından bu yana hedef olarak belirlenen muasır medeniyet seviyesi olarak algılandığı, aynı şekilde sosyal ve kültürel anlamda ulaşılması gereken bir seviye olduğu ve nihayetinde Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Rusya tehdidinin azalması ile etkisizleşen NATO'ya alternatif bir jeostratejik güç unsuru olarak algılandığı gözlenmektedir.

Zaman içerisinde devlet politikası ile uyumlu hale gelen hükümet politikaları Avrupa Birliği uyum çalışmalarını kaçınılmaz bir şekilde ülke gündeminin en üst sıralarına taşımış ve özellikle 2000 sonrasında hemen her kesim yaşanan değişim sürecinden etkilenmiştir. Bu etkiler olumlu olabildiği gibi şüphesiz olumsuz yönleriyle de ortaya çıkmaktadır. Konuya sınıf temelinde yaklaşıldığında ise, yukarıda ifade edildiği gibi ekonomik önceliklerle bir araya gelmiş geçmişin emperyalist güçlerinin oluşturduğu siyasal birliktelik, başta üreticiler olmak üzere küçük sanayi ve orta gelir düzeyindeki ücretli kesime daha ziyadesiyle olumsuz tesir etmiş görünmektedir. Buna karşın, belirtilen grupların ülke içerisindeki iş ve

yaşam koşullarından duydukları memnuniyetsizlik, Avrupa Birliği'nin muasır medeniyet, ulaşılması gereken bir hedef olarak algılanması gibi bir yanılısamayı da beraberinde getirmiştir.

Olumlu ve olumsuz değerlendirmeler bulunmakla birlikte, Avrupa Birliği konusu ülke i ve dış gündemi açısından öncelikli konumunu korumakta ve bu durumun uzun süre değişmeyeceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bu çalışman özellikle kamuda örgütlü çalışan kesimin Avrupa Birliği'ne yaklaşımının araştırılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşüncesi ile şekillendirilmiştir.

Bu çalışmanın ortaya konulmasında değerli katkı ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kemal COŞKUN ile Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ, Prof. Dr. Nejla KURUL ve Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümünün kıymetli hocalarına teşekkür ederim.

Ayrıca, geçmiş ve gelecekteki bu uzun ve zahmetli süreçte ilgi, destek ve fedakrlığını hep yanımda hissettiğim eşim ve biricik oğlum başta olmak üzere aileme sonsuz minnet duygularımla.

- İÇİNDEKİLER -

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
TABLO DİZİNİ	VII
GRAFİK DİZİNİ	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1.1. Araştırmanın Problemi	5
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
1.3. Araştırmanın Yöntemi	8
1.3.1. Veri Toplama Teknikleri	9
1.3.2. Örneklem	9
1.3.3. Sayıtlılar ve Hipotezler	9
1.3.4. Sınırlılıklar	12
1.3.5. Kuramsal ve Kavramsal Yaklaşımlar	14
1.3.6. Anahtar Kavramlar	15
1.4. Araştırmadan Elde Edilen Demografik Veriler	17
1.4.1. Ankete Katılanların Sendika Dağılımı	17
1.4.2. Ankete Katılanların Cinsiyet ve Yaş Dağılımı	17
1.4.3. Ankete Katılanların Eğitim Seviyesi Dağılımı	18
İKİNCİ BÖLÜM	
AVRUPA BİRLİĞİ VE SENDİKAL HAREKET	
2.1. Dünyada Küreselleşme ve Bölgeselleşme Hareketleri	19
2.1.1. Küreselleşme ve Bölgeselleşmenin Ulus Devlete Etkileri	19
2.1.2. Ulus Üstü Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği	29
2.1.2.1. Tarihsel Süreç, Kuruluşu ve Amaçları	31
2.1.2.2. Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Birlik içi Entegrasyon	36
2.1.3. Küreselleşme ve Bölgeselleşmenin Sendikalar Üzerindeki Etkileri	39

2.2. Avrupa’da ve Türkiye’de Sendikal Hareket	43
2.2.1. Sendika Kavramı	45
2.2.2. Sendikanın Yapılanması	47
2.2.3. Sendikacılığın Gelişimi ve Kamu Çalışanları Sendikaları	49
2.2.3.1. Sendikal Mücadelenin Türkiye’deki Seyri	53
2.3. Kamu çalışanları Sendika Konfederasyonları ve Eğitim Sendikalarının Avrupa Birliğine Bakışı	57
2.3.1. Türkiye Kamu-Sen	59
2.3.2. KESK	60
2.3.3. Memur-Sen	63
2.3.4. Konfederasyon ve Eğitim Sendikaları Temsilcileriyle Yapılan Mülakatların Genel Değerlendirmesi	64
2.3.4.1. AB’ye ve Sürece Atfedilen Önem	64
2.3.4.2. Tam üyelik beklentileri hakkındaki değerlendirmeler...	66
2.3.4.3. Sürecin getirileri ve riskleri hakkındaki değerlendirmeler	67
2.3.4.4. Türkiye’de başlıca sorun alanları	70
2.3.4.5. Türkiye’deki kurum, kuruluşlar, sivil toplum ve sendikaların durumu hakkında değerlendirmeler	71
2.3.4.6. Üniter yapı ve hükümlerlilik hakları konusundaki değerlendirmeler	73
2.3.4.7. Yunanistan’ın tavrı ve Kıbrıs sorunu hakkındaki değerlendirmeler	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİĞİ KONUSUNDAKİ DEĞERLENDİRMELER VE BEKLENTİLER

3.1. Türkiye - AB İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı	76
3.1.1. Türkiye’de Batılılaşma ve Avrupa Birliği	76
3.1.2. Temel Belgeler Işığında Türkiye-AB İlişkilerinde Tarihsel Süreç	80
3.2. Türkiye - AB İlişkilerini Etkileyen Başlıca Faktörler ve Kırılma Noktaları	93
3.2.1. Genel Perspektif	96

3.2.2. AB İçinde Meydana Gelen Yapısal Değişimler	103
3.2.3. Demokratikleşme Sorunu	106
3.2.4. Kıbrıs Sorunu	109
3.2.5. Kültürel Etkenler ve Demografik Yapı	115
3.2.6. Gümrük Birliği ve Ekonomik Sorunlar	120
3.3. Mevcut Kurumsal Yapı ve Uyum Süreci Sorunlarına Yaklaşımlar	125
3.4. Türkiye - AB İlişkilerinin Geleceği	128
SONUÇ VE ÖNERİLER	133
ÖZET	140
KAYNAKÇA	142
EKLER	
EK-1 Anket Formu	157
EK-2 Mülakat Formu	163

KISALTMALAR

T.KAMU-SEN	Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MEMUR-SEN	Memur Sendikaları Konfederasyonu
TÜRK EĞİTİM-SEN	Türkiye Eğitim ve Öğretim Bilim Kültür Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası
EĞİTİM-SEN	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
EĞİTİM BİR-SEN	Eğitim Birliği Sendikası
AB	Avrupa Birliği
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
BM	Birleşmiş Milletler
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OEEC	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
CECA (AKÇT)	Avrupa Kömür ve Çelik Birliği
EURATOM	Avrupa Atom Ajansı (Birliği)
AP	Avrupa Parlamentosu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü

TABLO DİZİNİ**Sayfa**

Tablo-1	Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Çalışanları Üye Sayıları	13
Tablo-2	Sendika üyelerinin dağılımı	17
Tablo-3	Sendika / Yaş dağılımı	18
Tablo-4	Sendika / Eğitim durumu dağılımı	18
Tablo-5	Türkiye'yi tanımlama ve konumlandırma 79	80
Tablo-6	AB üyeliğinin Türkiye için önemi 91	91
Tablo-7	AB'ye tam üye olarak kabul edilip edilmemeye ilişkin değerlendirme	94
Tablo-8	Uyum çalışmaları ve değişimlerin değerlendirmesi	96
Tablo-9	AB üyeliğinin Türkiye için getireceği risklerin değerlendirmesi	100
Tablo-10	AB üyeliğinden en kazançlı çıkacak kesimler	101
Tablo-11	Süreçten en zararlı çıkacak kesimler	102
Tablo-12	AB içerisinde yaşanan değişikliklerin Türkiye'nin üyelik beklentilerine etkileri	103
Tablo-13	Avrupa Birliği üyeliğinin Türkiye için getirilerinin değerlendirmesi	108
Tablo-14	Kıbrıs sorununun çözümü hakkında değerlendirmeler	113
Tablo-15	Üyelik konusunda Yunanistan'ın tavrı hakkında değerlendirmeler	114
Tablo-16	Türkiye'nin AB'ye alınmama nedenlerinin değerlendirmesi	118
Tablo-17	Gümrük Birliği'nin etkileri hakkında değerlendirilmeler	123
Tablo-18	AB üyeliğinin çalışan kesim üzerindeki muhtemel etkileri	124

		<u>Sayfa</u>
Tablo-19	Kamunun AB kriterlerini karşılama düzeyi	126
Tablo-20	Sivil toplum ve sendikalarının AB kriterlerini karşılama düzeyi	127
Tablo-21	Çalışma koşullarının yeterlilik derecesi	127
Tablo-22	Sosyal haklar ve güvencelerin yeterlilik düzeyi	128
Tablo-23	AB haricindeki alternatifler	129
Tablo-24	Uyum sürecinde hükümlerlik ve üniter yapı hakkında değerlendirmeler	130

GRAFİK DİZİNİ**Sayfa**

Grafik-1	Cinsiyet dağılımı	17
Grafik-2	Türkiye'yi tanımlama ve konumlandırma	79
Grafik-3	Mevzuat uyum çalışmaları ve yaşanan değişimlerin değerlendirilmesi	95
Grafik-4	Türkiye'nin AB'ye alınmama gerekçeleri	117

GİRİŞ

Avrupa Birliği, başta Batı Avrupa olmak üzere İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi olarak parçalanmış Avrupa kıtasının yeniden inşası, kültürel sınırların pek de net çizgilerle ayrılmadığı bir coğrafyanın ekonomik, politik ve sosyal olarak bir araya getirilmesi şeklinde çıkmakta karşımıza. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne resmen başvurusu ise 31 Temmuz 1959 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Bakanlar Konseyine yaptığı üyelik başvurusuna kadar uzanmaktadır. Aradan geçen bu uzun süre içerisinde Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerde inişler ve çıkışlar yaşanmış, zaman zaman bağlar kopma noktasına gelmiş, zaman zaman ise karşılıklı ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, özellikle AB dönem başkanlıklarının ülkesel tutumları ile ilişkilerde canlanma ve iyileşmeler gözlenmiştir. Temelde 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması kararları çerçevesinde yürütölen ilişkiler, 1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin "aday ülke" olarak kabul edilmesiyle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır.

şüphesiz ki Türkiye'nin AB macerası ekonomik ve siyasi beklentilerin yanı sıra yadsınamayacak toplumsal dinamikler içermektedir. Aynı şekilde Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yaklaşımında da salt ekonomik ve siyasi değerlendirmelerin belirleyici olduğu iddia edilemez. Laçiner, Türkiye ve AB ilişkilerinde yaşanan gelişmelerin sadece siyasi ve ekonomik verilerle açıklanmasının mümkün olmadığı, bunun yanında kültür ve medeniyet gibi toplumsal faktörlerin göz ardı edilmesiyle yapılacak değerlendirmelerin eksik kalacağı görüşündedir (1999: 39).

Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda sarf ettiği çabalar ve gerçekleştirdiği çalışmalar, sosyal, ekonomik, etnik, demografik ve kültürel anlamda bütün kesimleri etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Gerek ülke içi sosyal dinamiklerin Avrupa Birliği normlarına göre yeniden şekillendirilmesi ve geleneksel üretim ilişkilerinde yaşanan farklılaşma, gerekse kişisel hak ve özgürlükler bağlamında şahit olduğumuz değişim pek çok yerde ve alanda hissedilmektedir. Bu değişimin olumlu ve olumsuz etkileri bulunmakla birlikte, süreci genel itibariyle, kendi içerisinde Avrupalılık olgusuyla ortak bir paydada buluşan Avrupa'nın, üyelik müzakereleri kapsamında aday ülkelerden beklentileri ve dayatmaları olarak özetlemek mümkündür. Özellikle 2000 Kasım ve 2001 şubat ekonomik krizlerinin ardından Türkiye, AB üyeliğini içinde bulunduğu darboğazdan çıkış için bir kurtuluş yolu olarak görmüştür. Böylece, AB'nin Türkiye'ye üyelik için öngördüğu koşulların yerine getirilmesi, bu dönemdeki ve daha sonraki hükümetlerin en temel hedefi olurken, üyeliğin getirecekleri ve götürecekleri de toplum tarafından üzerinde en fazla tartışılan konuların başında gelmiştir (Müftüoğlu ve etin, 2005). Özellikle 2002 sonrasındaki siyasal iktidarlarda ise ekonomik beklentilerin yanında, sürecin beraberinde getireceği siyasal dönüşüm beklentilerinin de etkili olduğu görülmektedir.

Bu beklentiler ekonomik ve siyasal başlıklarla ifade edilse de, yukarıda da belirtildiği gibi sosyal dinamiklerden bağımsız olarak incelenemez (Andrews, 1998:7). Zira Avrupa Birliği'ne üyelik için aday ülkelerden uymaları beklenen esasları içeren ve 1981 yılında kabul edilen Kopenhag Kriterleri, temelde üç noktaya işaret etmektedir: *Siyasi olarak*, demokrasi, hukukun üstünlüğu, insan haklarına saygı ve azınlık haklarının korunması; *ekonomik olarak*, işleyen bir

serbest pazar ekonomisi, küresel pazarda rekabet edebilir güçte bir ekonomi; *Avrupa müktesebatı* bakımından ise üyeliğin gereklerinin yerine getirilmesi ve AB kurumlarının aldığı kararların uygulanması (Danimarka Dışişleri Bakanlığı). Görüldüğü gibi ilk iki kriter siyasi ve ekonomik entegrasyon hedeflerine işaret ederken, üçüncü kriter üyeliğin getireceği sosyal sorumlulukların göz ardı edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği konusunda uluslararası akademik camiada birçok çalışma yapılmış, özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversiteler konuyla ilgili kürsülerini henüz Birliğin temellerinin atıldığı tarihlerde kurmuşlardır. İzleyen süreçte ise ülkemizde bu alanda çeşitli akademik çalışmalar başlatıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, kamuoyunun konuya olan ilgisinin artışına paralel olarak, medyanın da ilgisi artmış, Avrupa Birliği ve üyelik tartışmaları gazete ve televizyonlar aracılığıyla günlük yaşantımızın bir parçası haline gelmiştir. Eralp, üniversitelerde kurulan kürsülerin ve açılan bölümlerin bu alanda ürün vermeleri ile anlam kazanabileceğini belirterek kuramsal ve kavramsal düzeyde yapılan çalışmaların yeterli seviyede olmadığını, tartışmaların ise güncel konular üzerinde yoğunlaştığını savunmaktadır (Eralp, 1996:9-10).

Gerek AB uyum sürecinde getirilen yasal düzenlemelerin çalışma yaşamı ve sosyoekonomik konular ile yakından ilişkili olması, gerekse AB ülkelerinde çalışma standartları ve sosyal hakların Türkiye'den daha ileri olduğu düşüncesi, ücretli olarak çalışanları AB üyeliğini en çok tartışan kesimlerden biri haline getirmiştir. Bu çalışmanın Avrupa Birliği üzerinden yürütülen tartışmalara yeni

bir kuram eklemek veya var olan bir kuramı geliştirmek gibi bir iddiası bulunmamaktadır. Bununla birlikte, tartişmaların odağındaki bu güncel olgunun sosyal boyutlarına vurgu yapılarak, toplumun önemli bir kesimini oluşturan ve ülkemizde sivil toplumun etkili bir parçası olan kamu çalışanları sendikaları yelerinin Türkiye'nin AB yeliği konusundaki değerlendirmelerine ışık tutabilmek amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda eğitim sendikaları örneklemler olarak alınmış, eğitim sendikaları arasından ise sendikalı çalışanların çok büyük bir paydasını oluşturan Türk Eğitim-Sen, Eğitim-Sen ve Eğitim Bir-Sen yelerine anket tekniği kullanılarak bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Çalışma esas olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya genel bir giriş yapılarak araştırmanın kavramsal ve kuramsal erevesi ele alınmıştır. İkinci bölümde küreselleşme ve bölgeselleşme hareketleri bağlamında Avrupa Birliği süreci ve sendikal hareketlere etkileri irdelenmiştir. Ayrıca, bu bölümde yine kamu çalışanları sendikalarının Avrupa Birliği'ne bakışları yöneticileri tarafından yapılan beyanatlar ve sendika temsilcileri/yöneticileri ile yapılan mülakatlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. nc bölümde ise Türkiye-AB ilişkilerinde ne çıkan konu başlıkları literatürdeki tartişmalarıyla birlikte sendika üyelerinin konular hakkındaki değerlendirmelerini içeren anket sonuçları ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Türkiye'nin Avrupa Birliği süreci, ülkenin geleceğini derinden etkileyecek, değiştirecek ve çok yönlü sonuçlar doğuracak bir yeniden yapılanma sürecidir. AB üyeliğinin kendisinden bağımsız olarak, bu sürecin kendisi sarsıcı ve köklü etkiler yaratacaktır. Daha şimdiden pek çok alanda bu etkileri görmek mümkündür (Çelik, 2004a: 24).

Avrupa Birliği sürecinin daha başlarından bu yana sivil toplum ve demokratik kitle örgütlerinin büyük bir kısmı, Cumhuriyetin kuruluşundan beri kendi iç dinamikleri ile aşılamayan yapısal sorunların çözümünde AB üyeliğini ciddi bir alternatif olarak görmüştür (Doğan, 2003: 21). Zira AB'nin sürekli vurgu yaptığı konuların başında sivil toplumun güçlendirilmesi, sosyal hakların genişletilmesi, düşünce özgürlüğünün çerçevesinin genişletilmesi ve yerellik gelmektedir. Bugün gelinen noktada, Avrupa Birliği'nden siyasi beklentilerin ve üyelik hedeflerinin istenilen düzeyde karşılandığı söylenemese de, sendikalar açısından emek cepesinde beklentilerin devam ettiği görülmektedir (Sertlek, 2004).

Bazı ufak tefek fikir ayrılıkları bir yana bırakılırsa bu konuda sendikalar arasında geniş bir görüş birliği bulunduğu da öne sürülmektedir. Sendikal hareket son derece pragmatik bir duruş noktası ile, Türkiye'nin AB üyeliğinin ülkenin demokratikleşmesine katkı sunacağı, bunun da üyelerin haklarını savunmak için daha elverişli bir zemin yaratacağı görüşünü savunmaktadır (Akyol, 2004). Oysa bazı sendika üyelerinin ve temsilcilerinin söylemlerine bakıldığında, sürecin

yıkıcı ve zarar verici yönlerine daha çok vurgu yapılarak, karşı bir duruş sergilendiği görülmektedir.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği sürecinin emek örgütleri ve sendikalar tarafından ne şekilde değerlendirildiği önem arz etmektedir: Acaba Doğan ve Sertlek tarafından belirtildiği haliyle, ülkedeki mevcut yapısal sorunların aşılmasında kullanılacak bir araç olarak mı, yoksa daha çok politik görüşlerin belirleyiciliği ışığında, emeğin sömürülmesini kolaylaştıran ve meşrulaştıran bir süreç olarak mı görülmektedir? Benzer bir şekilde, acaba Akyol tarafından belirtildiği gibi AB konusunda sendikalar arasında bir görüş birliğinden söz etmek mümkün mü, yoksa yine sendikaların siyasal duruşları etkili olmakta mı? Bu sorulara verilecek cevap aslında sürece verilen desteğin samimiyetinin sınanması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim kamuoyuna yansıyan/yansıtılan çeşitli anket ve çalışmaların sonuçlarında AB sürecinin toplumun büyük bir kesimi tarafından desteklendiği vurgusu yapılmaktadır. Bununla birlikte, emekçilerin özelde Avrupa Birliği, daha genel bir perspektifte ise küreselleşme ve bölgeselleşme hareketlerine şüpheyle baktıkları ve desteklemek bir yana, şiddetle karşısında durdukları kendi yayın organlarında sıklıkla dile getirilmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye son elli yılda Avrupa'daki hemen hemen tüm bütünleşme çabaları içerisinde aktif olarak yer almıştır. Bugün Türkiye, Avrupa Birliği'nin her hangi bir üçüncü ülke ile kurmuş olduğu en uzun süreli ortaklığa sahip ve yine AB ile resmi düzeyde kesintisiz en uzun süreli ilişkisi bulunan ülke konumundadır. Bunlara ek olarak iki taraf arasında gerçekleştirilen Gümrük Birliği Anlaşması

Türkiye-AB ilişkilerini AB ile diğer ülkeler arasındaki ilişkiler ile karşılaştırıldığında ekonomik ve siyasi olarak farklı bir konuma oturtmaktadır (Laçiner, 1999: 40).

Tüm bu tablo değerlendirildiğinde, Türkiye'nin tam üyeliği, gelinen noktanın mantıksal bir sonucu olarak görülebilirken, üye ülkelerin Türkiye'nin Birliğe katılımı konusundaki düşüncelerini en az ekonomik ve siyasi tercihler kadar tarihi ve sosyal faktörlerin de etkilediği gözlenmektedir. Aynı şekilde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu ve üye olma isteğini salt ekonomik ve siyasal çıkarlar temelinde ele almak yanlış olacaktır. Tanzimat fermanından bu yana devlette ve toplumda yaşanan/yaşatılan Batılılaşma eğilimi ve “muasır medeniyet” kavramı günümüzde adeta Avrupa Birliği ile ifadesini bulmaktadır.

Toplumda Batılılaşma ve muasır medeniyetler seviyesi büyük oranda Avrupa Birliği ile vücut bulsa da, müzakerelerin sürüncemede bırakılması, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin bekleme salonunda geçirdiği uzun zaman (Manisalı, 2004: 167) ve bu zaman içerisinde doğrudan AB yetkilileri ve dolaylı olarak bazı üye ülke siyasi liderleri tarafından maruz bırakıldıkları tutum, Avrupa Birliğine olan inancı ve üyelik yönünde bulunan güçlü isteği sarsmış görünmektedir.

Her ne kadar devlet, Avrupa Birliği sürecinin lokomotifleri olarak son 50 yıla yakın dönemde Türkiye-AB ilişkilerine yön verse de, sivil toplum örgütlerinin sürece olan katkısı ve beklentileri büyük ölçüde belirleyiciliğini korumaktadır. Bu katkı ve beklentiler şüphesiz ki üyelerinin görüşlerinden bağımsız değildir. Eğitim sendikaları üzerinden çalışanların, başta siyasi duruş ve sosyal/mesleki kazanımlar

olmak üzere süreçten beklentilerini etkileyen unsurların ele alınacağı bu çalışmanın, müzakerelerin başladığı ve tarama sürecinin devam ettiği bu dönemde tartışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- a) Siyasal anlamda birbirinden ayrışan sendikalar ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerini önemli ölçüde etkileyen Avrupa Birliği konusunda nasıl bir duruş sergilemektedir?
- b) Örneklem olarak alınan üç büyük kamu çalışanları sendikasının yöneticileri ve üyelerinin Avrupa Birliği'ne üyelik ve süreç konusundaki benzeşme ve ayrışma noktaları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada başlangıç olarak yazılı kaynak taraması yapılmış, bu tarama sonrasında çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Araştırmanın uygulama kısmı iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, amaçlı örnekleme yöntemi ile üye sayısı bakımından Türkiye'nin en büyük üç konfederasyonu olan Kamu-Sen, KESK ve Memur-Sen'e bağlı eğitim sendikalarından 100'er üyeye anket uygulanarak veri toplanmıştır. Anket sorularının oluşturulmasında benzer konularda daha önce yapılan çalışmalardan da faydalanılmıştır.

İkinci aşamada ise, anket sonucunda netlik kazanmayan hususların derinlemesine incelenmesi ve anketin tamamlayıcısı olması amacıyla, yine aynı sendikalardan birer yönetici ile mülakat yapılmıştır.

1.3.1. Veri Toplama Teknikleri

Araştırma kapsamında uygulanan anketlerde açık uçlu, kapalı uçlu ve birden fazla seçenek işaretlenebilen sorulardan faydalanılmıştır. Anket sonuçlarından elde edilen veriler, SPSS-12 istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Sendika üyelerine ulaşılmasında daha çok çalışanların toplu olarak bulunduğu sendika şubeleri ve okullara gidilmiştir.

1.3.2. Örneklem

Araştırmada örneklem olarak, amaçlı örnekleme yöntemiyle üye sayısı bakımından Türkiye'nin en büyük üç sendikası olan Kamu-Sen, KESK ve Memur-Sen'e bağlı eğitim sendikaları üyeleri alınmıştır.

1.3.3. Sayıtlar ve Hipotezler

Avrupa Birliği ile ilgili konular ülke gündeminin üst sıralarındaki yerini korumaktadır. Sadece akademik camiada değil, vatandaşlar arasında da Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hararetle tartışılmakta, konuya ilişkin herkesin söyleyecek bir sözü bulunmaktadır. AB konularına olan bu ilgi süreklilik arz etse de, özellikle medyanın konuları ele alış biçimi ve ülkenin hassasiyetleri doğrultusunda vatandaşın görüşlerinin değişiklik gösterebildiği gözlenmektedir.

Nitekim çeşitli zamanlarda yapılan anket çalışmaları doğrultusunda, Türkiye’de toplumun Avrupa Birliği’ne bakışı incelenmiş, zaman içerisinde konuya olan ilgi ve Birliğe olan güvenin azaldığı gözlenmiştir. 2004 yılında uygulanan bir anket çalışmasına göre Avrupa Birliği’ne olan destek yüzde 70,5 oranındadır (Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı: 2004). Yine Avrupa Komisyonu tarafından düzenli olarak her sene üye ve aday ülkelerde yapılan Eurobarometre anketinin Türkiye uygulama sonuçlarına bakılacak olursa, 2004 bahar döneminde AB’ye olan destek yüzde 71 olarak belirlenmiştir. Ne var ki bu rakam düzenli olarak yüzde 59 (2005 bahar), yüzde 54 (2006 güz) ve yüzde 49 (2007 güz) seviyelerine gerilemiştir (Avrupa Komisyonu-Eurobarometer 2007: 19).

Bu gerilemenin nedenleri arasında, bazı Avrupa Birliği ülkelerinin yöneticileri tarafından Türkiye’nin Birliğe üyeliği konusunda dile getirilen olumsuz ve hatta küçük düşürücü görüşler ile bazı AB yetkililerinin olumsuz yaklaşımları, sürecin çok uzun sürmesi ve adaylığa Türkiye’den çok sonra başvurmasına rağmen şimdi Avrupa Birliği üyesi olan bazı Doğu Avrupa ülkeleri göz önüne alındığında uygulanan çifte standartlar gösterilebilir.

Kamu çalışanları sendikalarının AB konusundaki duruşları, siyasal çizgileri ve ideolojik altyapıları doğrultusunda iktidarla olan ilişkileri bağlamında değişiklik göstermektedir. Avrupa Birliği sürecinde sendikalarının konuya yaklaşımında bazı farklılıklar olduğu yapılan açıklamalarında görülmektedir. Sendikal hareketin doğasında, emeğin sermayeye karşı örgütlenerek çalışanların haklarının daha etkili bir şekilde savunulması varken, ülkemizde sendikal tutumların daha çok siyasal ve ideolojik yaklaşımlar doğrultusunda belirlendiği, buna paralel olarak

Çalışanların temel hakları konularında bile ortak duruş sergilemekte zorlanıldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, başta kamuda olmak üzere toplumun ve devletin çeşitli alanlarında değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşümler ise temel hak ve özgürlükler, insan hakları, demokratikleşmenin artması ve ekonominin gelişmesi gibi bazı beklentileri beraberinde getirmektedir. Diğer bazı alanlarda gelişme olarak nitelendirilebilecek değişimler olmakla birlikte, hali hazırda Avrupa Birliği sürecinin ekonomik alanda faydasından çok zararı olduğunu savunanların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Gümrük Birliği ile ülke ekonomisinin zarar görmesi buna örnek olarak gösterilmektedir

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de yaşanan toplumsal değişim ve sendikal haklar bakımından ortaya çıkan beklentiler konusunda da benzer bir Şekilde farklı duruşlar sergilenebilmektedir. En temel haliyle çalışma koşullarında Avrupa standartlarının yakalanması bir beklenti olarak ortaya çıkarken, spesifik konular bağlamında bazı sendikalar AB sürecini dışlayan bir duruş gösterebilmektedir.

Bu noktadan hareketle, sendika yelerinin AB sürecine ilişkin değerlendirmelerini etkileyen en önemli faktörlerin başında, aidiyet hissettiği hareketin siyasal çizgisi ve kimliğinin geldiği söylenebilir. Bununla birlikte, güncel tartışmalar ve gelişmeler işığında sürece olan destek ve karşı oluşun derecesinin değişiklikler gösterdiği de gözlenmektedir. Kurumsal anlamda sendikalar süreçten en st düzeyde faydalanma gibi bir amaç beslemekle birlikte, siyasal görüşlerine uygun

olarak AB konusundaki hükümet politika ve çalışmalarını desteklemekte veya eleştirmektedir.

Ayrıca, sendikaların siyasal iktidar ile politik çizgilerinin uyumluluğu veya uyumsuzluğu duruşlarını önemli derecede etkilemektedir. Bunun en bariz görüntüsü Memur-Sen/Eğitim Bir-Sen için söylenebilir. Zira 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği'ne karşı olan siyasal bir çizgide yer alan sendika, özellikle 2002 yılında iktidara gelen siyasal partinin izlediği politikalara destek vermeye başlamıştır. Başta yönetim düzeyinde verilen bu destek zaman içerisinde tabana yayılarak, özellikle geleneksel devlet yapısının oluşturduğu sistemin bazı hak ve özgürlükler alanında getirdiği kısıtlamaların aşılmasında Avrupa Birliği sürecinin bir araç olarak görülmesine ve kullanılmasına imkan tanımıştır.

Bu araştırma kapsamında yapılan anket ve mülakatlarda, anket uygulanan ve görüşülen kişilerin samimi ve gerçekçi cevaplar verdikleri öngörülmekte ve düşünülmektedir.

1.3.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma konusunun ilk ortaya çıkışı, Türkiye'de "sivil toplum" ve "devlet kurumlarının" Avrupa Birliği'ne bakışının, bu konudaki benzeşme ve ayrışma noktalarının tespit edilmesiydi. İdris Küçükömer'in kitabında sorduğu "Halk Demokrasi İstiyor mu?" sorusunun benzeri bir şekilde, acaba devlet tarafından başlatılan ve yine devlet kurumları tarafından ivmelendirilen bu süreci "sivil toplum ve halk destekliyor mu?" sorusuna cevap aranmasıydı.

Ne var ki, *sivil toplum* kavramının çok geniş bir alanda faaliyet gösteren kuruluşları içermesi, buna karşılık her devlet kurumunun çalışma alanları itibariyle kendine münhasır kurumsal politikalarının bulunması, konuyu bir yüksek lisans çalışması olarak kısıtlı zaman ve olanaklarla üstesinden gelinebilecek bir araştırma olmaktan çıkarmıştır.

Bununla birlikte, araştırmanın ortaya çıkış amacına uygun olarak, gerek sivil toplumun önemli bir uzantısı olarak demokratik kitle örgütü olması, gerekse kamu ile yakından ilintili olması bakımından, eğitim sendikaları bu araştırmanın örnekleme olarak seçilmiştir. Ayrıca eğitim sendikaları üyelerinin, eğitim seviyeleriyle bağlantılı olarak konu hakkındaki bilinç düzeylerinin daha yüksek olacağı varsayılmıştır.

Tablo-1 Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Çalışanları Üye Sayıları

Sendika	Sayı	Temsil Yüzdesi
Türk Eğitim-Sen	146.127	% 18
Eğitim-Sen	112.366	% 14
Eğitim Bir-Sen	119.046	% 15
Diğer / Sendikasız	436.118	% 53
Toplam	813.657	% 100

Kamu çalışanları sendikalarının üye sayıları göz önüne alındığında, örneklem olarak alınan sendikaların üye sayılarında bir homojenlik bulunmadığı görülecektir. 2009 yılı Temmuz ayı kayıtlarına göre kamuda: Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri hizmet kolunda toplam 813.657 kamu çalışanı istihdam edilmektedir. Türk Eğitim-Sen'e (Türkiye Kamu-Sen) 146.127; Eğitim-Sen'e

(KESK) 112.366; Eğitim Bir-Sen'e (Memur-Sen) ise 119.046 kişi üye olarak kayıtlıdır. Türk Eğitim-Sen'in sendikalaşmadaki oranı %17,96; Eğitim-Sen'in 13,81; Eğitim Bir-Sen'in oranı ise %14,63'tür (Resmi Gazete, 2009).

Bununla birlikte, araştırmada üye sayılarındaki farklılıklar göz ardı edilerek her sendikadan 100'er kişi üzerinde anket uygulanmıştır. Araştırmadaki zaman ve mali kaynakların yetersizliği nedeniyle anket çalışması Ankara ili ile sınırlandırılmıştır.

1.3.5. Kuramsal ve Kavramsal Yaklaşımlar

Araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulurken farklı disiplinlerden ve kuramlardan faydalanılmıştır. Konunun sosyal, kültürel, çalışma, örgüt, uluslararası ilişkiler vd. boyutları nedeniyle disiplinler arası bir yapıya bulunmaktadır. Bu nedenle, başta sosyoloji olmak üzere, uluslararası ilişkiler, çalışma ekonomisi ve kamu yönetimi kuramlarından da faydalanılmıştır.

Kuramsal ve kavramsal çerçeveye ilişkin dikkat çeken önemli bir husus, sosyal bilimlerin doğası gereği, bazı önemli kavramların üzerinde tam anlamıyla mutabakat sağlanamamış olmasıdır. "Küreselleşme" örneğinde olduğu gibi bazı kavramlar, bakış açısına göre olumlu veya olumsuz olarak görülebilmekte, farklı değerlendirmeler olabilmektedir. Zira Avrupa Birliği'nin sendika üyeleri bağlamındaki değerlendirme sürecinde bu kavram ve anlayış karmaşasının yaşandığı da gözlenmiştir.

Avrupa Birliği sürecine ilişkin tartişmalar, küreselleşme, bölgeselleşme, sosyal devlet, ulus devlet, federalizm kavramları üzerinde durulmuş, entegrasyon teorileri, fonksiyonalizm, işlevselci teori, neo-fonksiyonalizm kuramları bağlamında, yapılan anket çalışmasına paralel olarak belirlenen konu başlıkları altında ele alınmıştır.

1.3.6. Anahtar Kavramlar

Avrupa Birliği (AB), (İngilizce: The European Union-EU) 27 Avrupa ülkesinden oluşan uluslararası/uluslar üstü bir örgüttür. 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile kurulan ve bu ismi alan AB'nin yasal zeminini 1 şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Anlaşması oluşturur.

Memur, devlet kadrolarında çalışan personel. Devlet Memurları Kanunu'na göre memur, “mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütölen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilen kişi”dir (DMK madde 4.a).

Sendika, işçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır (Sendikalar Yasası madde 2).

Sivil Toplum Kuruluşları, Sivil toplum kavramı, özellikle küreselleşme süreci ile birlikte günümüzde sosyal bilimlerde çok sözü edilen “moda kavramlardan” biri olmuştur. Sivil toplumun, basit ve üzerinde uzlaşılmış bir tanımı bulunmamakla birlikte, “siyaset dışında kalan toplum” olarak

ifade edilebilmektedir. Ancak, burada kastedilen siyasetle hiç ilgisi olmayan, toplum değil, siyasal otoritenin müdahale edemeyeceği alanlara sahip olan toplumdur (Gül ve Arısoy: 2007).

Gümrük Birliği, Ortak dış vergilendirmenin uygulandığı serbest ticaret bölgesidir.

Birliğe üye ülkeler ortak bir dış ticaret politikası izler, ancak belirli durumlarda değişik ithalat kotaları uygulanabilmektedir. Rekabet açığını önlemek için ortak rekabet politikası da izlenebilmektedir. Uygulanma amacı bölgesel ekonomik gücün artırılmasının yanı sıra üye ülkeler arasındaki politik ve kültürel entegrasyonun artırılmasına katkı sağlamaktır.

Küreselleşme (Globalleşme), üzerinde tam anlamıyla mutabakata varılan bir

tanımı bulunmasa da, kavram olarak 1980'li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Boratav, 1997:23). Tanım olarak “ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırlar dışına taşarak Dünya geneline yayılması (Erbay'dan aktaran Ersinadım, 2001: 2)” şeklinde tarif edilebilir.

Bölgesel Entegrasyon (Bölgeselleşme), İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle

Avrupa Birliği'nin başarısıyla diğer bölgelere de yayılan eğilimdir. Bir bölgenin belli alanlarda ekonomik ve fiziki sınırlarını kaldırması ile tüm bölgenin kalkınacağı, gelişeceği varsayımına dayanır.

1.4. Araştırmadan Elde Edilen Demografik Veriler

1.4.1. Ankete Katılanların Sendika Dağılımı

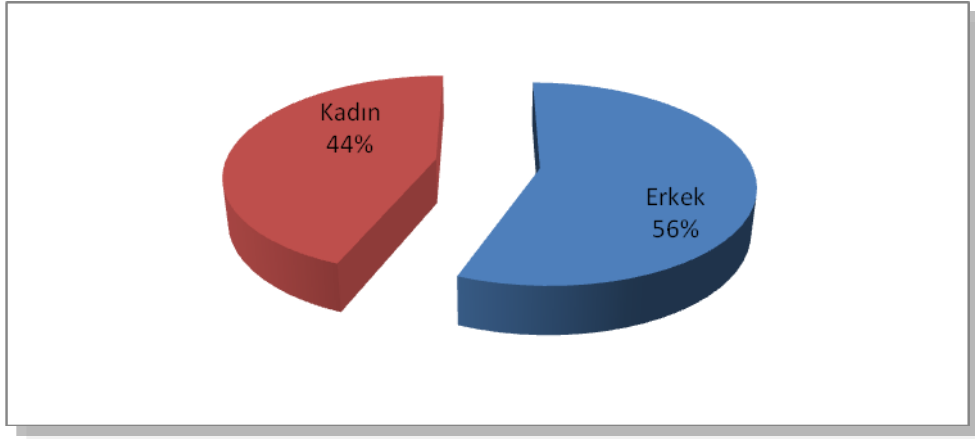
Sayı bakımından Türkiye'nin en büyük üç Konfederasyonu örneklem olarak seçilmiş, her sendikadan 100'er üye üzerinde anket uygulanmıştır. Sendikaların toplam üye sayıları eşit olmamasına karşın, üye sayılarındaki farklılıklar göz ardı edilerek her sendikaya eşit oranda anket uygulanmıştır.

Tablo-2 Sendika üyelerinin dağılımı

	Sayı	Yüzde %
1 Eğitim Bir-Sen	100	33,3
2 Türk Eğitim-Sen	100	33,3
3 Eğitim-Sen	100	33,3
Toplam	300	100

1.4.2. Ankete Katılanların Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

Grafik-1 Cinsiyet dağılımı

Ankete katılan sendika üyelerinin yüzde 56'sı erkek, yüzde 44'ü ise kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo-3 “Sendika / Yaş” dağılımı (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
21-30	10	26	4	13,3
31-45	74	46	72	64
46 ve üzeri	16	28	24	22,7

$$\chi^2 = 30,319 \quad P < ,000$$

Ankete katılanların yaş dağılımına bakıldığında, yüzde 64'lük kısmının 31-45 yaşları arasında, yaklaşık yüzde 23'ünün ise 46 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir.

1.4.3. Ankete Katılanların Eğitim Seviyesi Dağılımı

Ankete katılan sendika üyelerinin yüzde 90'ı üniversite ve üzeri eğitim seviyesindedir. Yüzde 7'si yüksek okul mezunu iken, yüzde 13'ü yüksek lisans ve üzeri eğitim seviyesindedir. Yalnızca yüzde 2'si lise mezunudur.

Tablo-4 Sendika / Eğitim durumu dağılımı (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Lise	2	5	0	2,3
Yüksek okul	4	11	8	7,7
Üniversite	76	72	84	77,3
Yüksek lisans ve üzeri	18	12	8	22,7

$$\chi^2 = 30,319 \quad P < ,000$$

İKİNCİ BÖLÜM – AVRUPA BİRLİĞİ VE SENDİKAL HAREKET

2.1. Dünyada Küreselleşme ve Bölgeselleşme Hareketleri

Küreselleşme olgusu; bir taraftan her alanda ülkeleri/toplumları standartlaştırmayı amaçlarken, diğer taraftan da oluşturulan bölgelerle ayrıştırmaya ve farklılaştırmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte küreselleşme, özellikle siyasal alanda ortaya çıkardığı köklü dönüşümlerle, ulus devletin geleneksel yapısında, yetki ve işlevlerinde bir farklılaşmaya yol açmakta, hatta bu siyasal yapıyı ortadan kaldıracak düzenlemelerin uygulanmasını içermektedir. Bu süreç, zayıflatılan ulus devletlerin yerlerini küresel kurumlara ve mikro milliyetçilik hareketleri ile yerel parçalara bırakması sonucunu ortaya çıkaracaktır (Alagöz ve Özel, 2008). Bu öngörü haklılığını zaman içerisinde ortaya koymuş, özellikle küresel ölçekli ekonomik hareketlerin, ulusal düzeyde ne varsa yok edici ve kapsayıcı bir şekilde yerini aldığını göstermiştir.

Konumuz açısından bakıldığında ise, küreselleşmenin yardımcı aktörü olarak bölgeselleşmenin ulus devlete benzer etkileri olduğu görülmektedir. Bu bölgeselleşme hareketleri EFTA, NAFTA gibi ekonomik temelli hareketler olabilirken, NATO gibi güvenlik öncelikli veya nihayetinde AB gibi çok yönlü hareketler olabilmektedir.

2.1.1. Küreselleşme ve Bölgeselleşmenin Ulus Devlete Etkileri

İçinde bulunduğumuz koşullar, ister tarihin sonu (Fukuyama, 1993), Batı liberalizminin zaferi ve soğuk savaşın bitişi, ya da modernitenin sonuçlarının gitgide radikalleşmesi, isterse de homojenlik ve heterojenlik arasında gitgide

radikalleşen kopuşlar olarak nitelendirilsinler, küreselleşme düşüncesi her bir nitelendirmenin merkezi unsuru olarak alınır (Keyman, 2000: 25).

Çağımızın özellikle “globalleşme/küreselleşme” tartışmalarıyla gündemine oturan en önemli konularından birisi ulus devletlerin varlık sorunudur. Ulus olgusunun tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmese de, yüzyıllar öncesine giden bir geçmişinin olduğunu söylemek mümkündür. Etnik hareketlere ilham veren milliyetçilik düşüncesinin başlangıcını 1700’lerin sonuna, hatta daha da geriye giderek Rousseau’nun “genel irade” kavramına dayandıran kuramlar bulunmasına karşın, bu düşüncenin akademik inceleme alanını oluşturması ancak 20. yüzyılın başlarına rastlamaktadır (Şen, 2004: 1-2).

Günümüzde en yaygın devlet tipi olan ulus devlet modeli, ortaçağın sonunda milli monarşilerin ortaya çıkışıyla başlayan bir örgütlenme biçimini ifade eder. Ortaçağın sonunda başlayan bu örgütlenme biçimi, tam anlamıyla 19. yüzyılda gerçek yapısına kavuşmuştur. Bugün Birleşmiş Milletler Örgütüne üye devletlerin hemen tamamı ulus devlet modeline göre, ulus devlet kurgusu esas alınarak yapılanmıştır (Erözden, 1997: 8). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren global ölçekte yaygınlık kazanmış bir siyasal örgütlenme biçimi olan ulus devlet, günümüzde varlığını devam ettirip ettirememesi konusunda tartışmalara konu olmaktadır.

Ulus devletin küreselleşme boyutuyla ele alınmasında ise farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Küreselleşme olgusu bünyesinde taşıdığı farklılıklar nedeniyle, bir grup tarafından olumlu olarak değerlendirilirken, başka bir grup

tarafından olumsuz olarak görülebilmektedir (Keyman, 2000: 26). Ulus devleti anlamlandırabilmek için *ulus* ve *devlet* kelimelerinin ne anlam ifade ettiklerine kısaca bakılacak olursa:

Anthony Smith, ulusu tarihten gelen bir toprak parçasını, topluluğun ortak mitlerini ve tarihsel belleğini, kitlesel bir kamusal kültürü, ortak bir iktisadi düzeni, ortak yasal hak ve ödevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlamıştır (aktaran Şen, 2004: 10-12).

Batı ve Doğu arasında da ulusu anlamlandırmada farklılıklar olduğu görülmektedir. Devletin ortaya çıktığı Batı toplumunda ulus, topraktan kavramı ile bütünleşik bir özellik kazanmıştır. Oysa Batılı olmayan, Doğu Avrupa ve Asya kaynaklı ulus kavramı ise içerik itibarıyla etnik özellikleri ön plana çıkarmaktadır.

Nitekim Ziya Gökalp'e göre ise ulus, "dilce, dince, ahlakça ve güzel sanatlarca müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir". Bir diğer ulus tanımı da "hayal edilmiş bir siyasal topluluk" olarak yapılmıştır (aktaran Şen, 2004: 19). Tanımlardan görüleceği üzere ulus kavramı öznel ve nesnel öğeleri içerisinde barındıran karmaşık siyasal bir yapıya sahiptir.

Devlet kavramına bakılacak olursa; idari yapılanma ve sosyal sistem olmak üzere iki yönlü olarak ele alınabilir. Durkheim'a göre devlet, toplumun geri kalanı ile iletişimi sağlayan bir organdır (Giddens, 1985:17). Dolayısıyla devlet, hem bir siyasi aktör, hem de siyasi faaliyetlerin üzerinde yürütüldüğü bir alan olarak

ortaya çıkmaktadır. Devlet, öncelikle belirli bir tarihsel geçmişin izlerini taşır (Nalbant, 1997:157).

Devlet kavramını modern açıdan siyaset literatürüne sokan Maciavelli'dir. Maciavelli'in düşüncesinin temel prensibi *rasion d'Etat* (devlet akı, hikmet-i hükümet)'dir. Bu ilkeye göre siyaset temel olarak üç gücün mücadelesini kapsar. Siyasi eylemin amacı, devletin gücünü genişletmektir. Amaca ulaşmak için, akılcı sayılan şartlar dahilinde her şeye izin verilmiştir. Maciavelli'e göre devlet, devlet adamının başarısı ve zekasının ürünü olan bir sanat eseridir. Jean Bodin ise devlet kavramını kabul edilebilir bir şekilde getirmeyi başaran ilk kişidir. Dönemin kilise ve krallık çekişmelerinden etkilenen Bodin'in bulduğu çözüm, her devlette son otorite kabul edilecek, karar verebilecek tek bir tanınmış kanun yapıcının veya hükümranın bulunmasıdır (aktaran Şen, 2004: 28).

Modern anlamda devlet, siyasi örgütlenmenin en üst şekli olarak tanımlanmaktadır. Temelleri 16. yüzyılda, Avrupa'da monarşilerin güçlenmesine dayanan ulus devlet, bugünkü kullanılan anlamda gelişimini 18. yüzyılda tamamlamıştır. Bu nedenle ulus devlet, modern zamanların bir olgusudur. Modern devlette, politik ve ekonomik olarak standartlaşmanın tesisi, toprak bütünlüğünün sağlanması ve bu bütünlüğün profesyonel ordular ile güvence altına alınması, ulusal eğitimin yaygınlaştırılması ve nihayetinde devletin egemenlik kurduğu tüm coğrafi alan üzerinde standart bir hukuk sisteminin tesis edilmesi ile ulus devletin "ulus" kısmı da tamamlanmış olur (Poggi, 2001: 119).

Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkilerinden söz edilirken, genellikle olumsuz etkilerin ön plana çıktığı görülür. Küreselleşme ile güç kazanan ve ulusal sınırların dışına taşan sermaye, uluslararası kuruluşların ve anlaşmaların da yardımıyla pazarını genişletmekte, bu da sınırları içerisinde egemen ulus devletin yeniden anlamlandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ulus devletlerin bu yeniden yapılanmasına olumsuz bakan Held, örnek olarak Avrupa Birliği bütünleşmesinde artık üye devletlerin kendi yurttaşlarına uygun gördükleri gibi davranmakta özgür olmadıklarını iddia etmekte, hatta vatandaşların İnsan Hakları mahkemesine doğrudan dilekçe ile bireysel başvuru yapabildiklerini belirtmektedir (aktaran Şen, 2004: 206).

Bu görüşe karşılık olarak ise, ulus devletin ülke içi ve ülkeler arası ilişkilerde esas unsur olmayı sürdürdüğü tezi daha olası görülmektedir. Zira, ulus devletlerin etkinliğinin ortadan kalktığı bir dünya, insanın tümüyle dışlanacağı, ülke içindeki kamusal alanların sıfırlanacağı kaotik bir ortama sebep olacağından ulus devletin etkinliğinin korunacağı görüşleri ön plana çıkmaktadır (Kazgan, 2000: 156).

Küreselleşmenin etkilerinden bahsederken sıklıkla dile getirilen “ulus devletin aşınımı” olgusu, bakış ve algılayış tarzına göre olumlu veya olumsuz olarak yorumlanabilmektedir (Şen, 2004: 209). Erbaş bir yandan ulus devletin aşınımına vurgu yapılırken diğer taraftan ulus devletin güçlü bir şekilde hissedilmesinin çelişkili iki durum olarak görülmesine karşın kendi içerisinde tutarlı olduğuna vurgu yapmaktadır (Erbaş, 2001: 215). Benzer şekilde Manisalı’ya göre ise, küreselleşme sürecinde (daha özelde ise Avrupa Birliği’nin bölgeselleşmesi ve bölgesel bir güç olması sürecinde) ulus devletlerin hükümlerlik haklarından

feragat etmesi ve bazı yetkilerini daha üst bir oluşuma devretmesi durumu gösterilenin aksine bir aldatmacadır. Yapılmak istenen zaten günümüz dünyasının emperyal ve egemen güçleri arasında yer alan ülkelerin, ulus devlet şemsiyesi üzerine bir kat daha koruma çatısı oluşturarak, ulus devleti bu çatı içerisinde güçlendirmek ve kapitalist amaçlarına ulaşmalarını kolaylaştırmaktır. Yani bu tür üst oluşumlar ulus devlete rağmen değil, onların çıkarlarının daha iyi korunması içindir (Manisalı, 2005:120-122).

Sermayenin çıkarlarını korumayı amaçlayan bu ideolojinin devreye girişi ve egemen oluşunun ardından günümüzde ulus devletler artık bir takım işlevlerini kaybetmekte buna karşın özellikle de küresel düzeyde birtakım yeni işlevler üstlenmektedir. Bir anlamda küreselleşme süreci ulus devleti kendi çıkarları doğrultusunda dönüşüme uğratarak yeni işlevler yüklemekte ya da belli işlevleri sürdürmesini beklemektedir ki, bu da emeğin ulus- devletin sorumluluk alanı içinde değerlendirilmesi ve bu yönde uygulamaların geliştirilmesidir (Erbaş, 2002: 185).

Batılı egemen devletlerin bölgeselleşme adı altında kurdukları oluşumlar aslında yirminci yüzyılda sermayenin jandarması olarak oluşturulan uluslararası örgütlenmelerden farklı değildir. Ancak farklı olan husus, kapitalist sistem içerisinde sömürülen devletlere yüklenen yeni anlam ve sermayenin jandarmalığı görevinin bu ulus devletlere havale edilmesidir. Sermaye akışı, vasıflı insan gücünün dolaşımı ulusallıktan sıyrılırken, paranın yer değiştirmesine gümrük duvarlarının kaldırılması da dahil olmak üzere destek sağlanmakta, konu emeğin dolaşımına geldiğinde ise bu özgürlükçü anlayış kapitalizmin doğuş çağındaki

koşulların bile gerisinde kalmaktadır (Harvey, 2003: 199). Vasıfsız iş gücü ulusal sınırları içerisine hapsedilmekte, bunun kontrolü de yine ulus devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu çelişki gibi görülen durum aslında hassas dengelerle kurulan düzenin bir parçasıdır. Erbaş, sermaye ve emek hareketliliği bağlamında yürütülen tartışmalarda, sermayenin serbest hareket edebilmesine karşın emeğin hareketsizliğine vurgu yaparak, dünya ekonomisinde sermayenin bu hareketliliği ve özellikle vasıfsız emeğin hareketsizliğinin sorumluluğunun ulus devlete fatura edildiğine dikkat çekmektedir (2002: 182).

Herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir husus olarak, küreselleşme sürecine olumsuz ve olumlu yaklaşımlar bulunmaktadır. Küreselleşme sürecini yaşanmakta olduğu haliyle olumlayanlar, devletin rol ve görevlerinin değişim geçirdiği ve bu değişimin sonuçlarının herkes tarafından daha iyiye ve daha güzele doğru olduğu biçimindedir. Bu anlayışa göre, mekan artık ulusal değil, küresel ölçek olduğundan pek çok alanda artık ulus devletler değil, uluslar-üstü kuruluşlar düzenleyici rol oynamalıdır. Ulus devletler daha önceki dönemlerde sahip oldukları roller ve sorumluluklardan sıyrılarak 'yeni', daha doğrusu 'sınırlı' işlevlere sahip olmak durumundadırlar (Erbaş, 2001: 217).

Olumsuz yaklaşımlar değerlendirildiğinde ise, küreselleşmenin itici güçleri ile ulus devleti aşındıran nedenlerin aynı olduğu gözlenir. Başka bir ifadeyle, küreselleşme sürecinin genişlemesi ile ulus devletin aşınması arasında ters orantı olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra, devlet kuramındaki tartışmalarda “egemenlik” kavramının çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Zira bu kavram, modern devletin hukuksal açıdan var olması anlamına gelmektedir (Beriş, 2006: 11). Küreselleşme bağlamında aşınan da aslında ulus devletin kendisi değil, egemenlik haklarıdır.

Ulus devletin egemenlik alanı ve özellikle ekonomik alandaki işlevlerine kadar sınırlandırılırsa, küreselleşme sürecinin genişlemesi o derece hızlı olacaktır. Bu yaklaşım ulus devletin aşınmasını teknolojideki gelişmeler ve sermaye birikim mantığı olmak üzere birbirini besleyen başlıca iki nedene dayandırmaktadır (Şen, 2004: 210).

Teknolojideki gelişmeler, sermayenin kâr maksimizasyonuna hizmet etmesinin yanı sıra, tekel gücü oluşturmasına da destek sağlayan çok önemli bir araçtır. Aynı noktadan hareketle, Sarıbay, ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişimin de ulus devleti olumsuz etkileyen yönlerine işaret etmektedir (1997: 102). Ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, ulus devletin meşruluğunun ve egemenliğinin önemli bir dayanağı olan sınır kavramının anlamını da değiştirmektedir. Zira dünya halen siyasi açıdan sınırları belli ve ulusal güvenlik birimlerince korunan ulus devletlere bölünmüştür.

Küreselleşme tartışmalarında emek ve emeğin hareketi konusu özel bir öneme sahiptir. Boratav, ulus devletlerin küreselleşme sürecinde aşınmasının özellikle emeğin sorunu olduğuna vurgu yapmaktadır (Boratav, 1997: 25). Küreselleşmenin emek üzerinde etkilerini ele alırken, konuya olumsuz bakanlar emeğin sömürsü olgusuna vurgu yapmakta ve dünya çapında bir sömürden bahsetmektedir.

Konuya olumlu yaklaşanlar ise, küreselleşme sürecinde emeğin hareket yeteneğinin artması ile sınıf bilincinin ve dayanışmanın artmasına olanak sağladığını savunmaktadır (Şen, 2004: 214).

Tam da bu noktada Avrupa vatandaşlarının yine AB temelinde küreselleşmeyi nasıl anlamlandırdıklarına bakıldığında konu daha açık bir hale gelecektir. 2009 yılı bahar döneminde Avrupa genelinde yapılan Eurobarometer anket raporunun “küreselleşme” başlığı incelendiğinde: Bir devlet veya grubun dünyadaki etkisi ve gücünün en bariz göstergesinin hangi alanda olacağına yönelik soruya yüzde 55 oranında “ekonomik gücün” etkili olacağı yanıtı alınmıştır. Aynı anketin Türkiye’de yapılan ayağı için sonuç yüzde 45 ile en yüksek sonuç yine ekonomik güç olarak belirtilmiştir. Bunu sırasıyla politik güç, askeri güç ve kültürel güç kavramları takip etmektedir (Avrupa Komisyonu-Eurobarometer 2009: 4). Ekonomik güç kavramının bu denli baskın sonuç olarak çıkması, küreselleşme ile doğrudan bağlantılı bir oluşum olan Avrupa Birliği bölgeselleşme sürecinin ulus devletleri birincil olarak ekonomik yönden etkilemesini de olası kılmaktadır.

Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkileri konusunda önemli tartışma alanlarından birisi de şüphesiz çok uluslu şirketler ve ulus üstü yapılardır. Bu konuda da olumlu ve olumsuz yaklaşımların birbiriyle tezat savları dikkat çekmektedir.

Çok uluslu şirket terimi, şirketin tek bir ulusal merkezi olmayan, farklı ülke vatandaşlarının hisse paylarını paylaştıkları, yatırımları birçok ülke arasında dağıtılabilen ticari oluşumu tanımlamaktadır. Dolayısıyla, ilk bakışta bu şirketler

ekseninde yürütülen kapitalist ilişkilerin tüm dünya ulusları için eşit zenginlik sunma iddiasında olduğu görülür. Olumlu yaklaşımlara göre uluslararası şirketler küreselleşmenin bir göstergesi ve onun temel aktörleri olarak yaşanan sürecin kaçınılmaz unsurlarıdır. Bu şirketlerin uluslararası alandaki faaliyetlerinin rekabeti desteklediği ve kalitenin artırılmasına neden olduğu savunulmaktadır. Oysa durumun böyle olmadığı Hirst ve Thompson tarafından, 1990'ların başı itibariyle dünyada faaliyet gösteren 37.000 çok uluslu şirketin %90'dan fazlasının merkezinin gelişmiş Kuzey ülkelerinde yer alması ile ortaya konulmaktadır (aktaran Beriş, 2006: 258).

Diğer taraftan, küreselleşmeye eleştirel bakan yaklaşım, çok uluslu şirketlerin aslında ulusal tabanlarında faaliyet gösterdiğine vurgu yaparak, yerel ölçeğine dar gelen sermayenin kendisine yeni pazar arayışları çerçevesinde (Şengül, 2000: 127) çok uluslu şirketler aracılığıyla az gelişmiş ülke pazarlarını ekonomik olarak işgal ettiğini savunmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası anlaşmalarla faaliyetlerini garanti altına alan ve yasal zeminini hazırlayan uluslararası ekonomik sistemin, bu sistemin devamlılığının sağlanmasında ulus devletin korumasına ihtiyaç duyduğu da bilinmektedir (Kazgan, 2000: 16).

Tartışmalardan ve farklı yaklaşımlardan görüldüğü gibi, küreselleşmenin ulus devleti aşındırdığı savı tek başına yeterli görülmemektedir. Bu aşınım aslında ulus devletin yeniden yapılandırılması ve küreselleşme (ve bölgeselleşme) bağlamında yeniden anlamlandırılmasıdır. Marx'ın sınıf kavramını açıklarken kullandığı sömüren ve sömürülen kavramları küresel boyutta değerlendirildiğinde, küresel ekonomiye zaten egemen olan emperyal ulus devletlerin, bu egemenliklerini

sürdürmek ve genişletmek için yeni arayışlar içerisinde oldukları ve ulus devlete yüklenen yeni anlamın az gelişmiş ülkeler yararına olmadığı görülecektir.

Sonuç olarak, küreselleşme sürecinde ulus devlete yüklenen yeni anlam ve devletin küçülmesi vurgusu, sermayenin küresel hareketi için işlevsel olması nedeni ile gerekli ve sermaye açısından en azından belli bir dönem için olumlu sonuçlara götürecektir. Bununla birlikte Erbaş'ın da belirttiği gibi, küreselleşmenin son tahlilde toplumsal eşitlik açısından benzer olumlu sonuçlara yol açmayacağı, toplumsal eşitsizlik açısından yoksulluğu ve her türden eşitsizliği özellikle de az gelişmiş ülke ve bölgelerde artıracığı ve zengin kesimleri daha da ayrıcalıklı hale getirebileceği (Erbaş, 2001: 225) öngörüsü daha olası görülmektedir.

2.1.2. Ulus Üstü Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği

Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkilerine yukarıda kısaca değinilmiştir. Küreselleşme ve beraberinde getirdiği bölgeselleşmenin ulus devlete yansımaları konusunda ise Avrupa Birliği güzel bir çalışma alanıdır.

Birliğin kuruluşundan bu yana geçirdiği entegrasyon sürecine bakıldığında, bu bölgeselleşme hareketinin üye devletlerin egemenliği üzerinde iki türlü etkisi olduğu görülür. Öncelikle, diğer tüm ulusüstü oluşumlarda yaşandığı gibi üye ulus devletler egemen birimler olarak kalmaya devam etmişlerdir. Bununla birlikte, diğer ulusüstü yapılanmalardan farklı olarak, üye devletlerin AB ile bazı konularda yetki paylaşımı yaptığını görmekteyiz. Bu durumu Tim Parks “ortak egemenlik havuzu” olarak nitelirmektedir (aktaran Beriş, 2006: 299).

Bu yetki paylaşımının, entegrasyonu tamamlanan konu başlıklarında olduğu görülmektedir. Üye devletler egemenliklerini Avrupa Birliği'ne devrettikleri alanlarda yetki devri yapamazlar. Örneğin ortak para birimi (ECU), savunma ve dış güvenlik politikası (ESDP), iltica, vize ve göç politikaları AB'ye mal edilmiş ve ulus üstü bir nitelik kazanmıştır (Arsava, 2003: 10). İngiltere, Danimarka İsveç'in ortak para birimine geçmeyi reddetmesi ile Malta ve Polonya'nın gerekli ekonomik kriterleri taşımadıkları için Euro'ya kabul edilmemesi bu yetki devri konusunda iyi birer örnektir.

Avrupa Birliği içerisinde entegrasyon süreci arttıkça ve Birlik müktesebatının hangi konuları kapsayacağı ve ulus devletten hangi yetkileri alacağı henüz netlik kazanmasa da, Birlik içerisinde en çok tartışılacak konulardan birisinin entegrasyon kapsamında egemenliğin Birlik kurumlarına devri durumunun olacağı düşünülmektedir.

Alışlagelmiş uluslararası kuruluşlardan farklı özellikler gösteren Avrupa Birliğini ulus üstü bir yapı olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Zira Birlik üyesi ulus devletlerin sadece yetki devri ile kalmayarak egemenlik devrini de bu üst yapıya kademeli olarak devretmeleri yakın gelecekte olası görülmektedir.

Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin ne olduğuna yapısal ve işlevsel olarak kısaca bakmakta fayda görülmektedir:

2.1.2.1. Tarihsel Süreç, Kuruluşu ve Amaçları

Avrupa'da 1940'larda iki savaşa şahitlik edilmiştir. Bunlardan birincisi 1945'te sona eren İkinci Dünya Savaşı, diğeri ise bu sona erişle birlikte başlayan Soğuk Savaş. O yıllardaki Avrupa tarihine kısaca bakılacak olursa, yaşanan gelişmelerin güvenlik ve ekonomik odaklı olduğu görülecektir. Bir tarafta savaşın izlerini taşıyan ve ekonomik olarak zayıflamış Batı Avrupa, diğerk tarafta Sovyet etkisi altında komünist yönetimi benimsemiş Doğu Avrupa. Bu bölünmenin fay hattı ise şüphesiz Almanya olmuştur (Dinan, 2008:31).

Sovyet Rusya bu tablonun yanı başında dururken Soğuk Savaşın diğerk baş aktörü olan Amerika Birleşik Devletleri de şüphesiz bu gelişmelere kayıtsız kalamazdı. Savaşın sonuçları ve Doğu Avrupa'da oluşan tehlike ile başa çıkmaya çalışan Batı Avrupa ülkeleri çaresizce ekonomik toparlanma, siyasi istikrar ve askeri güvenlik için çabalarken, ABD Avrupa içerisinde serbest ticaret ve sınırlandırılmamış finansal hareketler vasıtasıyla ekonomik dayanışmayı teşvik etti. Soğuk Savaşın yarattığı daralmayla sadece Batı'sından ibaret hale gelen Avrupa, ABD'nin kafasındaki küresel sistemin önemli bir unsuruydu. Avrupa'nın ekonomik ve mali gerik kalmışlığına çözüm olarak Marshall Planı, güvenlik endişelerine karşı ise Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO-1949) ile ABD yine imdada yetişmiştir (Dinan, 2008:31).

İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden üç yıl sonra, Mayıs 1948'de Hollanda'nın Lahey kentinde Wiston Churchill başkanlığında gerçekleştirilen Avrupa Kongresine yaklaşık olarak bin kişi katılmıştı. Lahey Kongresi, savaş sonrasındaki Avrupa hareketinin zirve noktasıydı. Hareket, yüzyıllardır

dillendirilen Avrupa birliği taleplerinden ilham almış ve iki savaş karşısında dehşete düşmüş, yirmiden fazla ÷lkedeki binlerce kişiye içine alan, bazıları ulusla, bazıları ulusarı birçok örgütü ve siyasal oluşumu içermekteydi. Savaş sonrası dönemde “birleşik Avrupa” fikri geniş kamuoyu desteği bulmakta, elitist değil, aksine yaygın desteğe ve kitlesel çekiciliğe sahip bir fikir olarak ortaya çıkmaktaydı (Dinan, 2008:42-45).

Avrupa'nın büt÷nleşmesi yolunda yeni bir girişim ve yeni bir hız Hollanda Dışışleri Bakanı Johan willem Beyen tarafından ortaya atıldı. Beyen, 1953 yılında OEEC'nin dışında ve daha kapsamlı ekonomik büt÷nleşmeyle ilgili bir plan sundu. Aynı öneriyi 1955'te yeniden ortaya atarak, Benelux Memorandumu adı altında, Avrupa Uluslar Topluluğu'nun kapsamlı ve uluslarüstü bir ekonomik büt÷nleşmeye gitmesi gerektiğini söyledi. 1955 yılının Temmuz ayında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Birliği'nin (EURATOM) dayanacağı genel ilkeler saptanarak konunun derinlemesine ele alınması ve böyle bir topluluğu'nun kuruluş yöntemlerinin saptanması amacıyla hükümetler arası bir komite kuruldu. Bu komite tarafından hazırlanan ve 1956 yılının Nisan ayında hükümetlere sunulan bu raporda, “Avrupa'nın şimdiki ekonomik örgütlenmesi ile gelişimini sürdüremeyeceği ve ekonomik gelişme temposunu koruyamayacağı, dahası hiçbir Avrupa ÷lkesinin tek başına atom çağının gereği olan teknik devrime hız katacak temel yatırım ve geniş araştırmaları yapacak büyüklük ve güçte olmadığı” vurgulanmıştır (Sander, 2003:345-346). Bunu gerçekleşebilmesi içinse altı Avrupa Topluluğu ÷lkesinin ekonomik bakımdan büt÷nleşmesi, bunu sağlamak için de gümrük duvarlarının kaldırılması tavsiye edilmiştir.

Churchill'in başlattığı girişimle kurulan Avrupa Konseyi, Marshall'ın girişimiyle oluşturulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) ve Truman'ın doktrini gereği kurulan NATO, Avrupa bütünleşmesinin adeta ABD tarafından hazırlandığı izlenimini vermektedir (Hogan, 1987:26-27). Nitekim Avrupa Birliği'nin özellikle İngiltere'nin Birliğe katılımından sonra ilk yıllarında aldığı kararlarda ve uyguladığı politikalarda ABD ve ABD güdümündeki uluslararası örgütlerle eşgüdüm içerisinde olduğu görölmektedir. Bununla birlikte, zaman içerisinde başını Fransa ve Almanya'nın çektiği bir grubun, Avrupa Birliği'nin ABD güdümünden çıkarak kendi çıkarları doğrultusunda faaliyet yürütmesi gerektiğini savunan oluşumlar da ortaya çıkmıştır.

9 Mayıs 1950'de Fransız Dışışleri Bakanı Robert Schumann, Fransa Devlet Planlama Teşkilatı başkanı Jean Monnet'nin de etkisiyle birleşik Avrupa'nın temellerini atan Schumann Deklarasyonu'nu yayımlamıştır (Cini: 2004). Schumann Deklarasyonu günümüzde Fransız-Alman ilişkileri ve yakın Avrupa tarihi için önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu Deklarasyon ile Avrupa'nın sanayisi ve barışı için temel olan kömür ve çelik madenlerinin işletilmesinde ortak bir yaklaşım sergilenmesi fikri benimsenmiştir.

Avrupa Birliği ilk olarak 1957 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu adı altında kurulmuş topluluktur. Bu topluluğun temelini, II. Dünya Savaşı sonrasında sanayi açısından özellikle önem kazanan iki temel hammadde olan kömür ve çelik sektörünü güçlendirmek amacıyla 1951'de kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu oluşurmaktadır. Zaman içerisinde bu

Topluluk perspektifini ekonomik konuların yanı sıra politik ve kültürel alanları da içerecek şekilde genişletmiştir. 1958’de yürürlüğe giren Roma Antlaşması üye ülkeler arasında önce gümrük birliğini, yani malların gümrük vergisi ödenmeksizin üye ülkeler arasında serbestçe alınıp satılmasını öngörmüştür. Ancak Roma Antlaşması’nda nihai hedefi sadece ekonomik değil ortak tarım, ulaştırma, rekabet gibi diğer birçok alanda ortak politikalar oluşturulması, ekonomik politikaların yakınlaştırılması, ekonomik ve parasal birlik kurulması, ortak bir dış politika ve güvenlik politikası oluşturulmasıdır.

Avrupa’nın daima baş aktörlerinden olan İngiltere’nin Avrupa Birliği oluşumunun temelinde yer almadığı görülmektedir. Bunun nedenini yine İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Soğuk Savaş temelinde aramak doğru olacaktır. İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerek ekonomisi, gerekse siyasi istikrarı ile Avrupa ülkeleri arasında bir istisna olarak durmaktadır. Her ne kadar İngiltere eski Başbakanı Winston Churchill Avrupa Hareketi oluşumuna liderlik etse de, İngiliz resmi politikası bu oluşuma olumsuz bakmaktaydı. İngiltere’nin dış politikadaki öncelikleri Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkiler ve Milletler Topluluğu ile olan ilişkilerdi. Avrupa federalizmi fikri ise, farklı siyasi kurumlara ve kültüre sahip olan ve son zamanlardaki savaş sicilinden gurur duyan İngiltere gibi bir ülke için gündem dışı bir konuydu. Londra’daki hakim görüş, egemenlik paylaşımının zafer kazanmış İngilizlere değil, kaybetmiş Kıta Avrupa’sına göre olduğuydu (Dinan, 2008: 45).

Süreç içerisinde Avrupa’da bütünleşme çabaları, eksikliklerine ve tartışmalı alanlarına rağmen başarılı olarak değerlendirilebilir. Avrupa Birliği’nin ilk

dönemlerinde tesis edilen gümrük birliği ve ekonomik birliktelik sayesinde Avrupa devletleri arasında yaşanacak ticari yakınlaşmanın nihayetinde Birliği Avrupa Birleşik Devletleri oluşumuna taşıyacağı düşüncesi hakimdi. Ne var ki, ekonomik birlikteliğin artan yoğunluğu ve hükümetlerin yetkilerinin bir kısmını AB kurumlarına devretmelerine karşın bugün Avrupa Birleşik Devletleri fikrinden söz etmek mümkün görülmemekte (Strikwerda, 1997:51). Amerika Birleşik Devletleri gibi bir yapıya sahip olmasa da, karmaşık karar alma mekanizmaları ve ulus üstü yetkilerle donatılmış seçilmiş ve atanmışlardan oluşan kurum ve kuruluşları ile Avrupa Birliği uluslararası konjonktürel değerlendirmede oldukça farklı bir konumda yer almaktadır.

Avrupa Topluluğunu Avrupa Birliği'ne dönüştüren süreç 1990'ların başında başlamıştır. Ancak bu başlangıcın temelleri 1950'lerden itibaren kat edilen yol olduğu açıktır. Diğer bir ifadeyle, giderek daha fazla konuda ortaklık kurulması sonucunda, zorunlu olarak "Birlik" aşamasına geçilmesi söz konusu olmuştur (Dedeoğlu, 2003: 57).

1992 yılında imzalanıp 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması, Avrupa Topluluğu'nu Avrupa Birliği'ne taşıyan üç sütun belirlemiştir. Bu sütunlar: topluluk politikaları, ortak dış ve güvenlik politikası (CFSP), adalet ve içişlerinde işbirliği. Bu alanlarda Avrupa Birliği kurumlarına geniş yetkiler veren yasal düzenlemeler sayesinde Birlik uluslararası bir yapı haline taşınmıştır (Dedeoğlu, 2003: 58-59).

Avrupa Birliği'nin amaçlarına kısaca bakılacak olursa; Avrupa Birliği'ni oluşturan temel değerler, kalıcı barışın sağlanması, birlik, eşitlik, özgürlük, güvenlik ve dayanışmadır (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu: 2007).

Birliğin hedeflerini ise Aktan sekiz başlık altında toplamaktadır: Tek Avrupa pazarı kurmak; Ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi gclendirmek ve üyelerin ekonomi politikalarını yaklaştırmak; Ekonomik ve parasal birlik oluşturmak; Ortak bir dış politika ve güvenlik politikası uygulamak; Avrupa vatandaşlığı kavramını oluşturmak; Hukuk ve İçişleri alanında daha sıkı işbirliğini gerçekleştirmek; İnsan haklarını topluluk hukukunun genel ilkesi olarak kabul etmek; Topluluk müktesebatını korumak ve buna uygun faaliyet göstermek (Aktan, 2000).

2.1.2.2. AB'nin Genişlemesi ve Birlik İçi Entegrasyon

Avrupa Birliği tarihi görevini, kıtanın bütünleşmesini barışlıl yollarla daha da ilerletilmesi, yeni üyelerle birlikte istikrar ve refah bölgesinin sınırlarının genişletilmesi olarak tanımlar (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu). Birliğin bugüne kadar yaşamış olduğu genişleme süreçlerinde şimdiye kadar ekonomik, kültürel ve politik konular olmak üzere temelde c unsur belirleyici olmuştur. 1989 yılında Berlin duvarının yıkılışı ve Orta/Doğu Avrupa coğrafyasında Soğuk Savaşın sona ermesi, Avrupa entegrasyonu algısının eski Sovyet bloğunda yer alan Avrupa ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesini sağlamıştır (Glenn, 2003: 212).

20. yüzyılın başlarında Avrupa Birliği, kendisini Avrupa'nın tam ortasında bulmuştur (Weidenfeld, 2001: 7). Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Birliğin kuruluşundan itibaren göstermiş olduğu başarılı gelişim, başlangıçta bu oluşum içerisinde yer almak istemeyen ülkelerin daha sonra Birliğe üyelik başvurusunda bulunmalarına yol açmıştır (Karluk, 2002: 13).

Genişleme süreçlerinin genel olarak Avrupa kıtasında, ekonomik ve siyasi anlamda istikrarın sağlanması için çok önemli katkılar sağladığı yadsınamaz. AB'nin bugünkü 27 üyeli halini almasında beş genişleme dalgası etkili olmuştur. Önümüzdeki dönemlerde Türkiye'nin de içerisinde yer alacağı bir genişlemeyi daha iyi anlamlandırabilmek ve o süreçte yaşanması muhtemel gelişmeleri öngörebilmek için geçmiş genişlemelerin dikkatle ele alınmasında fayda görülmektedir. Zira geçmişte yaşanan her bir genişleme sürecinde farklı öncelikler belirleyici rol oynamakta ise de Türkiye'nin Birliğe girişinde bu önceliklerin hepsi ayrı ayrı önem taşımaktadır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ilk kez 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılımıyla genişlemiş (Areilza, 1995), bundan sonraki katılımlar ise 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz'in üyeliğe katılımı şeklinde olmuş, üye sayısı 12'ye çıkmıştır. 1995 tarihinde ise Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla üye sayısı 15'i bulmuştur. Avrupa Birliği'nin en geniş kapsamlı genişlemesi 2004 yılında olmuştur. 10 yeni aday ülkenin (Letonya, Güney Kıbrıs, Malta, Macaristan, Polonya, Slovakya, Estonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya) üyelik antlaşmalarını imzalamalarıyla AB üyesi ülke

sayısı Mayıs 2004'te 25'i buldu. Bulgaristan ve Romanya'nın 2007 yılında katılımı ile ise şu anki 27 üyeli halini almıştır.

Harita– Avrupa Birliği

2.1.3. Küreselleşme ve Bölgeselleşmenin Sendikalar Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme kavramı, özellikle ülkeler arasındaki ekonomik sınırları kaldırarak keskinleştirdiği rekabet baskısıyla öne çıkmakta, ülkeler küresel hiyerarşideki sıralamaya sahip oldukları rekabet gücü ile girmektedirler. Küreselleşmenin temel hedefi evrensel düzeyde pazar ekonomisine geçiş ve bütün ülkelerin dünya pazarlarıyla bütünleşmesi olup bu durum rekabete küresel bir nitelik kazandırmaktadır. Rekabetin böylesine artması, gerek şirketlerin, gerekse ülkelerin rekabet güçlerini artırmak için çeşitli politika arayışlarına girmelerine neden olmakta ve elbette üretim sürecinde önemli bir faktör olan emeği de etkilemektedir (Sabır, 2007: 96).

Her yeni süreç beraberinde yeni kavramları da gündeme getirmektedir. Yirminci yüzyılın son yirmi yılına damgasını vuran “küreselleşme” kavramı da bunlardan biridir. Üretim ve emek süreçlerinden çok sermaye ve finans hareketleri ile ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin dikkate alınarak yeni bir sürece girildiği dile getirilmektedir (Akkaya, 2007). Sermaye faktörünün dünya çapında hareketliliği, pazarların birbirlerine açılması, ülkelerarası ticari engellerin kaldırılması yani ticaretin serbestleşmesi, küresel çapta gerçekleşen şirket birleşmeleri ve ortaya çıkan küresel şirketler dünyada gelir dağılımının bozulması süreciyle birlikte giden bir küresel sermaye birikimine yol açmaktadır (Sabır, 2007: 97). Küreselleşmeyi bugüne özgü bir gelişme, insanların ve toplumların birbirine yaklaşması olarak yorumlayanlar olduğu gibi, en az 500 yıldır süregelen bir gelişmenin yeni bir evresi olarak tanımlayanlar, iki kutuplu dünya gerçeğinin daha da belirginleştiğini vurgulayanlar da bulunmaktadır (Koray, 2003).

Kapitalizm ve küreselleşmenin ortaya koyduğu yaşam biçiminin de emek-sermaye ilişkilerinde etkili olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Özellikle bireyselleşme ile toplu yaşamdan kopan kitlelerin, iş yaşamında sendikal örgütlü hareketlere eğiliminin azaldığı, bunun da sendikalaşma ve üye sayılarının genel çalışan kesime oranlarındaki azalma ile açıklanmaya çalışıldığı gözlenmekte ise de, Thorpe bu görüşün süregelen köklü değişimden bir kaçış olduğu, dahası soruna bir çözüm sunmak yerine onu kronikleştirdiği görüşündedir (Thorpe, 1999).

Kapitalist sistem, krizlerini aşmada kullandığı yöntemleri, yeni yönelim ve uygulamaları ile başta devlet olmak üzere tüm toplumsal yapıları sistemin ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırmakta ve dönüştürmektedir. İnsanlar arasındaki ilişkilerde ister toplumsal ister bireysel olsun bu yeni yapılanmaya göre biçimlendirilmektedir. Bu yüzden 1970'lerin başında girdiği krizini aşmak için onlarca yılda oluşturduğu sosyal devleti, bu krizden çıkışının en önemli kaynağı olarak değerlendirmiş ve yeni liberalizm sürecinde devletin sosyal boyutunu budayarak piyasa devletine dönüştürmekte tereddüt etmemiştir (Yılmaz, 2003).

Yarattığı sosyo-ekonomik sonuçlar dikkate alındığında yaşadığımız küreselleşme evresinin, kapitalizmin yeni bir evresi olduğunu kabul etmek gerekir. Daha önce kapitalist ve sosyalist blok olarak ikiye bölünen dünya, 1980'lerden sonra tek bir sistemin, liberalizmin ve piyasanın egemenliğini ilan etmesiyle sonlanmıştır. Her ne kadar bu ilanlarda kapitalist sistem yerine serbest piyasa ekonomisi ve liberalleşme gibi terimlerin kullanılması tercih edilmekte ise de, asıl üstünlüğünü ilân edenin “siyasal liberalizmden” çok kapitalist düzen olduğu açıktır (Koray,

2003). Neoliberal ekonomik politikalar 1980 sonrası ve özellikle küreselleşme olgusunun hissedilir olduğu 90'lı yıllarda tüm dünyada ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Bu kapsamda, üretim ve birikim sürecinde yaşanan değişime bağlı olarak işçi/işyeri tipindeki değişim sendikaları zayıflamıştır (Aydemir,2006:11).

Sermayenin küresel düzeyde hareket yeteneğinin artması, emek karşısında giderek güç kazanmasına neden olmaktadır. Sermayenin emek karşısında daha güçlü hale gelmesinin arkasında keskinleşen küresel rekabet baskısı bulunmaktadır (Sabır, 2007: 97).

Küreselleşmenin ekonomik ve ticari alanda getirdiği serbestlik, ekonomide ve yönetim anlayışında sosyal hayatın düzenlenmesine ilişkin liberal anlayışın kabul edilen diğer değerlere göre hakim konumda olmasının yarattığı olumlu sonuçlarının yanında bazı olumsuz gelişmelere de zemin hazırlamaktadır. Liberal politikaların iktisadi alanda kazandırdığı olumlu etkilerinin sosyal alanda getirdiği yeni boyutlar ile eş orantılı olduğunu belirtmek mümkün değildir. Küçük ölçekte faaliyette bulunan işletmelerin giderek çoğalması, kolektif ilişkilerden bireysel ilişkilerin öne çıktığı ücret ve çalışma koşullarını belirlemeye yönelik gelişmeler, çok uluslu şirketlerin artan etkileri ile ulusal hükümetler ve sendikalar karşısında güç kazanmaları, sendikaların bu süreçte çalışma yaşamının düzenlenmesine yönelik yasal düzenlemelerin oluşturulmasında ve küresel şirketler karşısında çalışanların daha iyi korunabilmeleri için üzerlerine daha çok görev düşmektedir (Gençler, 2003).

Küresel ölçekli ekonominin baş aktörlerinden olan çok uluslu şirketlerin mevcut çalışma koşullarını zaman içerisinde kendi istekleri doğrultusunda belirlediği ve endüstri ilişkilerini esnek çalışma sistemine göre şekillendirdiği gözlenmektedir. Esnek çalışma işçilere daha fazla bağımsız zaman tanımakla birlikte, bu istihdam şekli ile ilgili yasal düzenlemelerin genellikle birçok ülkede mevcut olmaması, esnek çalışmada bulunanların tam gün süreli çalışanlara göre daha kötü sosyal haklara sahip olmaları sorununu getirmektedir. Esnek çalışmanın özellikle iş güvencesine olumsuz bir etkisi olacağı kuşkusuzdur. Esnek çalışanlar gerek yasal, gerekse kişisel nedenlerle sendikal örgütlenmeye fazla ilgi göstermemektedir. Esneklik olgusu, küreselleşmenin bir sonucudur ve sendikaların varlığını tehdit etmektedir. Nitekim başta Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa olmak üzere bir çok ülkede işçi sendikaları ciddi üye kaybına uğramışlardır ve sendikalaşma oranlarında düşme gözlenmiştir. Sendikalaşma oranı ABD’de %11’e, Fransa’da %12’ye düşmüştür. Buna paralel olarak kısmi süreli iş türü kapsamında çalışanların oranı Avrupa Birliği’nde %15’e ulaşmıştır. Dolayısıyla, küreselleşme süreci ve beraberinde getirdiği küresel rekabet baskısı sendikaları olumsuz yönde etkilemektedir (Sabır, 2007: 98).

Küresel ölçekte ülkeler arasında gittikçe bozulan gelir dağılımının başlıca nedeni olarak küreselleşmenin ülke ekonomileri ve istihdam üzerindeki etkilerini göstermek mümkündür. Küresel rekabet baskısının endüstri ilişkileri sistemine getirdiği en önemli sonuç ise, esnek çalışma ve sendikasızlaşma olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, küreselleşme-sendikalar ilişkisinin negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucu çıkmakta olup, küreselleşme sürecinde esnekliğin, yeni dünya düzeninin bir gereği olarak sunulduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla,

küreselleşme, esneklik ve sendikasızlaşma birbirini takip eden süreçlerdir. Sonuç olarak, günümüz dünyasında küreselleşmeden geri dönülemeyeceği bu kadar açıkken, önemli olan bu sürecin nasıl işler hale getirilebileceği ve sosyal refah artışının nasıl sağlayabileceğidir (Thorpe, 1999; Yılmaz, 2003; Sabır, 2007).

2.2. Avrupa’da ve Türkiye’de Sendikal Hareket

Sosyal Devlet, sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır maddi, medeni ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah şartları sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş çağdaş bir devlet olarak tanımlanmaktadır (Serter, 1994: 32). Sendikal hareketlerin ortaya çıkışı sosyal devlet anlayışının benimsenmesinden çok öncelere dayansa da, modern anlamda sendika sosyal devlet kavramı ile ifadesini bulmuş ve kanuni güvence altına alınmıştır.

Sendikal hareketler dinamikleri itibariyle temelinde emek ve sermaye arasındaki sınıf çatışmasına dayanan mücadelenin bir ürünüdür. Bu nedenle genellikle çatışma kuramları ve toplumsal tabakalaşma kuramları ile açıklanmaktadır:

Yapısal-İşlevselci Paradigma; toplumu karmaşık bir sistem olarak ele alır ve her bir parçanın ayrı ayrı çalıştığını, bunun da sistemin bütününe işlemini sağladığını savunur (Bahar, 2005:21). Toplum hayatının aktif değişkenliğine dikkat çeken yapısal kuramda, toplum ve birey sürekli olarak birbirini üreten, bağımlı ilişkiler zincirinin parçalarıdır. Burada toplum, yapının parçaları olan kurumları biçimlendiren aktif bir unsurdur (Giddens ve Pierson, 2001: 54).

Sendikal örgütlenme açıklanırken faydalanılan kuramlardan birisi de yapısal-işlevselci paradigmadır, ancak yapısal-işlevselci paradigma, sosyal düzen ve bağlılığa vurgu yaparken, sosyal sınıf, ırk ve cinsiyet gibi gerilim ve çatışmaya sebep olan olguları göz ardı ettiği için tek başına yeterli görülmemektedir.

Sosyal-Çatışma; Yapısal-işlevselci paradigmanın tersine toplumdaki eşitsizliği ön plana çıkarır. Bu paradigma modelini referans alan sosyologlar, sosyal sınıf, kültürel kimlik, ırk ve cinsiyet gibi faktörler nedeniyle para, güç, eğitim ve sosyal prestijin nasıl dengesiz olarak dağıtıldığını araştırırlar (Bahar, 2005:24-25).

Sosyal-çatışma kavramı Marx'ın düşüncelerinin kaynağını oluşturur. Kapitalist gelir dağılımında belirgin olan eşitsizlikler devam etmektedir. Marx'a göre sosyal-çatışma, toplumun kesitleri arasında ekonomik çıkarlar için yapılan mücadeledir ve alt sınıf ile üst sınıf arasında yaşanan çatışma, sosyal çatışmanın en önemli şeklidir (Bahar, 2005:52-56). Marxist kuram, toplumun organik bir bütün değil, bir süreç olduğunu, sosyal değişimin kaynağı olan çatışma unsurunun mevcut yapının bünyesinde tabii olarak bulunduğunu, bu yüzden çatışmanın kaçınılmaz ve fonksiyonel olduğunu ileri sürer (Aslantürk ve Amman, 2007: 393).

Toplumsal Tabakalaşma kuramına göre, toplumlar sistemli olarak eşit olmayan gruplara bölünmüştür. Bazı grup yada grupların diğerlerini denetim altında tuttuğu ve ekonomik, sosyal ve siyasal olarak yoksun bıraktığı bu sistemde, eşitsizlikler kuşaktan kuşağa geçmektedir. Bu durum da tabakalaşmayı ortaya çıkarmaktadır (Bahar, 2005:107). Toplumu oluşturan fertler arasındaki eşitsizliklerin yol açtığı

farklılaşmalar, hiyerarşilerin ortaya çıkmasına neden olmakta, bu durum sosyal tabakalaşma olgusunu meydana getirmektedir (Aslantürk ve Amman, 2007: 384).

Marx'ın tabakalaşma kuramında tüm sınıf ilişkileri sömürenler ve sömürülenler arasında oluşmaktadır. İşlevci tabakalaşma yaklaşımında ise sosyal tabakalaşma ve eşitsizliğin toplumların gelişmesine ve devamına olumlu etkisi vardır. Toplumdaki en önemli konumlar en vasıflı kişiler tarafından yerine getirilir. Toplumun işlenmesi için bireylerin farklı sosyal konumlarının olması gerekir (Bahar, 2005:114-117).

2.2.1. Sendika Kavramı

Bir bakıma kurumlar rejimi olarak adlandırılabilen “demokrasi”nin iyi işlemesi, başka bir ifadeyle kendisinden beklenilene verebilmesi, varlığına imkân veren müesseselerin iyi işlemesine bağlıdır. Demokratik yönetimlerin başarıya ulaşmasında önemli ve etkili olan kurumların arasında ise sendikaların istisnai bir yeri bulunmaktadır (Kalkandelen, 1968:7).

Sendikal hak ve özgürlükler bağlamında sosyal politikaların ortaya çıkışı çok eskilere dayanmasa da, sendika olgusunun temelleri sanayileşme tarihine kadar gitmektedir. Sanayileşmenin hızla arttığı dönemde, makineleşme ve seri üretimin yaygınlaşması büyük işletmelerin kurulmasına öncülük etmiş, kurulan büyük işletmelerde ihtiyaç duyulan iş gücünün karşılanabilmesi için de köyden kente doğru yaşanan emek göçü geleneksel lonca düzenini yıkarak bir işçi sınıfının doğmasını sağlamıştır (Gerşil, 1997:18). Sanayileşme ve işçi sınıfının ortaya çıkışı beraberinde çalışma ilişkilerinin temel taşlarından olan sendikayı

getirmiştir. Sendikacılığın ortaya çıkışı ve tarihsel evrimi ise, insanlığın ve uygarlığın gelişimini ciddi boyutlarda etkilemiştir (Sülker, 1968: 10).

Sendika kavramı, temelde sermaye sahibinin ve çalışanın işlevlerinin ayrı olmasında özünü bulur. Sidney ve Beatrice Webb'in oluşturduğu sendikacılık kuramına göre, sendikalar ve sendikalaşma düşüncesi, buhar makinesinin, fabrika sisteminin ve fabrika hayatının getirdiği son derece kötü ve emeği sömüren koşullar nedeniyle ortaya çıkmış, tarihsel olarak emek sahiplerinin ve işçilerin, üretim araçlarının sahiplerinden "boşanmaları" sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ünsal, 2003: 5-7)

Sendikalar, en basit tanımıyla işçilerin işverenlere ve hükümetlere karşı hak ve çıkarlarını korumak için oluşturdukları örgütlerdir (Koç, 1999: 5). Çeçen'e göre ise sendikalaşma süreci hem sosyal bir olgu olarak, hem de bir öğreti olarak Marx'ın sınıf savaşı olarak adlandırdığı dönemi ifade etmekte olup, bir endüstri dalındaki işçilerin kendi hak ve menfaatlerini savunmak için kurmuş oldukları örgütlerdir. Bu akımın kurucuları ise, halkı kendisine çekme konusunda başarısız olmuş Fransız anarşistleridir (1970: 23). İlk ortaya çıktığı haliyle Marksist-Leninist olarak adlandırılabilir sendikacılık akımı, Batı Avrupa ülkelerinde önemli bir gelişim göstermiş, modern anlamda sendikacılık ise sanayileşmeyi takip eden süreçte yine Batı Avrupa'da şekillenmiştir (Işıklı, 1990:15).

İlk olarak işçi sendikaları iş yaşamında yerini almıştır. Kamu çalışanları sendikacılığının doğuşu ise sosyal devlet olgusunun gelişimiyle paralellik göstermektedir. Sendika özgürlüğü demokrasinin vazgeçilmez unsurları arasında

yer almakta olup, uluslararası anlaşmalarla güvence altına alınmıştır. Günümüz dünyasında birçok ülke çalışanlarına, işçi memur ayrımı yapmaksızın bu hakkı vermekte ve bu hakkı anayasal güvence altına almaktadır. Bu yaklaşım, sosyal devlet modelinin benimsenmesi ile sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklerin, geleneksel haklarla birlikte tanınmasının bir sonucudur (Göze, 1976:111).

2.2.2 Sendikanın Yapılanması

Sendika kelimesinin çeşitli dillerdeki kelime veya deyim olarak karşılığı Latince “syndicus”, Fransızca “syndicat”, Almancada “gewerkshaft”, İtalyancada “sindicato”, İngilizcede “labor union (ABD) ve trade union (İngiltere)” olup (Kalkandelen, 1968:9), eski Roma ve Yunan hukuk sistemlerinden gelen, birliğin temsilini sağlamakla görevli kimseleri ifade etmek için kullanılan “syndic” teriminden doğmuştur. Daha sonra “syndic”in fonksiyonlarını ifade eden “syndicat” teriminden Türkçeye girmiş ve sendika terimi halini almıştır (Dinç, 1998: 26).

Emek ve sermaye ilişkisinde, emeğin sermayeye karşı korunması, sermayenin emeği sömürme güdüsüne sınır getirilmesi temel düşüncesinden doğan fikri uzun bir geçmişe sahiptir (Emekçioğlu ve Tuncel, 1999:6).

Avrupa ülkelerinde sendikaların önemli bir bölümünün atası, loncalarda ustaların baskısına ve sömürüsüne karşı kalfaların oluşturdukları “kardeşlik örgütleri”dir. Bu gizli örgütler, bir taraftan kalfalar arasında yardımlaşmayı sağlıyor, diğer taraftan ustalara karşı kalfaların hak ve çıkarlarını koruyor ve gerektiğinde greve gidilmesini sağlıyordu (Koç, 1999: 6). İlk sendikaların önemli bir bölümü belirli

bir meslektan işçileri bünyesinde barındıran meslek sendikalarıydı. 1800’lü yıllarda rastlanan bu sendikalar genellikle vasıflı işçilerden oluşuyordu ve vasıfsız işçiler aidatları yüksek olan bu sendikalara giremiyorlardı. 19. yüzyılın başlarında herkesin üye olabileceği sendikalar kurulmasına karşın, bu genel sendikaların başarılı örnekleri ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlanmıştır (Koç, 1999: 7). Sendikalaşma sürecinin başlangıcı ister 1750 öncesine, ister fabrikaların yaygınlaştığı ve işçilerin toplu olarak bir arada çalışmaya başladığı 1800’lü yıllara götürülsün, çalışanların örgütlenme ve sendikalaşma olgusunun temelinde işçi ile işveren, yani emek ile sermaye arasındaki çelişki yatmaktadır (Ünsal, 2003: 5).

İşçilerin ve işverenlerin birbirlerine ve hükümetlere karşı ortak çıkarlarını korumak konusunda vermiş oldukları savaşım, demokratik toplum anlayışının kökleşmesine, insan haklarının kişilerin vazgeçilmez haklarından olduğu görüşünün benimsenmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Ekin, 1986:7). Demokratik düzenin en önemli araçlarından birisi olan sendikalar, üyelerinin ortak ekonomik, sosyal, kültürel hak ve menfaatlerini gözetirken bazı amaçlar ve ilkeler doğrultusunda bu eylemlerini sürdürmektedir. Sendikaların amaçlarına kısaca bakılacak olursa;

- “üyelerinin statülerini, çalışma şartlarını tespit ve geliştirme,
 - mesleki gelişmeyi sağlama ve katkıda bulunma,
 - üyeleri arasında dayanışma ve yardımlaşmayı sağlama,
 - hizmetin daha kaliteli ve verimli kılınmasını sağlama,
 - hükümet ve parlamento ile yakın işbirliği ve yardımlaşmayı sağlama”
- olarak özetlenebilir. (Kalkandelen, 1968: 13-15)

Modern toplumda sendika kavramı, çalışanların hak ve menfaatler elde etmeleri ile bunları korumaları ve geliştirmeleri amacıyla meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşları ifade etmektedir. 2821 sayılı Sendikalar Yasasının 2.maddesinde Türk iş hukukuna göre sendika, “işçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar” (Sendikalar Yasası) olarak tanımlanmaktadır.

Sendika kavramı ve sendikalar bugün, yapısal durumları, işlevleri, liderlik anlayışları ve amaçları açısından çeşitli endüstriyel ilişkiler sistemlerine göre değişik biçimlerde nitelendirilmektedir. Wallihan sendikaları şu üç başlık altında sınıflandırmaktadır:

1. İş Kolu Sendikacılığı; siyasal ve sosyal çıkarlar yerine işkolunun çıkarlarını gözetir.
2. Devrimci Sendikacılık; kapitalist üretim ilişkilerini emekçilerin yönettiği endüstriyel ilişkiler türüne dönüştürmek ister.
3. Refah Sendikacılığı; üyelerinin sosyal refahını politik katılımlar ve kooperatifler yoluyla yükseltmeyi hedefler (James Wallihan’dan aktaran Ünsal, 2003: 7-8).

2.2.3. Sendikacılığın Gelişimi ve Kamu Çalışanları Sendikaları

Demokratik, laik ve sosyal devlet olmanın en önemli gereklerinden olan örgütlenme özgürlüğü, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çalışanlara tanınan en doğal haktır. Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde olan Türkiye’nin Batı demokrasilerinin standartlarını hukuken ve fiilen çalışma hayatına geçirmesi

zorunluluğu, önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin toplumsal yarar taşıyan kamu hizmetlerinin sağlanmasında, üstlendiği görevi en iyi şekilde yerine getirebilmesi için kamu kesiminde istihdam artışına ihtiyaç duyulmuş, bu anlayış devletin en büyük işveren konumuna yerleşmesine sebep olmuştur. Bu nedendir ki, kamu sektöründe çalışma ilişkilerinin düzenlenerek, kendileriyle ilgili kararların tek taraflı olarak alınması, memurlar açısından önem kazanmıştır (Gerşil, 1997: 28).

Günümüzde birçok ülkede devlet tarafından istihdam edilen kamu personelinin hizmet şartları kanunlarla düzenlenmektedir. Avrupa'da da devlet memurlarının hukuki durumları ülkeden ülkeye büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir. İkinci Dünya Savaşına kadar birçok Avrupa ülkesinde memurların sendikal haklardan yoksun oldukları görülecektir. Ancak, savaş sonrası dönemde sendikacılık hareketinin doğurduğu siyasi baskı ve özellikle Fransız hukuk adamlarının devlet sisteminde başlattığı yeni akım bu durumu değiştirmiş ve önce devletin endüstriyel işlerinde alt ve orta derecede çalışanları, daha sonra ise bütün memurları kapsayacak şekilde sendikal haklar genişletilmiştir (Chapman, 1970:125-129).

Genel olarak dünyada işçi sendikaları tarih sahnesindeki yerini kamu çalışanları sendikalarından çok önce almıştır. İşçiler, 19. yüzyıl başlarından itibaren hak ve özgürlükleri için örgütlü bir mücadele vermeye başlamış, buna karşın kamu kesiminin sendika hakkını kazanması belli bir sürecin tamamlanmasından sonra olmuştur. Buna neden olarak memurların yaptığı işin niteliği gereği bu ihtiyacın daha geç ortaya çıkışı ve işveren olarak devletin kendisinin oluşu gösterilebilir.

Ancak, sosyal sistemde yaşanan değişiklikler, beraberinde kamu kurumlarında değişimi getirmiş ve kaçınılmaz olarak kamu görevlilerinin konumunda da farklılaşmalar görülmüştür. Bu farklılaşma Avrupa'daki örnekleri gibi hukuksal statü bakımından değil, daha çok sosyoekonomik bakımdan kendini göstermiştir (Işıklı, 1985: 87).

Birçok ülkede kamu çalışanları sendikaları devlet yapısının bir parçası haline gelmiştir. İlk sendikalar ortaya çıktığı dönemlerde, daha çok dostluk cemiyetleri veya yasak kuruluşlar halinde örgütlenmekte idi. Bugün ise bu kuruluşlar, güçlerini sayısal kuvvetlerinden ve politikacılar nezdinde taşıdıkları mevcut oy potansiyelinden almaktadır. Amaçları, kendi üyelerinin menfaatleriyle uyduğu ölçüde devletin menfaatini korumaktır. Bazı yazarların da belirttiği gibi, "devlet memurlarının bütünü devletin kendisidir" (Chapman, 1970:288).

Memurlar hem kendilerini, hem de devleti temsil ederler. Kamu çalışanları sendikaları ile devlet arasındaki müzakereler, işveren adına hareket eden bir grup memurla, çalışanların temsilcileri olarak hareket eden bir grup memur arasında yapılan bir diyalogdur (Chapman, 1970:288).

Sendikacılığın yasallık kazanımı, her ülkede farklı bir süreç ve biçim takip etmiştir. (Mahiroğulları, 2000: 1) Türkiye, 1950'li yıllardan bu yana demokratikleşme sürecinde bir dizi önemli gelişmeye tanık olmuş bir ülkedir. Demokrasi ile ülkenin tanışması geciktiğinden, demokratik kurum ve kavramların da toplum katlarına yerleşmesi gecikmiştir. Bu nedenle, sendika özgürlüğü

Türkiye için geç kalmış bir kavram, sendika ise gecikmiş bir kurumdur (Ünsal, 2003: 4).

Ülkemizde kamu çalışanlarına örgütlenme hakkı, işçilerden on beş yıl sonra 1961 Anayasasıyla verilmiş, ancak kamu çalışanları sendikalarının kurulması 1965 tarihli Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar gecikmiştir (Mahiroğulları, 2005:157).

Tarihsel süreçte kamuda istihdam edilen memurlar başlangıçta işçilere oranla daha üstün ekonomik ve sosyal haklara sahipken, işçilerin sendikal hak arayışları neticesinde zamanla farklılaşmalar olmuş, bu durum memurları da işçiler gibi örgütlenmeye itmiş ve kamu çalışanları sendikalarının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Kamu çalışanları sendikalarının gelişim sürecine bakıldığında, işçi sendikaları ile benzer aşamalardan geçtiği, kamu çalışanları sendikalarının da öncelikle fiili durumla ortaya çıktığı ve zaman içerisinde devletlerin yasal düzenlemeler yapma yoluna gittiği görülecektir (Mahiroğulları, 2005: 157).

Modern dünyada, özellikle demokrasi kültürünün hâkim olduğu coğrafyada, kamu çalışanlarını da kapsayan genel bir sendikalaşma hakkının tanındığı görülmektedir. Kamu çalışanları sendikalarının esas itibarıyla ortaya çıkışı, birey ile devlet arasında çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasal ihtiyaçlara cevap veren ve hizmet eden kuruluşların varlığının kabul edildiği sosyal devlet (Göze, 1977: 155) anlayışının gelişimi ile paralellik göstermektedir.

İşçilerin ve işverenlerin demokratik haklarından yararlanarak sendikal özgürlükleri yaşama geçirmeleri, çalışanların ve çalıştıranların büyük uğraşlar vermelerini gerektirmiştir. Ülkemizde ise uzun yıllar yöneticilerin verdiği kadar özgürlük ile yetinmek zorunda kalmışlar, bir karşı mücadele vermeyi politik amaç olarak belirlememişlerdir (Ünsal, 2003: 5).

2.2.3.1. Sendikal Mücadelenin Türkiye’deki Seyri

Türkiye’deki kamu çalışanları sendikacılığının gelişiminin başlangıcı olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasından sonra, Batı tipi temel iktisadi hak ve özgürlükler ekseninde düzenlemeler yapıldığı ifade edilebilir. Bunun yanında vurgulanması gereken bir husus da sendikal hak ve özgürlüklerin temel demokratik hak ve özgürlüklerden olması sebebiyle 1946 yılındaki demokratikleşme ile tam karşılığını bulmasıdır. Her ne kadar Atatürk döneminde demokrasiye geçmenin hazırlıkları yapılmışsa da çok partili sisteme geçmek mümkün olmamıştır. Çok partili sisteme geçilen 1946 yılından itibaren de demokratik haklar açısından önemli bir yer tutan sendikal haklar tanınmaya başlanmıştır (Gerşil, 1997).

İmparatorluğun Cumhuriyete aktardığı personel rejiminin devlet-memur ilişkileri konusundaki temel özelliklerinden kimileri kısaca şöyle sıralanabilir: Memurlar tek yanlılığa dayanan bir statü içinde bulunuyorlardı. Ancak genel bir statünün söz konusu olmadığı, her hizmet dalının (mesleğin) ayrı statülerle yönetildiği, yeterlik (liyakat) ilkesinin benimsenmediği, temelde mesleklere dayanan ve bir sınıflandırmanın bulunmadığı, memurların devlete değil, padişaha ve halifeye bağlı olduğu bir personel rejimi geçerli idi (Adal, 1968: 39).

1923 – 1946 Dönemi Sendikal Gelişmeler

1923 -1946 yılları arası sendikal haklar ile ilgili gelişmelerin zemini oluşturduğu dönemdir. Bu dönemdeki gelişmeler tarihsel sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

Önce İstanbul Umum Amele Birliği kurulur. Birlik ilerleyen dönemde başka şehirlerdeki işçi teşkilatlarıyla birleşerek Türkiye Amele Birliğini oluşturur. Ancak “Halk Partisinin aylıklı adamları tarafından” kurulup, geliştirilmeye çalışıldığı söylenen birlik, uzun süreli devam edemez ve 1924 yılında dağılır (Ağralı, 1967:35 ve Işıklı, 1990:313). Bu dönemde Amele Teali Cemiyeti adı altında bir işçi örgütü oluşturduğu ve iş kanunu tasarısında işçi düşüncesini yansıtmak amacıyla çalışmalar yaptığı söylene de (Gülmez, 1991:314) gerçekte sadece siyaset yapan, bir partinin (Türkiye Komünist Partisi) güdümünde dış güçlerle irtibat halinde olan bir örgüt olup, gerçekte bir işçi örgütü değildi (Sayılğan, 1972: 188-191)

1923 yılında İzmir’de toplanan I.Türkiye İktisat Kongresi’nde “Dernek Yeni Sendikalar hakkında tanınması, Tatil’i Eşgal Kanununun yeniden işçilerin hakkını tanımak üzere tetkik ve tanzimi” karara bağlanmıştır. Ancak kısa bir dönem sonra 1925’de Doğu Anadolu’daki isyan olayı gerekçe gösterilerek yürürlüğe konulan 578 sayılı Takrir’i Sükun Kanunu ile İzmir İktisat Kongresi’nde alınan bir kararla gerçekliği kalmamıştır. Bilindiği üzere 1924 Anayasasında dernek kurma hürriyeti bulunduğu halde, sendika özelliğinde derneklerin kurulması da Takrir-i Sükun Kanunu’na dayanılarak yasaklanmıştır. Bu dönemde Tatil-i Eşgal Kanunu hala yürürlüktedir. Takrir-i Sükun Kanunu’ndan itibaren 1946 yılına kadar sendikaların faaliyetine rastlanılmamaktadır (Turan, 1990: 163-164).

İş Kanunu Tasarıları 1924,1927,1929,1932 ve 1934 yıllarında hazırlanmıştır. Bu süreçteki 1932 tarihli tasarıda sendika hürriyeti yanında grev ve lokavt hakları da tanınmış, ancak kanunlaşmamıştır. 1934 tasarısı esas alınarak 1936 yılında 3008 sayılı ilk İş Kanunu ile ferdi iş ilişkileri yeni bir çerçevede düzenlenmiş, bunun yanında grev ve lokavtın yasak olduğu hükmü geliştirilmiştir (Tuğ, 1992: 25). 1946 yılına kadar olan dönemde çıkarılan önemli bir başka kanun ise 28.06.1939 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'dur. Cemiyetler Kanunu'na göre; "Aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf esasına dayanan cemiyetlerin kurulması" yasaklanmıştır. Bu kanunla cemiyetlerin kurulmasında "İzin Sistemi" olarak adlandırılan ve demokratik tarzla ilişkisi olmayan yapı tesis edilmiş oluyordu. 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun ilgili hükmü çerçevesinde işçilerin sendikalar kurmaları tamamen imkânsız hale gelmiştir (Ağralı, 1967: 40-41).

1946 – 1961 Dönemi Sendikal Gelişmeler

Bu dönem dünyayı da derinden etkileyen ve sona erışı ile birlikte demokrasi ikliminin yerleşmesine büyük etkisi olan İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'de de çok partili döneme geçilmesinin etkenlerindedir. Sınıf esaslı üzerine cemiyet kurmaya izin vermeyen Cemiyetler Kanunu'nun ilgili maddesi de değiştirilerek yeni bir düzenleme ile sendika hakkı kabul edildi. Bu dönemde Türkiye'nin birçok yerinde sendikalar kuruldu. Fakat bu süreç fazla uzun sürmemiş, hükümet, sendikaların zararlı faaliyetlerde buldukları ve siyasetle uğraştıkları için kapatılmalarına karar vermiştir (Eyrenci, 1991: 28). Sendikaların kapatılması sonrasında ülkede hoşnutsuzluk iklimi hâkim olmuş ve 20 Şubat 1947 de 5018 sayılı ilk sendikalar kanunu olan "İşçi ve İşveren Sendika Birlikleri Hakkında Kanun" çıkarılmıştır.

Çıkarılan kanunun sendikal hakların artık görmezden gelinemez bir öneme sahip olması ile paralel olarak çıkarılmış amaç olarak sendikal hakları sağlamak ve sendikaların kurulmasına izin verilmek olsa da uygulamada çalışanların sendikalar vasıtasıyla denetim altında tutulabileceği bir yapının kurulmaya çalışıldığı değerlendirilebilir (Akçaylı, 1983:28).

1946 ve 1960 yılları arasındaki dönemde Sendikalar Kanunu çıkarılmasına rağmen, işçilerin grev hakkı ve toplu pazarlık erki ile desteklenmediği ve siyasal iktidarların kolayca sendikaları kapatabilmelerine olanak tanıyan bir takım maddeler anılan kanunda bulunduğundan, sendikaların kurulabildiği fakat gerçek anlamda sendikacılık faaliyetlerini yerine getiremediği bir dönem olarak anılmaktadır (Gerşil, 1997: 62).

1961 - 1982 Dönemi Sendikal Gelişmeler

1961 yılının hemen öncesinde gerçekleştirilen 1960 darbesi ile birlikte Türkiye’de yeni bir dönem başlamıştır. Öncelikle sendikal hak ve özgürlükler 1961 anayasası ile güvence altına alınmış, bununla da yetinilmemiş sadece işçilere değil “çalışanlar” a sendika hakkı verilmiştir. 5018 sayılı Kanunun kaldırılarak, yerine yeni bir kanun hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu gelişmenin sonrasında 1963 yılında 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı, nasıl grev ve lokavta gidileceği konularını da ayrıntılı olarak düzenleyen 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu iki kanun sayesinde 1960 – 1982 arası dönem Türk Sendikacılığı’nın büyük bir ivme ile ilerlemesine sebep olmuştur (Gülmez, 1990:3-5).

1982 Sonrası Sendikal Gelişmeler

1982 yılında yürürlüğe giren yeni anayasa ile sendikal haklar geçmişe göre oldukça farklı düzenlemeler getirmiştir. Bu dönemde sendikaların kurulmasında demokratik bir prensip olan “önceden izin almamak” yeni anayasa ile de kabul edilmiştir.

Dernekler Kanunu ile derneklerin idare tarafından faaliyetlerinin durdurulabilmesi mümkün iken, sendika ve üst kuruluşların faaliyetlerinin durdurulması ancak mahkeme kararı ile olabilecektir. Yine bu dönemde 2821 sayılı Sendikalar Kanunu işçi ve işverenlerin iş koluna göre sendikalaşma ilkesini kabul etmiştir. Ayrıca aynı mesleği yapanların bir araya gelerek sendikalar oluşturması ilkesi de vardır (Eyrenci, 1991: 207-208).

2.3. Kamu Çalışanları Sendika Konfederasyonları ve Eğitim Sendikalarının Avrupa Birliğine Bakışı

Soğuk Savaş dönemi ile karşılaştırıldığında, uluslararası sosyal, ekonomik ve siyasal ilişkilerin sıklığının ve niteliğinin arttığı günümüzde, hükümetlerin dış politika tercihlerinden doğrudan etkilenen ve bu nedenle ülkelerinin dış politika oluşum süreçlerine katılmak isteyen, bu doğrultuda organize olup faaliyet gösteren toplumsal grupların sayısında ve faaliyetlerinde bir artış olmuştur.

1960’lı yılların ilk yarısında, dönemin hükümetlerinin ve dışişleri bürokrasisinin inisiyatifleri ile başlatılan Türkiye-AET/AT/AB ilişkilerinin seyri de, yukarıda belirtilen çerçeveye uygun bir gelişim göstermiş, 1970 yılında imzalanan Katma Protokol neticesinde sağlıklı hazırlanamayan listelerdeki mallara uygulanan

gümrük vergisi indirimleri nedeniyle, Türk özel sektörünün bazı kesimleri ve sendikalar, öngörmedikleri bazı maliyetlere katlanmak zorunda kalmıştır. Bu durum iş dünyasının aktörlerini temsil eden sivil toplum kuruluşlarının bu konular ile daha doğrudan ilgilenmeleri ve gelecekte gerçekleşmesi beklenen AET/AT/AB'ye tam üyeliğin getirip götürecekleri konusunda daha detaylı bilgilendirme arayışına girmelerine neden olmuştur. 1987 yılındaki tam üyelik başvurusu ve 1995 yılında imzalanan gümrük birliği anlaşması, söz konusu aktörlerin konu ile daha yakından ilgilenmelerine yol açmıştır (Doğan, 2003: 20).

Ayrıca 1980'li yıllarda, emek örgütlerinin büyük bir kısmının, Türkiye'nin, Cumhuriyetin kuruluşundan beri kendi iç dinamikleri ile aşamadığı yapısal sorunları çözebilmek için AB üyeliğinin, en ciddi seçeneklerden biri olduğu konusunda mutabık olduğu da söylenebilir. Zira AB üyelik sürecinde hükümet dışı aktörlerin etkinliği ve iç siyasal dinamikler önemlidir. Sendikaların 1980 öncesi dönemde AET ile ilişkileri, hem çeşitli sektörlerdeki korumanın kaldırılması nedeniyle yol açtığı iktisadi baskı hem de dönemin sendikal örgütlenmesinin gücünün temel unsurlarından biri olan ideolojik bakış açılarıyla değerlendirmiştir. Oldukça genel ve kaba bir değerlendirmeyle, sosyalist bir anlayışa sahip olan DİSK/KESK meseleye sosyalizm-kapitalizm karşıtlığı söylemiyle, Hak-İş/Memur-Sen yakın durduğu İslamcı siyasal partilerin tavrı ile, Türk-İş/Kamu-Sen ise merkez siyasal partilerin bakış açısına yakın bir şekilde bakmıştır. Bununla birlikte 1970'li yıllar boyunca, Türkiye-AET ilişkilerinin sendikaların gündeminde çok önemli bir yere sahip olmadığı söylenebilir (Doğan, 2003: 24).

Avrupa Birliği'ne üyelik, toplumun geniş kesiminde güncel gelişmelere paralel olarak farklı şekillerde algılanabilmektedir. Bu yönüyle üyelik meselesinin güncel sosyal bir olgu olduğu ve toplumsal değişimlerle paralellik arz ettiği söylenebilir. Sendika temsilcileri ile yapılan mülakatlarda genel bir izlenim olarak bu husus dikkat çekmiştir.

Sendika temsilcileri ile yapılan mülakatlarda yanıtlara her ne kadar sendikanın resmi görüşleri doğrultusunda cevap verilmesi istenmiş ise de, sendika temsilcilerinin de dikkat çektiği üzere, tek bir görüşün tüm sendika üyeleri için genellenmesi mümkün görülmemektedir. Zira zaman zaman sendikanın tabanı ile sendika söylevlerinin paralellik arz etmediği sonuçlara yansımıştır. Bununla birlikte, sendika üyeliğinde ülkemizde özellikle belirleyici olan siyasal tercihlerin gerek anket, gerekse mülakat sorularına verilen cevaplara yansıdığı gözlenmiştir.

2.3.1. Türkiye Kamu-Sen

Kuruluşundan bu yana ulusalcı bir karakter taşıyan ve partiler üstü kalmaya çalışan işçiler arasında Türk-İş, memurlar arasında ise Kamu-Sen, AB-Türkiye ilişkilerine şüpheli bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemekle birlikte oldukça fazla sayıda çekince ortaya koymaktadır (Doğan, 2003: 25).

Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akyıldız, Türkiye-AB ilişkileri hakkındaki görüşlerini 10 Nisan 2008'de düzenlenen Türkiye AB Karma İstişare Komitesi 24. Toplantısında şu şekilde açıklamaktadır:

Türkiye'nin AB ile ilişkileri özellikle son zamanlarda eşitlikçi yapıdan tamamen uzaklaşmaya başlamıştır. AB yetkilileri, kendilerini ilgilendirsün ya da ilgilendirmesün hemen her konuda, Türkiye'nin iç işlerine karışma görüntüsü çerçevesinde her türlü yorumu yapmaya kendilerini görevli addetmiş görünmektedirler.

AB yetkilileri, ülkemizde yasama, yürütme ve yargı sürecine müdahil olarak, kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilkelerini yok sayarken, kendi asli işlerini unutmuş görünmektedir. KİK toplantısı gündeminden “sendikal haklar” konusunun çıkarılmış olmasını anlamakta güçlük çekmekteyiz. Kamu görevlilerine toplu sözleşme ve grev hakkının hala tanınmamış olması bu toplantıda görmezden gelinmektedir.

Kısacası, Türkiye AB ilişkileri ve müzakereleri olması gereken konularda değil, suni üretilen başka konularda yürütölmeye çalışılmaktadır. Çözüm başka noktalarda aranmamalıdır. Objektif algılamalarla, çifte standarttan uzak, gerçek konulara dönölmelidir (Akyıldız, 2008).

Göröldüğü üzere Türkiye Kamu-Sen, Avrupa Birliğı sürecinin Türkiye'nin üniter yapısı ve hükömranlılık haklarına olumsuz etkilerinden duyduğı endişeyi açıkça dile getirmektedir. Bununla birlikte, müzakerelerin eşitlikçi bir yaklaşımla değil, daha çok AB yetkililerinin direktifleri ile yürütölmüsünden duyulan rahatsızlık öne çıkmaktadır.

2.3.2. KESK

KESK, “AB'nin; Avrupa sermayesinin çıkarları ve ihtiyaçları çerçevesinde şekillenen bir kurum” olduğunu savunarak, sermayenin Avrupasına karşı emeğün Avrupası yaklaşımını öne çıkarmaktadır (Çelik, 2004b: 76). 16-18 Ağustos 1996

tariflerinde toplanan KESK 1. Genel Kurulunda AB ile ilgili alınan bir kararda Şu değerlendirme yapılmıştır:

“KESK, AB'nin sermaye denetimindeki emekçilerin kazanımları aleyhine üretilen politikalarını tespit ederek, sermayenin Avrupa'sına karşı Avrupa ülkelerindeki emekçilerin yürüttüğü mücadeleyi destekler. (...) Avrupa'daki emekçilerin iktidarının ve emeğin Avrupa'sının kurulması mücadelesine katkı yapmayı önüne hedef olarak koyar, Avrupalı emekçilerin mücadele deneyimlerinden dersler çıkarır, kazanımlarının korunması ve geliştirilmesi için çaba harcar.”

AB konusunda eleştirel bir tutum takınan KESK Türkiye'nin AB üyeliği konusunda açık bir tutum ifade etmemekle birlikte Avrupalı emekçilerin kazanımlarına ve sosyal Avrupa yaklaşımına vurgu yapmaktadır (Çelik, 2004b: 77). Diğer sendikalar ile karşılaştırıldığında AB'ye daha fazla bir karşı bir duruş sergilemesine karşın, Bozbeyoğlu KESK'i “Türkiye ve dünya emekçilerine düşman, emperyalist bir güç olan AB'ye doğrudan karşı olmak yerine, oradan demokrasi ve insan hakları geleceği halüsinasyonuna kapılmış, Genel Kurullarda kendi sendika başkanını dinlemeyen delegelerin yurt dışından gelen ve AB'yi öven konukları ayakta alkışlaması” ile eleştirmektedir (Bozbeyoğlu, 2005).

KESK eski Genel Başkanı İsmail Hakkı Tombul, Evrensel gazetesi yazarlarından Müftüoğlu'na gönderdiği mektupta ise KESK'in AB konusuna yaklaşımını Şu şekilde ifade etmektedir:

AB sürecine KESK'in yaklaşımı KESK, AB'nin sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuş bir proje olduğunu bilmektedir. AB'ye hayat veren de neoliberal

politikalarıdır. AB ile müzakere sürecinde birlikte bir dizi yasal düzenleme gündeme gelecektir ve bu süreç içerisinde bir yandan bireysel hak ve özgürlükler, diğer yandan toplumsal yaşantımızın tüm alanlarına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. Bu nedenle konfederasyonumuz, 'müzakere sürecini mücadele süreci' olarak belirlemektedir.

Yapılmak istenilen değişikliklerin emekçilerden yana gerçekleşmesi, elbette bizim ulusal düzeyde vereceğimiz mücadeleye bağlı olarak şekillenecektir. Bundan dolayıdır ki, demokratik alanın gelişmesi, kimi olumlu düzenlemelerin gerçekleşmesi emekçilerin vereceği mücadelenin düzeyi ile doğrudan bağlantılı olacaktır. Sürecin lehimize çevrilmesi bizim vereceğimiz mücadeleye bağlı olarak şekillenecektir.

Avrupa Birliği ülkelerinde mevcut olan çalışma ve yaşam koşullarının yüksek düzeyi ile sosyal ve sendikal hakların gelişmişliği Avrupa Birliği sayesinde edinilmiş haklar değildir. Bunlar, Avrupa işçi sınıfının birçok bedel ödeyerek yıllardır siyasal ve sendikal alanda verdiği mücadelenin sonucu elde ettiği kazanımlardır. Türkiye'de yapılmak istenilen ve toplumun geniş kesimleri gibi emekçilerin de aleyhine bir dizi olumsuz sonuç doğuracak kamunun yeniden yapılandırılması projesi aynı zamanda AB'nin bir projesidir. Bu nedenle sermayenin diğer örgütleri olan IMF ve Dünya Bankası'nın talepleri ile AB'nin talepleri çakışmaktadır.

Ancak bu sürecin emekçiler lehine dönüştürülmesi, bu projenin geri püskürtülmesi elbette emekçilerin müzakere sürecinde vereceği mücadeleye bağlı olacaktır. Müzakere süreci aynı zamanda sermayenin projesine karşı AB'deki emek örgütleriyle buluşma zemini yaratmakta ve 'Emeğin Avrupası'nın yaratılması için bir görev ve sorumluluk da yüklemektedir (Müftüoğlu, 2005).

Yukarıda belirtildiği haliyle AB'ye karşı bir duruş ortaya konulmakla ve AB sürecinin emek üzerinde olumsuz talepleri sıralanmakla birlikte bu sürecin dönüştürülmesi ve son aşamada emeğin lehine olacak düzenlemelerin yapılması fikri bir köşede bekletilmektedir. Bu durum, KESK'in toptan retçi bir politika

yerine müzakere masasında kalınması ve daha çok kazanım için mücadele verilmesi fikrini benimsediğini ortaya koymaktadır.

2.3.3. Memur-Sen

Memur-Sen'in konuya bakışını yine sendika eski Genel Başkanı Ahmet Aksu'nun Memur-Sen, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ile ortaklaşa düzenlenen "AB Genişleme sürecinde Türkiye-AB ilişkileri" konulu eğitim seminerinde yaptığı konuşma ortaya koymaktadır:

Konuşmasında, AB'ye girmenin ideal bir yapı olmadığını, önemli olanın Avrupa'daki düşünsel özgürlük ve refaktan Türkiye'nin yararlanabilmesi olduğunu belirtmektedir. Devamla, AB'ye giriş sürecine iyi ya da kötü yaklaşmak yerine AB'yi iyi anlamak gerektiği, Memur-Sen'in bir devlet politikası anlayışına sahip olduğu, ülkenin refahı ve düşünsel özgürlüğüne katkıda bulunacak bir yapıya sıcak baktıklarını ifade etmiştir (Yeni Asya, 2004).

24-26 Temmuz 2009'da Memur-Sen il temsilcileri toplantısı sonuç bildirisinde;

“Avrupa Birliği bu yılsonundan itibaren Sırbistan, Karadağ ve Makedonya vatandaşlarına vizesiz seyahat izni tanıırken, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Bosna Hersek, Arnavutluk ve Kosova'ya bu hakkı tanımaması çifte standarttır. Bu durum AB'nin inanç temelinde ayrımcılık yaptığının belgesi niteliğindedir. AB'nin çifte standartlı bu tavrını şiddetle kınıyoruz”

maddesi de yerini almıştır (Memur-Sen, 2009).

Yukarıda açıkça ifade edildiği gibi, Memur-Sen Türkiye'nin AB üyeliğine açıktan destek vermekte ve politikalarını hükümet politikaları ile paralel tutmaktadır.

Bununla birlikte, il temsilcileri toplantısında atıf yapılan konuda da görüldüğü üzere din eksenli siyasal duruşları AB süreci açısından da ağırlığını korumaktadır. Tabanında AB sürecine verilen destek konusunda bazı çelişkiler yaşamasına ve geçmişte daha muhafazakar bir tutum sergilemesine karşın, özellikle İslamcı siyasal partilerin AKP’de somutlanan, AB’ye yönelik tutumlarının geçirdiği evrime benzer bir evrim geçirdiğini söylemek mümkündür. Memur-Sen, Hak-İş ile aynı çizgide, Türkiye’nin AB’ye tam olarak girmesini, bunu yaparken de Kopenhag kriterlerini ve AB müktesebatının tüm gereklerini yerine getirmesini istemekte, AB’yi ve Türk hükümetlerini bu süreçte üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeye çağırılmaktadır (Doğan, 2003: 36).

2.3.4. Konfederasyon ve Eğitim Sendikaları Temsilcileriyle Yapılan Mülakatların Genel Değerlendirmesi

Araştırma kapsamında KESK’ten Hukuk, TİS ve Uluslararası İlişkiler Sekreteri Sn.Kamuran KARACA, Türkiye Kamu-Sen’den Araştırma Geliştirme Uzmanı Sn.Ercan HAN, Memur-Sen’den Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Sekreteri Sn.Adnan ŞENOL; Eğitim-Sen’den Uluslararası İlişkiler Uzmanı Sn.Deniz YILDIRIM, Türk Eğitim-Sen’den Yönetim Kurulu Üyesi Sn.Ziya ÇAKMAK ve Eğitim Bir-Sen’den İlçe Başkanı Sn.Ramazan DEMİREL ile mülakat yapılmış ve konu hakkındaki kurumsal değerlendirmelerine başvurulmuştur. Mülakatlar neticesinde ulaşılan değerlendirmeler izleyen konu başlıkları altında tartışılmıştır.

2.3.4.1. AB’ye ve sürece atfedilen önem:

Avrupa Birliği’ne atfedilen önem konusunda Memur-Sen ve Kamu-Sen Türkiye’nin AB üyeliğinin önemli olduğu görüşündedir. Bununla birlikte, her iki

sendika da asıl olanın süreç değil, bu süreçte elde edilecek kazanımlar olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca, Memur-Sen açısından bakıldığında, 2002 yılı öncesi ve sonrası için AB sürecine verilen destekte bir dönüşüm yaşandığı gözlenmektedir. Şüphesiz bu değişimin başlıca nedeni AKP hükümetinin 2002 yılında iktidara gelerek AB sürecini hızlandıran politikalar izlemesidir.

Sendikamız Avrupa Birliği'ni ve süreci desteklemektedir. Ancak bu destek salt AB üyeliği değil, standartlarımızın Avrupa Birliği standartlarına yükseltilmesi içindir (Şenol, Memur-Sen).

AB sürecinin Memur-Sen tarafından desteklenmesine bir diğer örnek ise 2008 Haziran ayında Genel Merkez talimatıyla üyelere verilen AB semineridir. Bu seminerde üyeler AB politikaları ve süreç hakkında bilgilendirilmiş, sendika tabanının da çalışmalara aktif katılım sağlaması amaçlanmıştır.

Konfederasyon olarak Avrupa Birliği sürecine hiçbir zaman olmazsa olmaz bir süreç olarak bakmadık. AB süreci özgün bir süreçtir, orada yaşanan normlar kendi özgünlükleri içerisinde tartışılabilir. Yeni dönemde yeni liberal politikalar ön plana çıkarılmaktadır ve neo-liberal politikalar sosyal devleti her zaman gözdürmektedir (Karaca, KESK).

Kamuoyunda AB konusunda bir bölünmüşlük var. Emekçiler açısından konu temel belgeler üzerinden tartışılması gerekirken siyasi görüşler belirleyici olmakta (Yıldırım, Eğitim-Sen).

KESK ise Türkiye'nin AB üyeliğinin önemli olmadığını belirtmekte, AB tarafından izlenen neo-liberal politikaların emek üzerindeki olumsuz etkilerine

dikkat çekmektedir. Ayrıca, konu hakkında sendikaların siyasi görüşleri doğrultusunda farklı yaklaşımları benimsemediğini, demokrasi, insan hakları gibi bazı alanlarda genişleme olmasına karşın ekonomi, sosyal haklar, kamuda sözleşmeli öğretmen ve memur istihdamı gibi alanların ise AB sürecinin eksileri olduğunu, sendikaların asıl ilgi alanlarında olması gereken konuların ise bu eksiler olduğunu ifade etmektedir.

2.3.4.2. Tam üyelik beklentileri hakkındaki değerlendirmeler:

Bu konuda bir genelleme yapılması elbette bazı görüşleri dışlayacaktır. Ne var ki, sendika üyelerinin siyasal tercihleri AB konusundaki fikirlerini büyük oranda ortaya koymaktadır.

Memur-Sen üyelerinin çoğunluğu Avrupa Birliği'nin getireceği fırsatlar ve demokratikleşmeye sağlayacağı katkılar nedeniyle üyeliği desteklemektedir. Ayrıca, şartları yerine getirdiği takdirde AB'ye üye olarak kabul edilmesinin olası olduğunu, tam üyelik olmasa bile başka bir formülle bu üyeliğin söz konusu olabileceğini ifade etmektedir.

KESK ise üyeliğin Türkiye için mümkün olamayacağı görüşünü ifade etmektedir. KESK ülkemizde AB üyeliği konusunun ideolojik olarak tartışıldığını, buna karşın asıl tartışmanın merkezinde yer alması gereken ekonominin dışarıda tutulduğunu ifade ederek, üye ülkelerde bile AB'nin ekonomiye olumlu etkisi olduğunu düşünenlerin oranının Türkiye'dekinin altında olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye'nin AB'ye girme şansı yok. Çünkü elindeki kozları üyelik müzakerelerinden önce zaten verdi, Gümrük Birliği Anlaşması gibi. Pazarlık yapabilecek bir şey kalmadı. Türkiye'nin AB üyeliği din ve kültürel faktörlerden ziyade siyasi ve ekonomik çıkarlar ekseninde belirlenmekte. Son ekonomik kriz bunu daha net göstermekte (Yıldırım, Eğitim-Sen).

Benzer bir şekilde Kamu-Sen'de muhtemel bir AB üyeliğinin şu şartlarda mümkün görülmediği, ancak farklı formüllerle bir ortaklığın söz konusu olabileceğini belirtmektedir. Tam üyelik yerine Türkiye'nin önüne farklı alternatifler sunulacağı veya üyeliğin referanduma götürülerek kabul edilmeyeceği görüşünü paylaşmakla birlikte, Memur-Sen ve Kamu-Sen sürecin getirilerinden faydalanılması hususuna vurgu yapmaktadır.

2.3.4.3. Sürecin getirileri ve riskleri hakkındaki değerlendirmeler:

Memur-Sen sürecin en büyük getirisinin sosyal yaşam, demokrasi ve insan hakları ile kamuda verilen hizmetin kalitesinde artış olarak yansıtacağı görüşünü paylaşmaktadır. Ayrıca, bu alanlarda ülkenin kendi dinamikleri ile bu güne kadar aşmadığı sorunların aşılmasına katkı sağlamasını beklemektedir. Sürecin riskleri bağlamında ise özellikle ekonomik alanda ilişkilerde orantısızlık olduğu ve AB'nin bölgeselleşmeyi ön plana çıkaran mali politikalarının olumsuz etkilere yol açacağı endişesini paylaşmaktadır.

Avrupa Birliği ile klişeleşmiş yönetim ve denetim anlayışı değişecektir. Tüm iş kollarında ve alanlarda olumlu değişimlerin kendiliğinden olması beklenirken, ülkemizde bu değişimler tabanın talepleriyle kendiliğinden gerçekleştirilemiyor. Bu nedenle, AB sürecinin ortaya koyduğu değişim olumlu bir değişimdir (Demirel, Eğitim Bir-Sen).

Buna karşılık KESK ise üyelik sürecinde verilen ve verilecek tavizlerin elde edilecek kazanımlardan fazla olacağı düşüncesiyle konuya şüpheli yaklaşmakta, desteklememekte ve zaten Türkiye'nin AB üyeliğinin olası olmadığı görüşünü savunmaktadır. Bu durum anket sonuçları ile de örtüşmektedir. Özellikle bu güne kadar geçen zaman içerisinde müzakerelerin Türkiye açısından başarısızlık olduğunu, bu nedenle gelecek için de verilecek siyasal tavizlerin ülkeyi olumsuz etkileyeceği ifade edilmiştir. Geneli itibariyle faydadan çok zararı olacağını ifade etse de, sürecin düşünce özgürlüğü, insan hakları ve demokrasinin gelişimine olumlu katkıları olduğu belirtilmektedir.

Gümrük Birliği üretene ve satana fayda sağlar. Türkiye gibi ülkelerde ise tam tersi etki gösterir. 1995 sonrasındaki süreçte yeni üretici, küçük ölçekli sanayi ve esnaf çok büyük zarar görmüştür. En belirgin örneği olarak, artık çevremizde, mahallemizde bakkal göremiyoruz (Çakmak, Türk Eğitim-Sen).

Kamu-Sen özellikle ekonomik alanda Gümrük birliği ile verilen tavizlerin küçük ve orta gelir seviyesindeki üretici ve tüketicileri olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra AB üyeliğinin aslında ulusal yetkilerin bir kısmının daha üst bir yapıya, yani Brüksel'e devredilmesi gerekeceğini, bunun da ülkenin hükümlerinden feragat etmesi anlamına geleceğini söylemektedir. Getiri olarak ise ülke istikrarına olumlu etkilerin olmasının beklenebileceğine vurgu yapmaktadır.

AB sürecinden Türkiye içinde bazı grupların olumlu, bazılarının ise olumsuz etkileneceği açıktır. Bu bağlamda sendikaların bakış açısı incelendiğinde, Kamu-

Sen açısından süreçten kazançlı çıkacak başlıca kesimler üst gelir seviyesindekiler ve azınlıklardır. Zarar görecektir kesim olarak ise alt ve orta gelir düzeyindeki büyük çoğunluk gösterilmektedir.

AB kendi çıkarları doğrultusunda politikalar izlemekte ve siyasaldan çok ekonomik bir alan düzenlemesini ön planda tutan dayatmaları bizden istemektedir. Eğer bir birlik yaşanacaksa sadece pazar olmak değil, ortak olmak esastır. Yoksa siyasal anlamda bütünlüğü darmadağın olmuş, bütün siyasal haklarından vazgeçmiş, ekonomik olarak Pazar olmuş, piyasa olmuş bir ülke olacaksa, böyle bir birlikteliğe girmek Cumhuriyet öncesi Osmanlı'nın yaşadığı kapitülasyonların bir benzeri olacaktır (Karaca, KESK).

KESK açısından ise yine küçük esnaf, KOBİ'ler süreçten zarar görecektir kesimler olarak belirtilmekte, TÜSİAD, TOBB gibi sermaye gruplarının kazançlı çıkacağı değerlendirilmektedir. Azınlıklar ve etnik gruplar bağlamında bakıldığında ise, önemli olanın sınıflar arasındaki farklılıklar olduğu, etnik farklılıkların çok da belirleyici olmayacağı vurgulanmaktadır.

Memur-Sen süreçten kazançlı çıkacak kesimleri azınlıklar ve etnik gruplar olarak sıralamakta, azınlıklar için her dönem bir kazanım olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, alt ve orta gelir düzeyindekiler için ekonomik olarak bazı olumsuzluklar beklenmesine karşın, ülkenin geneli olarak özellikle ekonomik olmayan alanlarda bir kazanımın söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, kazanım ve risklerin sektörel bazda farklılıklar arz edeceği, örneğin tarım, hayvancılık gibi iş kollarında çalışanlar için zararın daha fazla olmasına karşın, eğitim vb. alanlarda durumun farklı olacağı belirtilmektedir.

Gümrük Birliği anlaşmasının ülke ekonomisine olumsuz etkileri olduğu her üç sendika tarafından da paylaşılmaktadır.

2.3.4.4. Türkiye’de başlıca sorun alanları:

Kamu-Sen ve KESK ekonomik istikrarsızlık ve işsizliğin en önemli sorun olduğu noktasında birleşmektedir. Bununla birlikte KESK, Avrupa Birliği’nin bu kadar rağbet görmesinin altında yatan asıl nedenin Türkiye’de insanların hayatlarından memnun olmaması olarak nitelemekte ve bu memnuniyetsizliğin insanları AB’yi bir alternatif olarak görmeye ittiğini belirtmektedir.

Ülkede dolar bazında kişi başına düşen milli gelirin arttığı savunulmakta. Ancak yaptığımız araştırmalarda ülkenin toplam gelirinin yüzde 70’inin toplam nüfusun yüzde 20’si tarafından paylaşıldığını görüyoruz (Karaca, KESK).

Kamu-Sen ise Türkiye’deki demokratikleşme düzeyinin yetersizliği ve bunun getireceği sorunların da engel teşkil edebileceğini değerlendirirken, bunun yanında çevre ve ekonomi alanlarında büyük eksiklikler olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye’nin AB’ye girmeden önce aşması gereken en önemli sorunlarından birisi de çevre sorunudur. AB’nin çevre normlarına uyabilmesi için 100 milyar dolarlık bir yatırıma ihtiyaç var. Atıkların kontrol edilmesi, bacaların kontrol altına alınması, akarsu yataklarının ve denizlerin temizliği gibi (Han, T.Kamu-Sen).

Yine insan gücü açısından bakıldığında, Kamu-Sen tarafından Türkiye’deki genç iş gücünün yaşlanan Avrupa için bir fırsat olabileceği, ancak son dönemde

sermayenin üretimden çok finans sektörüne kayması nedeniyle Türkiye’den bu yönde bir talepleri olmayacağı, dolayısıyla mevcut nüfusun olumlu katkı sağlamak yerine olumsuz etkileri olacağı düşünülmektedir. KESK ise Avrupa ülkelerince talep edilen nitelikli insan gücünün beyin göçüne yol açacağı, bunun yanında serbest dolaşımın engellenmesi nedeniyle Türkiye’nin bu süreçten herhangi bir kazanımının olmayacağı görüşünü paylaşmaktadır.

Avrupa Birliği’nin birlikteliği bir felsefi birliktelik, inanç birlikteliği. Bizim onlara uymadığımız herkes tarafından biliniyor. Birlikler, dostluklar kurulabilir, ancak bu teslimiyetçilik anlamına gelmemeli, önemli olan kendi dünya politikamızın olması (Şenol, Memur-Sen).

Memur-Sen, Türkiye’nin demografik yapısının müzakere sürecini olumsuz etkileyeceği görüşündedir. Üyelik konusunda bir diğer sorun teşkil edecek husus olarak Türkiye’nin dini ve kültürel durumu gösterilmekte, özellikle dini kimliğinin diğer AB ülkeleri ve halkları açısından sorun teşkil edebileceğini düşünmektedir. Bunun yanında terör, özellikle ülke ekonomisine verdiği büyük zarar göz önüne alındığında çözülmesi gereken en önemli sorun alanı olarak belirtilmektedir.

2.3.4.5. Türkiye’deki kurum, kuruluşlar, sivil toplum ve sendikaların durumu hakkında değerlendirmeler:

Her üç sendika da kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum ve sendikaların AB kriterlerini karşılayamadığı görüşündedir. KESK Türkiye’nin hiçbir zaman bir refah devleti olmadığını, bununla birlikte Avrupa ülkeleri arasında da standart uygulamalardan da söz etmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Türkiye

açısından sendikaların durumuna bakıldığında ise, grev ve toplu sözleşme hakkı elinden alınarak sendikaların işlevsizleştirildiğini vurgulamaktadır.

Türkiye'deki kurumlar incelendiğinde bir sıkıntı olduğu açık. Asıl sorun kurumların kendi özerkliğinin olmaması. Kurumlar kendi kurumsal politikalarını belirlemek yerine iktidardaki siyasi partilerin politikalarını uyguluyor. Siyasetin kurumlara müdahalesi acımasızca siyasal kadrolaşmaya neden oluyor. Bu nedenlerle kurumsal anlamda yeterlilikten bahsetmek zor görünüyor (Karaca, KESK).

Kamu-Sen, sendikal ve sosyal haklar bağlamında Avrupa ülkelerindeki mevcut kazanımların doğrudan Avrupa Birliği ile ilişkilendirilmesinin doğru olmayacağı, bu kazanımların daha çok o ülkelerdeki çalışan kesimin mücadeleleri ile kazanılmış haklar olduğunu Hatta Birlik düzenlemelerinin kazanılmış hakları bile olumsuz etkilediğini savunmaktadır. Benzer bir şekilde KESK, özellikle yeni üyelerin girişinden sonra AB içerisinde ucuz iş gücünün nitelikli iş gücünün yerini alması neticesinde sosyal ve sendikal haklar bağlamında bir gerileme yaşandığına işaret etmektedir.

Memur-Sen tarihsel olarak sendikacılığın ülkemizde yavaş bir gelişim sergilediği ve Avrupa'nın gerisinde kaldığını vurgulayarak, özellikle sendikalar arasında eylem birliği sağlanamadığı için hak mücadelesinde yeterince etkili olamadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, sendikaların tabanı ve yönetimi arasındaki farklılıkların da belirleyici olduğuna işaret etmektedir.

2.3.4.6. Üniter yapı ve hükümler hakkındaki değerlendirmeler:

AB sürecinin ülkenin üniter yapısı ve hükümler haklarını olumsuz etkileyeceği görüşü her üç sendika tarafından paylaşılacakla birlikte, Kamu-Sen ve KESK bunu daha ciddi bir sorun olarak değerlendirmektedir. Sendikalar, Avrupa Birliği siyasal sisteminde ağırlıklı olarak yer alan yerel yönetimlerin ağırlığı ve bölgesel yönetim sisteminin Türkiye için uygun olmayacağı görüşünü belirtmiştir.

Özellikle kapitalist ülkelerin, şirketlerin sınırları aşmak için ulus devletleri aşmaya ihtiyacı var. Sürekli olarak yerelleşme, bölgeselleşme gibi akımlar, cemaatler, gruplar öne çıkarılmakta, üniter yapının demokrasiye engel olduğu tezi işlenmektedir. Bu müthiş bir tuzaktır. Kendi milletimizi, onun içinde onlarca, yüzlerce cemaati tartışmanın demokrasiyle, insan haklarıyla uzaktan yakından alakası yoktur (Karaca, KESK).

KESK, özellikle hükümler haklarının devredilemeyecek haklar olduğu ve ulusal iradenin devrinin söz konusu olamayacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte, AB içerisinde halen üye ülkelerin temel konulardaki hakları ulusal hükümetlerin ve parlamentoların kullandığını belirterek bir yeknesaklığın olmadığına işaret etmektedir. Ayrıca, AB'nin teşvik ettiği bölgeselleşme ve kalkınma ajanslarının üniter yapıya zarar vereceğini vurgulamaktadır.

Kamu-Sen açısından da üniter yapı ve hükümler hakları taviz verilemeyecek alanlar arasında yer almasına karşın mevcut uygulamalara akıldığında bir yetki devrinin söz konusu olduğunu, zaten AB'ye üye olmanın merkezi olarak Ankara'da toplanan bazı yetkilerin Brüksel'e devri anlamı taşıyacağını

belirtmektedir. Bu durumun güvenlik, eğitim gibi temel alanlarda sorun yaratabileceğine işaret etmektedir.

Memur-Sen ise mevcut merkezi yönetim anlayışımızın değiştirilmesi gibi bir durumun söz konusu olmayacağı, uygulama noktasında kendi önceliklerimizin ön planda tutulabileceğini, kendi şartlarımızı ortaya koyarak süreçten zarar görülmeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca, mevcut sorunların çözümünü ülkenin kendi içinde sağlaması durumunda dışarıdan dayatmaların söz konusu olamayacağını vurgulamaktadır.

2.3.4.7. Yunanistan'ın tavrı ve Kıbrıs sorunu hakkındaki değerlendirmeler:

Her üç sendika da Yunanistan'ın desteğinin samimi olmadığı ve bu desteğin zaman içerisinde değişebileceği görüşündedir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği içerisinde dönemsel olarak bazı ülkelerin Türkiye'nin üyeliğini desteklerken, aynı ülkelerin farklı bir dönemde buna karşı çıkabildiğini, bu nedenle destek veya karşı çıkmaların konjonktürel dengelerle ilgili olduğu vurgulanmıştır.

Yunanistan'ın AB içerisinde olması Rum Kesiminin AB'ye girmesine katkı sağlamıştır. Adada iki taraflı bir yapıyı öngören çözüm arayışı tıkanmış görünmekte. Ancak Türkiye'nin AB'ye girmesi ile çözümün mümkün olacağını, bu olasılığın da çok düşük bir ihtimal olduğunu düşünüyorum (Karaca, KESK).

KESK Kıbrıs sorununun çözüme kavuşmasının beklenmediği, bu nedenle Yunanistan'ın konuyu AB'ye taşıma isteğinde olduğunu ifade etmektedir. Ne geçmiş hükümetlerin ne de mevcut hükümetin Kıbrıs sorununun çözümüne katkı sağlayacak politikalar izlemediğini savunmaktadır. Ayrıca, Kıbrıs sorunu

çözülmeden de Türkiye'nin AB üyeliğinin söz konusu olmayacağına inanmaktadır.

Memur-Sen açısından Kıbrıs, Türkiye'nin güvenliği açısından çok önemli ve hassas bir konumda yer almaktadır. Sorunun çözümü noktasında ise adadaki iki tarafın eşit şartlarda değerlendirilmesi en ideal çözüm yolu olarak belirtilmesine karşın olabirliği konusunda çekinceleri bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, soruna taraf olan Yunanistan ile özellikle ticari faaliyetlerin geliştirilmesinin çözüme katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır.

Avrupa Birliğı bir taraftan Türkiye için bölgeselleşmeyi ön plana çıkarıp, federal, konfederal bir yapıyı bir bölgede uygulamayı isterken diğer tarafta dünya tarihi açısından çok kısa bir zaman önce iç savaş yaşamış, katliam derecesine varan şiddet olaylarına sahne olmuş Kıbrıs'ı birleştirmeye çabalamakta. Bunu bir çelişki olarak görüyorum (Han, T.Kamu-Sen).

Kamu-Sen ise bu konuda büyük tavizler verilmeden sorunun çözülmesinin mümkün görülmediğı, bu tavizlerin verilmesinin de doğru olmayacağı görüşünü savunmaktadır. Son olarak Annan planına verilen oyların Türk tarafının çözüm arayışında olduğunun, Rum tarafının ise tersi bir politika izlediğinin göstergesi olmasına karşın AB'nin Yunanistan'ın tehditlerine boyun eğerek Rum kesimini Birliğe aldığı, bunun da AB'nin samimiyetinin sorgulanması için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİĞİ KONUSUNDAKİ DEĞERLENDİRMELER VE BEKLENTİLER

3.1. Türkiye - AB İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

3.1.1. Türkiye’de Batılılaşma ve Avrupa Birliği

Türk toplumunun ‘muasır medeniyetler’ seviyesine ulaşma projesi, Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte kendisine yeni bir kimlik kazandırma çalışmalarını da yansıtmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu projenin kökenleri Cumhuriyetten çok daha öncesine, Tanzimat’a kadar dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılında bir dereceye kadar tüm siyasi gruplar (İslamcılar, Osmanlıcılar, Türkçüler vb) Batılılaşmayı çöküşü durdurmanın bir yolu olarak görmeye başlamışlardı. Reformlar, İmparatorluğun kaderini belirleyecek, Osmanlı’nın Avrupa’yla hemen her konuda birleşmesi gerektiğini savunan etkili bir Batıcı elit kitle doğurmuştur.

Gazeteci Abdullah Cevdet’in deyişiyle bir tek medeniyet vardı, o da Avrupa medeniyetiydi ve Türkiye bu medeniyeti "gülüyle, dikeniyile" bir bütün olarak almak zorundaydı (Laçiner, 1999: 49). O dönem Jakoben Batıcıları ve devleti en üst değer gören resmi-bürokratik çevrelerin arzusu Avrupa ile mutlaka bütünleşmekten yanaydı. Onlar için, içinde bulunduğumuz geri kalmışlık çemberinin kırılabilmesi, ilerleyebilmemiz ve çağdaşlaşabilmemiz ancak, Doğu medeniyetini terk edip Batı medeniyetinin bir parçası olmaya bağlıdır (Acar, 2001: 77). Bu anlayış, taşıdığı abartılı romantik unsurlarla birlikte, yakın zamana kadar bu şekilde devam etmiştir.

AB – Türkiye ilişkisini, Osmanlı'nın Avrupa'ya karşı görece üstünlüğünü yavaş yavaş kaybettiği dönemlere kadar götürmek mümkündür. Aslına bakılınca, Osmanlı'nın o dönemde Avrupalılaşıma ile hedeflediği, bugünkü Türkiye'nin AB'ye üye olma yolundaki yaptıklarından, özü itibariyle pek farklı şeyler değildir. Daha üstün olarak düşünülen bir medeniyete yaklaşarak onunla bütünleşmek isteğidir. Osmanlı döneminde çağdaşlaşmak; Batılılaşma, modernlik, zenginlik, gelişmişlik olarak görülürken, günümüzde bunların AB üyeliğiyle gerçekleşeceği dile getirilmektedir. Bunun sayesinde AB Türkiye'de hep gelişmişliğin, modernizmin ve zenginliğin simgesi olarak tanıtılmıştır (Bahçıvan, 2007).

Bu yönüyle, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık ve Avrupa coğrafyasında yer alma isteğini, son birkaç yüzyıldır takip ettiği modernleşme çabalarının devamı olarak görmek yanlış olmayacaktır. Avrupa'da Türk imajı ve onun sonucu olarak oluşan isteksizliğe ek olarak şüphesiz Türkiye'nin tavizsiz Avrupalı olma isteği neredeyse 200 yıldır Türkiye-Avrupa ilişkilerini yönlendirmiştir (Laçiner, 1999:51).

Türkiye, savaş sonrası konjonktürün etkisinde ve özellikle Rusya'nın Kars, Ardahan ve Artvin üzerinde hak iddia etmesi, boğazların statüsünün değiştirilmesi gibi taleplerde bulunması üzerine 1949 yılında NATO'ya müracaat etmiştir. Ancak, Avrupa'nın siyasi ve iktisadi kurumları ile ilişkiye girmesi tarihi çok daha eskilere dayanan bir süreçtir (Bulaç, 2001: 29). Bu çerçevede Avrupa'ya dahil olmak basit bir siyasi ya da askeri blok değiştirme hareketinin ötesinde Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin var olma nedenidir. Bunun bir sonucu olarak iç politikadaki bu kaygılar Türkiye'nin Avrupa'ya ileriki yıllarda da AET/AT/AB'ye

karşı politikalarını, Türk dış politika yapıcılarına fazla bir manevra alanı bırakmayacak şekilde baştan belirlemiş olmaktadır.

2004 yılında AB Türkiye ile müzakerelerin başlamasına karar verdi, ancak bu karar beraberinde gerek akademisyenler, gerekse AB kamuoyu nezdinde büyük tartışmalar getirdi. Ne var ki bu tartışmaların 2004 yılında başladığını savunmak yanlış olacaktır. Zira Türkiye'nin AB'ye resmen başvuruda bulunduğu tarih olan 1987'den bu yana Türkiye'nin olası üyeliğinin getirileri ve götürüleri başta Türkiye olmak üzere, üye ülkelerin kamuoyları, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Komisyonu ve AB Parlamentosu nezdinde hararetli tartışmalara sahne olmakta. Kimileri bu üyelikten büyük ekonomik ve jeopolitik kazanımlar beklerken, kimileri de bu üyeliğin Avrupa projesine ve Birlik ruhuna zarar vereceğinden endişe etmekte (Belke, 2004: 1).

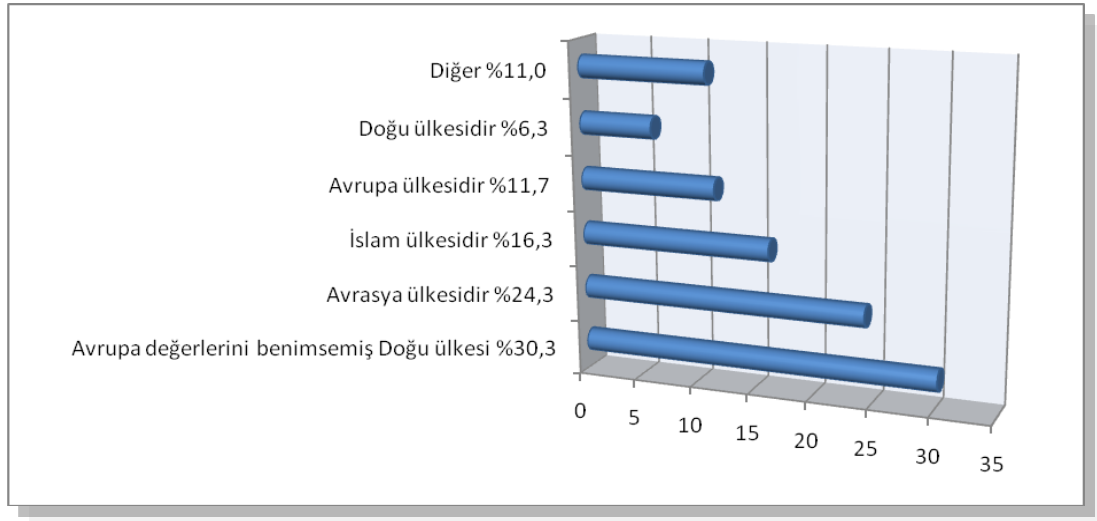
Özetlenecek olursa, Batılaşma programı her şeyiyle Avrupalı olmayı hedefliyordu. Ancak bu hedef bir ölçüye kadar Avrupa'ya ve Türk halkının Avrupa karşıtı duygularına rağmen gerçekleştirilecekti. Her ne kadar Türkiye Avrupa'da fiziki ve siyasi olarak yer alsada, ne Avrupalı Türkleri arasında görmek istiyordu, ne de sıradan Türkler kendilerini Avrupa'nın doğal bir üyesi sayıyordu (Laçiner, 1999: 50). Türkiye, Avrupa'nın yüzyıllar boyunca gerçekleştirdiklerini bir kaç on yıla sığdırma çabasındaydı, nihai hedefse yeni bir medeniyet boyutuna geçişti.

Osmanlı ve sonrası Türk toplumunda bu gelişmeler yaşanırken şüphesiz Avrupa tarafında da değişimler olmaktadır. Avrupa kıtası sanayi devrimi ve reform

hareketleri ile ulaştığı refah düzeyi ve bilinçlenmenin ardından, yaşamış olduğu savaflara rağmen kurmayı başardığı Birliği sürdürmekte ve dahası genişletmekteydi (Laçiner, 1999: 51). Yukarıda da belirtildiği gibi, Birliğin daha önce yaşamış olduğu genişlemeler Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Batılılaşma ve Avrupalılaşma hedefleri olan Cumhuriyetin bir yol haritası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batılılaşma bir devlet politikası olarak teşvik edilirken ve bizzat kurumlarca uygulanırken, bunun vatandaşa yansımaları konusunda paralellik olduğunu söylemek çok da olası görülmemektedir. Nitekim sendika üyelerine uygulanan anket neticesi de ülkeyi konumlandırma konusunda bir homojenlik olmadığını ortaya koymaktadır.

Grafik-2 Türkiye’yi tanımlama ve konumlandırma

Grafik 2’de sendika üyelerinden Türkiye’yi jeopolitik ve sosyal anlamda tanımlamaları gösterilmiştir. Bu tanımlamada ankete katılanların büyük bir kısmının Türkiye’yi bir Doğu ülkesi olarak görme eğiliminde oldukları

görülmektedir. Türkiye’yi bir Avrupa ülkesi olarak görenlerin oranı ise sadece yüzde 12 civarındadır.

Tablo-5 Türkiye’yi tanımlama ve konumlandırma (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Türkiye Avrupa değerlerini benimsemiş bir Doğu ülkesidir	30	25	36	30,3
Türkiye bir Avrasya ülkesidir	22	35	16	24,3
Türkiye bir İslam ülkesidir	25	15	9	16,3
Türkiye bir Avrupa ülkesidir	12	18	5	11,7
Türkiye bir Doğu ülkesidir	1	0	18	6,3
Diğer	10	7	16	11

$$\chi^2 = 61,145 \quad P < ,000$$

Tablo-5’te sendika üyelerinin Türkiye’yi jeopolitik ve sosyal anlamda tanımlamaları ve konumlandırmaları incelenmiştir. Türk Eğitim-Sen üyeleri büyük oranda Türkiye’yi bir Avrasya ülkesi olarak nitelerken, Eğitim-Sen ve Eğitim Bir-Sen üyelerinin Türkiye’yi Avrupa değerlerini benimsemiş bir Doğu ülkesi olarak görme eğiliminde oldukları görülmektedir. Ayrıca, Eğitim Bir-Sen üyeleri açısından her dört kişiden birisinde Türkiye’nin Müslüman kimliğinin öne çıktığı da gözlenmektedir.

3.1.2. Temel Belgeler Işığında Türkiye-AB İlişkilerinde Tarihsel Süreç

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu ile 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile başlatılan ortaklık çerçevesinde yürütülmektedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği konusundaki nihai hedefi olan tam

üyeliğe üç aşamada varılması öngörülmüştür; bunlar, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir (DPT Müsteşarlığı, 2004: 6). Türkiye, Cumhuriyet'in, hatta kurtuluş mücadelesinin başından beri, "çağdaş uygarlığa" ulaşmak isteyen bir devlet olarak, Avrupa'yı, daha geniş tanımıyla Batı'yı, varmak istediği asıl hedef olarak belirlemiştir. Soğuk Savaş'ın böldüğü Avrupa'nın Batısında, 1957 Roma Antlaşması ile somutlaşan bütünleşme hareketine de hemen iki yıl sonra üyelik başvurusunda bulunmuştur (Gürel, 1994:11). Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) 1959 yılında üyelik başvurusu ile başlayan Türkiye – AB ilişkileri, altı üyeden yirmi yedi üyeye ulaşan Birlik içinde benzersiz bir nitelik arz etmektedir. Halen AB'nin en eski "ortak üyesi" olan Türkiye, Yunanistan'ın 1959 Haziran'ında yaptığı başvurusunun hemen ardından, genç Topluluğa katılmak için başvuruda bulunmuştur (Özcan, 2004). Aslında, AET'ye 31 Temmuz 1959'da yapılan Türk başvurusu, bir bakıma da Yunanistan'ın peşini bırakmamak amacına yöneliktir (Gürel, 1994: 11).

Ankara Anlaşmasında öngörülen hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 1970 yılında Katma Protokol imzalanmış, geçiş döneminin şartları ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir. İlk dönemlerde ilişkilerde yaşanan hızlı gelişmelere karşın, 1970'li yıllarda bazı sorunlar baş göstermiş, yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin etkisiyle Türkiye kamuoyunda AB'ye karşı yaşanan soğuma AB'nin de Türkiye ile olan ilişkilerini aksatmasına neden olmuştur. Başlangıçta AB tarafından ekonomik kalkınma sorunları gündeme getirilirken, Türkiye'de demokratik düzenin kesintiye uğraması ve Yunanistan'ın 1981'de Topluluğa tam üye olmasıyla ilişkilerin siyasi boyutları daha fazla öne çıkar olmuştur (Bayar ve Çalışkan, 2007: 21).

1970’li yıllarda çok da iyi gitmeyen AB-Türkiye ilişkileri, 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri müdahale ile yeni bir sürece girmiş, AET Dışışleri Bakanları Konseyi, 12 Eylül darbesinin hemen ardından 16 Eylül tarihinde aldığı kararında, “Askeri yönetime zaman tanındığını ve bu sürede Anlaşmanın durdurulmayacağını” bildirmiştir. Ancak Avrupa Parlamentosu (AP), 22 Ocak 1982 tarihinde Türkiye’de genel seçimlerin yapılmasına ve yeni parlamentonun oluşturulmasına kadar Türk ve AT parlamenterlerinden oluşan Karma Parlamento Komisyonu’nun Avrupa kanadının oluşturulmamasına karar vererek ilişkileri fiilen dondurmıştır. Bu iki karardan, Avrupa Topluluğunun o dönemdeki tepkisinin temelinde askeri ihtilal olmakla birlikte asıl üzerinde durulan konunun insan hakları ihlalleri ve demokrasiye dönüş sürecinin uzaması olduğu anlaşılmaktadır (Özcan, 2004).

Türkiye’nin Tam Üyelik Başvurusu

İlişkilerin dondurulmasının ardından, AET ile Türkiye arasındaki en üst düzey karar alma organı olan Ortaklık Konseyi ilk kez 1986 yılında toplanabilmiştir. Bu noktada Türkiye, üyelik başvurusunda bulunmayı amaçladığını belirtmiş ve birçok AB üyesinin, özellikle Almanya’nın ısrarla Türkiye’nin Birliğe başvurmasını istediği halde (Özcan, 2004) 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması’nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, Roma Antlaşması’nın 237., AKÇT Antlaşması’nın 98. ve EURATOM Antlaşması’nın 205. maddelerine dayanarak üyelik başvurusunda bulunmuştur (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2005).

Türkiye'nin tam üyelik talebi Topluluk Bakanlar Konseyi tarafından incelenmek üzere 27 Nisan 1986 tarihinde Komisyon'a havale edilmiştir. 18 Aralık 1989 tarihinde ise AT Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "görüş"ünde (avis), Topluluğun, kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin katılmadan önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu hususlarına yer vermiştir. Komisyon Türkiye'ye kapıları tamamen kapamasa da görünür gelecekte bir üyelik için herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Ancak başlangıçta daha sert olacağı umulan Komisyon Görüşü, çeşitli faktörlerin etkisiyle en azından ret olarak çıkmamıştır. Bu faktörler arasında Körfez Krizi ile birlikte AB'nin Ortadoğu'daki çıkarları açısından Türkiye'nin öneminin yeniden gündeme gelmesi nedeniyle, ilişkileri yumuşatma yoluna gitme arzusu önemli bir yer tutmuştur (Aktan, 2000 ve TBMM Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu).

1989 tarihli Komisyon Raporunun Türkiye'ye ilişkin üç çekincesi ön plana çıkmaktadır. Birincisi Türk ekonomisinin entegrasyon sürecinin başlatılması için henüz yeterli olmaması, ikincisi Türkiye'de demokratikleşme ve insan hakları uygulamalarının AB standartların çok gerisinde olması ve son olarak ise Türk-Yunan ilişkilerinin ve Kıbrıs sorununun tam üyeliğin önünde engel olduğu belirtilmektedir (Özcan, 2004).

Komisyon görüşünde, Türkiye'nin "iki tarafın karşılıklı bağımlılık ve bütünleşmesinin güçlendirilmesi imkanını sağlayacak bir dizi önlemler önerilmesini" de tavsiye etmiştir. Bu önlemler; Gümrük birliğinin tamamlanması, mali işbirliğinin canlandırılması, sınai ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi ve

siyasi-kültürel bağların derinleştirilmesi olarak özetlenebilir (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007: 311).

Essen Zirvesi (9-10 Aralık 1994)

Avrupa Birliği, Almanya'nın Essen şehrinde yapmış olduğu Zirve toplantısında Avrupa'nın geleceğinin alacağı şekil üzerinde önemli kararlar almıştır. Toplantıya 1995 yılında Birliğe katılan ülkelerin devlet ya da hükümet başkanları da davet edilmiştir. AB liderleri Zirve'de altı aday ülkeye tam üyeliğe en hızlı bir şekilde hazırlamak için yardımcı olacaklarını teyit etmişlerdir (İKV, 2007).

Gümrük Birliği öncesi döneme rastlayan bu Zirveye Türkiye'nin davet edilmemiş olması, gelecekte oluşacak olan AB aile fotoğrafına Avrupalılığı tam olarak kabul görmemiş Türkiye'nin alınmayacağına ilk işaretleri olarak algılanmasına neden olmuş, dolayısıyla henüz imzalanmamış olan GB Kararı'nın Avrupa ile bütünleştirici değil, dışlayıcı bir işlev göreceği konusundaki şüphelerin artmasına neden olmuştur (Özcan, 2004). Essen Zirvesi Sonuç Belgesi'nde Türkiye'den hiçbir şekilde Ortak Üye olarak bahsedilmemesi, sadece Akdeniz Politikası başlıklı bölümde Türkiye'den "ortak üye" değil de "ticari partner" olarak söz edilmesi ve Türkiye'nin adının aday ülkeler ile değil de Mısır, Cezayir, Ürdün, Malta gibi Akdeniz ülkeleri ile birlikte anılması yukarıda sözü edilen şüphelerin kaynağını teşkil etmiştir (Zengingönül, 2001).

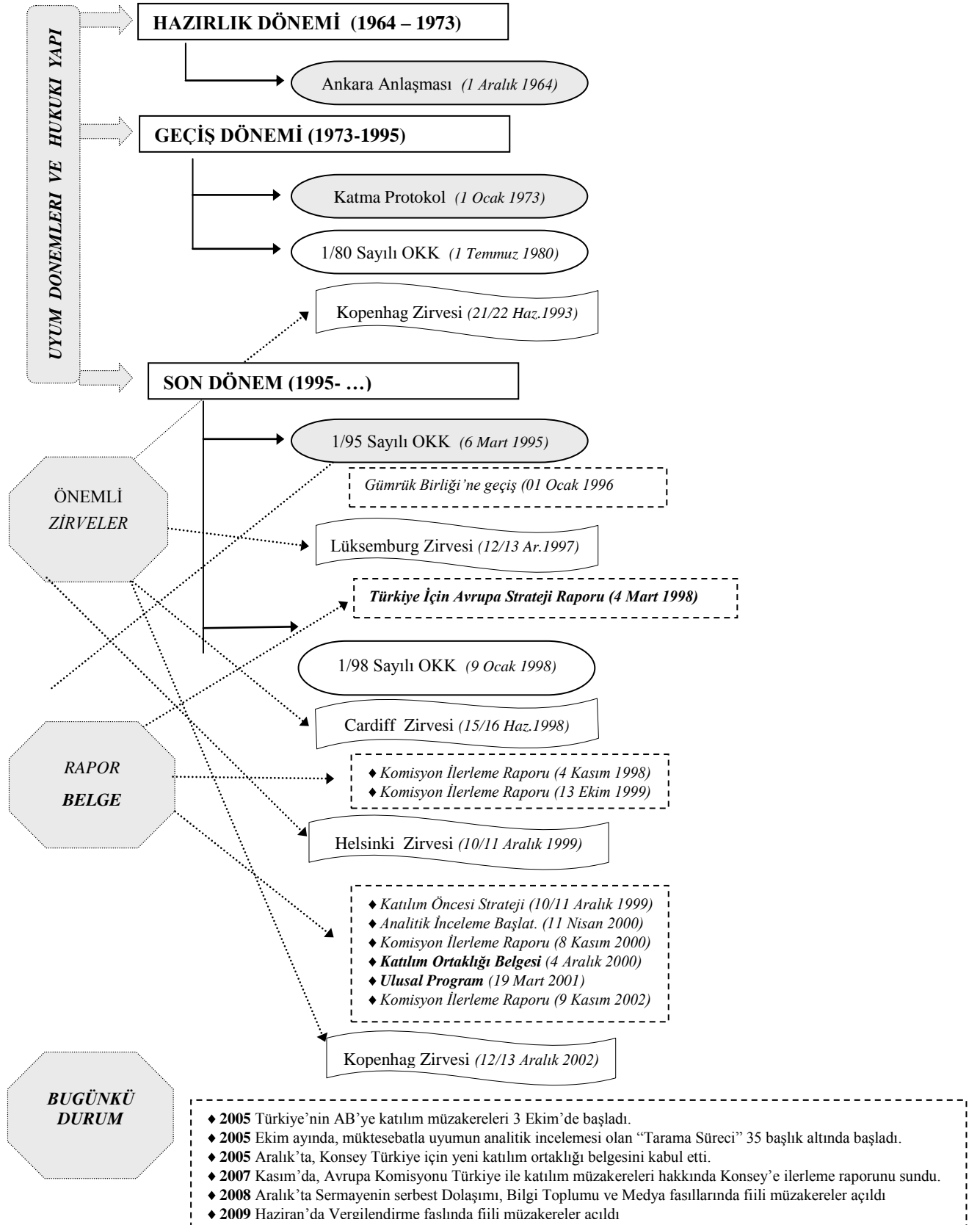
Gümrük Birliği

AB-Türkiye ilişkilerinde 1990'lı yılların başlarındaki en önemli gelişme Komisyon'un tam üyelik talebinin reddi üzerine AB içinde başka örneği olmayan

Gümrük Birliği'ne gitme konusunda varılan uzlaşı olmuştur. Essen Zirvesi'ne davet edilmemiş olmanın yarattığı olumsuz havaya rağmen Gümrük Birliğine ilişkin çalışmalar devam etmiş ve 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile AB-Türkiye arasında Gümrük Birliği oluşturulmuştur. Ancak Türkiye'nin Gümrük Birliği ile AB'ye giden yolu, İsveç'in 1990-1995 yılları arası Ankara Büyükelçisi Eric Cornell'in ifadeleri ile "uzun ve dolambaçlı" olmuştur (Özcan ve Beşe, 2002). Gümrük Birliği konusuna ilerleyen sayfalarda daha detaylı olarak değinilecektir.

15-16 Mart 1997'e Hollanda'nın Apeldoorn kentinde gayri resmi bir toplantı için bir araya gelen AB Dışışleri Bakanları, uzun süreden beri, ilk kez AB üyeliği konusunda Türkiye için iyimserlik yaratan bir açıklama yapmış ve Türkiye'nin tam üyelik için ehil olduğu ve diğer aday ülkelerle eşit muamele görmesi gerektiği görüşünü dile getirmiştir. Daha da ilginç, Türkiye sürpriz bir biçimde Amsterdam'da gerçekleştirilen AB Zirvesine, ilk kez diğer aday ülkelerle birlikte davet edilmiştir. Bu anlayış, 29 Nisan 1997 tarihli Türkiye-AT Ortaklık Konseyi toplantısında da tekrar edilmiştir (Erdoğan, 2006: 172).

Önemli bir değişim sürecinin içinde bulunan AB'nin yapısal ve kurumsal açılardan güçlendirilmesi ve genişleme hazırlıklarının tamamlanması ile ilgili bir diğer gelişme olan ve 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde Amsterdam'da gerçekleştirilen AB Zirvesinde ise, hiçbir aday ülkenin ismi zikredilmemiş, ancak Türkiye, Zirveyi izleyen 27 Haziran tarihli bilgilendirme toplantısına diğer adaylarla birlikte eşit şartlar altında katılmıştır (DPT, 2007).

Lüksemburg Zirvesi (12-13 Aralık 1997)

1995 yılında AB ile Gümrük Birliği Kararı imzalandıktan sonra ilişkilerin gelişeceği yönündeki beklentiler boşa çıkmış, Essen Zirvesi'ndeki uygulamalarına paralel olarak, Lüksemburg Zirvesinde Avrupa Birliği, genişleme politikalarını ele almış ve Gündem 2000 belgesinde belirtilen 11 ülkeyi, aday ülke¹ olarak açıklamıştır. Zirvede alınan karar ile zaten inişli çıkışlı bir seyir izleyen ilişkilerde yeniden sıfır noktasına dönülmüştür. Bu dışlama, bardağı taşıran son damla olmuş ve dönemin hükümeti AB ile siyasi konuları görüşmeme, sadece Ankara Antlaşması, Katma Protokol ve Gümrük Birliği hükümleri çerçevesinde ilişkileri devam ettirme kararı almıştır (Özcan, 2004).

AB düşüncelerini çok yalın şekilde ortaya koymuş olmanın yanlışlığını çabuk fark ederek, daha sonraki Zirve toplantılarında Türkiye ile buzları eritmek için stratejiler geliştirmiş, içi boşaltılmış bir Avrupa Konferansına Türkiye'yi davet etmiştir. Ancak konferansta gerek Türkiye'nin diğer on bir aday ülke ile birlikte değerlendirilmeyerek AB tarafından ayrımcı bir yaklaşımın benimsenmesi; gerek bahse konu Konferansın genişleme süreci ile bağlantısının kesilerek, Türkiye açısından öngörülen kapsam ve nitelikten uzaklaşmış olması; gerekse Türkiye için diğer aday ülkelerden farklı "özel siyasi koşullar" öne sürülmesi nedeniyle, anılan Zirve ertesinde taraflar arasındaki siyasi ilişkilerde bir tikanıklığın baş gösterdiği gözlemlenmiştir. Lüksemburg Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke ilan edilmemesinin gerekçeleri olarak belirtilen politik ve ekonomik engeller arasında en önemli yeri, Türkiye'deki demokratikleşme sorunları, insan hakları ihlalleri,

¹ Bu ülkeler: Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Slovenya, Polonya, Bulgaristan, Romanya, Estonya, Letonya, Litvanya, ve Kıbrıs Rum Kesimidir.

Yunanistan ile mevcut bulunan sorunlar ve Kıbrıs meselesi gösterilmiştir (DPT, 2007; Erdoğan, 2006).

Köln Zirvesi (3-4 Haziran 1999)

Almanya da Ekim 1998 de işbaşına gelen Sosyal Demokrat-Yeşiller Koalisyonunun, Türkiye-AB ilişkileri konusunda bir önceki hükümete kıyasla daha olumlu ve görüşlerimize müzahir bir yaklaşım benimsediği görülmüştür. AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının Köln'de gerçekleştirdikleri Zirvede Almanya, İngiltere ve Fransa'nın desteğine karşın Yunanistan, İsveç ve İtalya'nın karşı çıkmaları sonucunda Köln Zirvesinde Türkiye'ye ilişkin herhangi bir gelişme kaydedilememiştir (Konya AB Merkezi: 2007).

AB Dışişleri Bakanlarının 4-5 Eylül 1999 tarihlerinde Finlandiya'da Saariselka'da yaptıkları ve AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının Aralık ayında Finlandiya'nın dönem başkanlığı sonunda yapacakları zirve toplantısı için bir hazırlık niteliği taşıyan gayri resmi toplantıda, Türkiye'ye resmi adaylık statüsü kazandırılması yönünde AB üye ülkeleri arasında bir görüş birliği sağlanamamıştır. Almanya, Fransa, Hollanda ve İtalya Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi gerektiğini vurgularken, başını İsveç ve Danimarka'nın çektiği Baltık ülkeleri adaylık statüsü verilmeden önce Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine, özellikle de siyasi alandaki kriterlere uyum sağlaması gerektiğini vurgulamışlardır. Yunanistan prensip olarak Türkiye'nin adaylığına ve tam üyeliğine karşı olmadığını bildirmiş, ancak bunun gerçekleşmesi için Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB üyeliğine karşı benimsediği olumsuz tutumu değiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır (DPT, 2007).

AB Komisyonu'nun aday ülkeler hakkında hazırladığı raporlardan ikincisi, 13 Ekim 1999 tarihinde Komisyon Başkanı Romano Prodi tarafından açıklanmıştır. Türkiye, bu raporda, bu kez tam üyeliğe aday gösterilmiş ve Lüksemburg Zirvesinde diğer ülkeler için yapılmış olduğu gibi, ülkemize de somut bir Katılma Ortaklığı Stratejisi önerilmiştir. (ABGS, 2007). Nitekim, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmiştir.

İlk Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal program

Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde tam üyeliğe adaylığımızın tesciliyle birlikte Avrupa Birliği ile uzun bir geçmişi bulunan ilişkilerimizde yeni bir dönem başlamıştır. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin diğer aday ülkeler ile eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir. Ülkemiz için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Ayrıca, Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimimizi içeren Ulusal Program 19 Mart 2001 tarihinde onaylanmış ve Komisyona 26 Mart 2001 tarihinde tevdi edilmiştir (T.C. Berlin Büyükelçiliği, 2005).

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde 2002 yılı içinde kaydettiği ilerlemelerin olumlu karşılandığı belirtilmiş, ancak siyasi kriterlere uyum bakımından uygulamanın da önem taşıdığı vurgulanmıştır. Ayrıca, Kopenhag Zirvesinde,

Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesinin gözden geçirilmesi ve Türkiye'ye sağlanacak mali yardımın artırılması yönündeki yaklaşım kabul edilerek, Komisyon, Türkiye için yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlamaya davet edilmiştir. Bu doğrultuda, Avrupa Komisyon tarafından hazırlanan yeni Katılım Ortaklığı Belgesi, 19 Mayıs 2003 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir (İKV, 2002).

2003 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak hazırlanan Ulusal Program 23 Haziran 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Söz konusu Programda, Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesinde gerçekleştirmeyi öngördüğü hususlar, Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin uygulamasına ilişkin takvim ile beşeri ve mali kaynaklara ilişkin hususlar yer almaktadır (DPT, 2007).

17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Birliği Zirvesinde alınan karar doğrultusunda, Müzakere Çerçeve Belgesi hazırlanmış ve Türkiye ile Avrupa Birliği arasında katılım müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır. Ne var ki müzakerelerin başlamasına karar verilmiş olmasına karşın Türkiye'nin üyeliğini destekleyen ülkelerin yanı sıra buna karşı olan ülkeler de görüşlerini savunmaya devam etmişlerdir (Bacia, 2004).

Müzakerelerin ilk ayağını oluşturan ve müktesebat fasılları itibarıyla yürütülen tarama süreci 20 Ekim 2005 tarihinde başlamış ve 13 Ekim 2006'da tamamlanmıştır. Esas itibarıyla teknik nitelik taşıyan tarama çalışmaları, ilgili bakanlık ve kamu kurum ve kuruluşlarının aktif katılımıyla yürütülmüştür. Görüşmeler, Başmüzakereci başkanlığında, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı,

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ve Brüksel’deki Avrupa Birliği Nezdinde Daimi Temsilciliği yetkililerinden oluşan İzleme ve Yönlendirme Komitesi tarafından koordine edilmektedir (DPT, 2007).

Bu kronolojik listeleme ilişkilerin temel taşlarını ortaya koysa da sorun olarak değerlendirilebilecek alanların daha dikkatli okunması gerekmektedir. Zira gerçekleştirilen zirve toplantılarının sonuç bildirimlerine şekil veren kararlar, bu sorun alanlarına ülkesel yaklaşımların neticesinde belirlemektedir. Bu nedenle başlıca sorun alanları ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

Bugün gelinen nokta, tarihselliği içerisinde temel belgeler ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan bu çalışmalar şüphesiz Avrupa Birliği’ne tam üyelik amacı ve beklentisiyle gerçekleştirilmekte ve devletin kararlılığını ortaya koymaktadır. Ne var ki, sendika üyelerinin bu konudaki düşüncelerinin çok da net olmadığı yapılan ankette ortaya konmuştur:

Tablo-6 AB üyeliğinin Türkiye için önemi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Çok önemli	36	21	10	22,3
Önemli	39	33	16	29,3
Önemli değil	20	16	34	23,3
Hiç önemli değil	5	30	40	25

$$\chi^2 = 58,615 \quad P < ,000$$

Ankete katılan sendika üyelerinin yüzde 25'i tarafından, Türkiye'nin AB üyeliğinin "hiç önemli bulunmadığı", yüzde 22'ye yakını tarafından ise "çok önemli" görüldüğü anlaşılmaktadır.

"Hiç önemli değil" ve "önemli değil" seçenekleri bir grupta, "önemli" ve "çok önemli" seçenekleri ise diğer grupta değerlendirildiğinde, yaklaşık yüzde 52'sinin AB üyeliğini önemli bulduğu görülmektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından düzenli olarak yapılan Eurobarometre (Eurobarometer 71, 2009) anketinde 1000 kişi ile görüşülmüş ve benzer şekilde Türk kamuoyunun üyelik hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Anket neticesinde, kamuoyunun yüzde 48'inin AB üyeliğinin iyi bir şey olacağı yönünde görüş beyan ettiği belirlenmiştir. Bu durum sendikalar bağlamında yapmış olduğumuz anket çalışmasının ilgili bölümünün sonuçları ile örtüşmektedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini "önemli bulmayanlar" ve "önemli" bulanların dağılımı yüzde 52'ye 48 olarak nispeten homojen bir dağılım sergilese de, sendikalar bazında soru değerlendirildiğinde farklı yaklaşımlar görülmektedir.

Eğitim-Sen üyelerinin yüzde 74'ü Türkiye'nin AB üyeliğini "önemsiz bulurken", Eğitim Bir-Sen üyeleri yüzde 25'e karşı yüzde 75 oranında "önemli" olarak değerlendirmektedir. Türk Eğitim-Sen üyelerinin ise yüzde 54'ü önemli, yüzde 46'sı önemsiz olarak değerlendirmektedir. Üyeliğin hiç önemli olmadığını düşünen en büyük kısım yine yüzde 40 ile Eğitim-Sen üyeleri arasındadır.

3.2. Türkiye - AB İlişkilerini Etkileyen Başlıca Faktörler ve Kırılma Noktaları

Yukarıda belirtilen kronolojik döngü temelinde Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinde altı çizilmesi gereken önemli bir husus Avrupa Birliği içerisinde üzerinde tam mutabakat sağlanan bir “Türkiye’nin üyeliği” görüşü bulunmadığıdır. AB ülkelerinin Türkiye’ye karşı tavırlarının kendi aralarında tam olarak bir uyum içinde olmadığı ve hükümetler ile kamuoylarının farklı görüşleri benimseyebildiği görülmektedir. Türkiye’nin etrafını çevreleyen bölgede, jeopolitik ihtirasları olan devletlerin hükümetleri, bölgesinde önemli bir güç, İslam dünyasında Batı’nın en sağlam müttefiki olan bir büyük ülke ile ilişkileri kesmenin sakıncalarını bildiklerinden Türkiye’yi kendilerine daha fazla bağlayabilmek için uyum talebinde Türkiye ile pazarlık yapmaya hazırken, aynı veya farklı ülkelerin parlamentoları ve genel kamuoyu Türkiye’nin AB’ye katılımı konusunda bazı psikolojik ve ekonomik kaygıların neden olduğu endişeli bir tablo sergileyebilmektedir (Özcan, 2004).

1963 yılından beri devam eden Türkiye-AB ilişkilerinin bugün tam üyelikle sonuçlanamamasının başlıca nedenleri arasında iktisadi bakımdan Türkiye’nin gelişmişlik seviyesinin AB ortalamasından geri olması, yüzölçümünün büyük, nüfusunun fazla olması dolayısıyla tam üyelik durumunda AB’ye ekonomik yük getirecek olması gösterilmektedir. Ayrıca sosyal bakımdan din ve kültür farkının olması, coğrafi bakımdan da Avrupa’dan ziyade Asya’ya yakın olması kimi Avrupalı siyasiler tarafından Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğine karşı bir argüman olarak sadece kapalı kapılar ardında AB ülkeleri üst düzey yöneticilerinin kendi aralarında cılız bir ses tonuyla dile getirilmektedir (Özgöker, 2008).

Tezin ilerleyen bölümlerinde ilişkilerdeki bazı gerilim alanları ana hatlarıyla ele alınacaktır. Bu bağlamda, anket uygulanan sendika üyelerinin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği konusundaki görüşlerine bakıldığında, çok da umutlu olmadığı görülmektedir.

Tablo-7 AB'ye tam üye olarak kabul edilip edilmemeye ilişkin değerlendirme (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Hayır, asla kabul edilmeyecek	22	35	49	35,3
Tam üye olarak değil; başka bir formülle ortaklık kurulacak	40	36	29	35
Kriterleri sağladığı takdirde	32	29	21	27,3
Evet, kesinlikle	6	0	1	2,3

$$\chi^2 = 23,315 \quad P < ,01$$

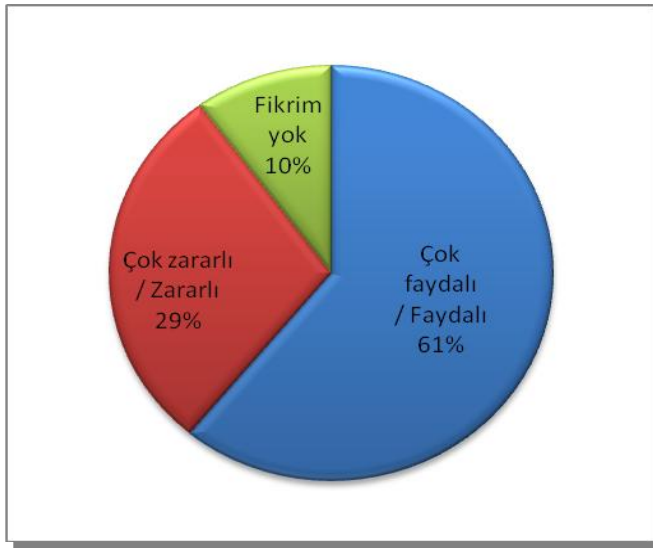
Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmeyeceği görüşündedir. Tam üyeliğin mümkün olmayacağı görüşünü paylaşanların oranı yüzde 70'in üzerindedir.

Ankete katılanların yüzde 35'i asla Türkiye'nin AB'ye kabul edilmeyeceğini düşünürken, diğer yüzde 35'lik kesimi başını Almanya ve Fransa'nın çektiği bir grup tarafından ortaya atılan "imtiyazlı ortaklık" veya benzeri bir formülle ortaklığın devam edeceğini düşünmektedir. Türkiye'nin Birliğe kesinlikle kabul edileceğini düşünenlerin oranı ise sadece yüzde 3 seviyelerinde kalmaktadır. Sendikalar arasında bir değerlendirme yapıldığında, üyeliğe en karamsar yaklaşım

Eğitim-Sen, en iyimser yaklaşım ise Eğitim Bir-Sen üyeleri arasında görölmektedir. Ancak her üç sendika üyelerinin yüzde 60'ından fazlası tam üyeliği olası bir sonuç olarak görmemektedir.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda beklentiler dip seviyelerde olmasına karşın, bu süreçte yapılan mevzuat uyum çalışmalarının desteklendiği yine anket neticesinde ortaya çıkmaktadır. Zira bu durum, görüşülen sendika temsilcileri tarafından da sıklıkla dile getirilen bir husus olarak öne çıkmıştır. Her ne kadar Avrupa Birliği'ne teslimiyetçi bir üyelik olumsuz değerlendirilse de, bu sürecin getireceği özellikle insan hakları ve demokratikleşme beklentileri ön plana çıkmaktadır.

Grafik-3 Mevzuat uyum çalışmaları ve yaşanan değişimlerin değerlendirmesi

Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan mevzuat uyum çalışmaları ile yaşanan değişimlerin yansımaları incelediğinde, tüm sendikalar için yapılan çalışmaları zararlı olarak değerlendirenlerin oranı yüzde 29, faydalı olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 61'dir.

Tablo-8 Uyum çalışmaları ve değişimlerin değerlendirilmesi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Çok faydalı	6	7	3	5,3
Faydalı	75	52	40	55,7
Zararlı	12	11	14	12,3
Çok zararlı	1	30	18	16,3
Fikrim yok	6	0	25	10,3

$$\chi^2 = 72,336 \quad P < ,000$$

Tablo-8’de, yürütülen uyum çalışmaları sendikalar temelinde değerlendirilmiştir. Diğer sendika üyeleri genel itibariyle faydalı olarak değerlendirirken, T.Eğitim-Sen üyelerinin yüzde 41’i (çok zararlı ve zararlı) olduğu görüşünü ifade etmiştir.

3.2.1. Genel Perspektif

Avrupa, bütün tarihi boyunca, çelişkilerle dolu, hareketli, yerinde duramayan, rekabet içinde ve çok merkezli bir kıta olmuştur (Gürel, 1994: 9). Öteki uygarlık merkezleriyle karşılaştırıldığında, Avrupa’nın eskiden beri her bakımdan çok merkezli bir yapıda olduğu görülür. Avrupa, yönetsel açıdan merkezileşmediği gibi, dil ve din ayrılıklarının böldüğü, önce feodal, sonra da ulusal karşıtlıklarla dolu bir yer olmuştur. Aslında bu çelişkiler, çeşitlilikler ve karşıtlıklar, belki de Avrupa’nın bir uygarlık merkezi olmasını sağlamıştır. Çok yakın bir geçmişe, Yirminci Yüzyıl’ın ortalarına kadar birbirleriyle kıyasıya bir mücadele içinde olan Avrupalıları, ortak tarihsel geçmişleri içinde birleştiren bazı değerler vardır. Bunlar: Hıristiyanlık, felsefe ve hukukta Greko-Romen mirası ve Rönesans’ın

hümanizmi. Bunlara, çok sonraları, temsili demokrasinin ilkeleri eklenmiştir. Böyle ortak değerlere ve çok eskiden beri oluşan bütünleşme düşüncesine karşın Avrupalılar, yakın bir geçmişe kadar, siyasal bütünleşmeyi başaramamışlar, Avrupa bütünleşmesini ancak 1950'lerde atılan adımlarla oluşturulmayı başaramışlardır (Gürel, 1994: 11).

Ankara Anlaşmasının imzalandığı Avrupa Topluluğu'nda üye sayısı altı iken günümüz Avrupa Birliği'nde 27 ülke yer almaktadır. Bugün Avrupa Birliği, ölçeği ne olursa olsun hiçbir üye ülkenin tek başına etkili olamadığı yaklaşık 500 milyon nüfusa ve 12 trilyon Euro'dan fazla hâsılaya sahip dev bir blok görünümündedir. Kuruluş felsefesinde barış, özgürlük, refah, hukukun üstünlüğü ve dayanışma ilkelerinin yer aldığı bu Birlik, Avrupa coğrafyasını olduğu kadar küresel düzeyde tüm insanlığı etkileyen başarılı bir entegrasyon çabasını sembolize etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2007).

Türkiye ile bütünleşik Avrupa arasındaki ilişkiler uzun bir geçmişe sahiptir. Bu geçmiş 1960'lı yılların ilk yarısında Ankara Anlaşması ile kurulan ortaklık ilişkisi ile başlamış, 1970'li yıllarda ortaklığın geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol ile devam etmiş ve 1996 yılında taraflar arasında gümrük birliğinin oluşturulması ile ileri bir düzeye erişmiştir. Bu uzun süreç içinde Türkiye-AB ilişkilerinin ana perspektifini tam üyelik oluşturmuş, ilişkilerde sağlanan ilerlemenin itici gücü bu hedef olmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin adaylık statüsü geriye dönülemez şekilde tescil edilmiştir (DPT, 2004: 2).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini bütün uluslararası münasebetlerde olduğu gibi karşılıklı menfaatler temelinde değerlendirmek gerekmektedir. Zira uluslararası ilişkililerde ebedi dostluklar olmadığı gibi ezeli düşmanlıklar da olmayacaktır. Carl Schmitt'in dost ve düşman kavramlarını ele alışı Türkiye-AB ilişkilerine de ışık tutacaktır. Schmitt'e göre düşman varlığı bile tehdit oluşturan "öbürüdür, yabancıdır". Buna karşın dost kavramının ne olduğu açık şekilde belirtilmez. Bir bakıma düşmanın tehdit ettiği her kişi dost sayılır (aktaran Diker, 2003). Soğuk Savaş sonrasında öteki haline gelen komünist blok karşısında ABD desteğiyle yeniden doğrulmaya çalışan Avrupa, buna karşın Rusya'nın yanı başında kendisini tehdit altında hisseden ve ABD'nin düşmanı çevreleme politikası gereği NATO kalkanı altına alınan Türkiye, düşmanın tehdit ettiği dostlar olarak kaçınılmaz bir ilişki içerisinde yer almışlardır (Özcan, 2004). Nitekim, dünya sisteminde ortaya çıkan büyük değişikliklere bağlı olarak, Türkiye politik ve ekonomik sisteminde önemli değişiklikler yapma zorunluluğu duymuş ve çabalarını bu yönde yoğunlaştırarak, 1960'lara kadar geçen süre içerisinde, Avrupa kıtasında veya bu bölgeyi merkez alarak Avrupa'nın bütünleşmesi amacına dönük olarak kurulan önemli kuruluşlardan, Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya üye olmuştur (Ercan, 2007).

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan başlayarak yüzünü Batıya dönmüş, "muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkmayı" hedef olarak belirlemiş ve bu hedef doğrultusunda kendi iradesiyle kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir. Avrupa Birliğine üyelik hedefi bu geniş anlamda modernleşme çabasının doğal bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve hem devlet kurumları hem de toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Daha fazla demokrasi, daha güçlü bir

ekonomi, hukukun üstünlüğü, barış ve istikrar arayışında Avrupa Birliği ile örtüşen hedefler, Türkiye'nin değişiminde motive edici dinamikler olarak işlemektedir. Özellikle Helsinki Zirvesi sonrasında bu değişim önemli bir ivme kazanarak devam etmiştir. Dinamik bir ülke olarak Türkiye'nin içsel değişim iradesi ile birleşen bu süreç, 21. yüzyılın bilgi toplumu koşullarında kapsamlı bir çerçevede sürdürülen yenileşme çabalarını hızlandırmıştır (DPT, 2004: 3).

Bu kaçınılmaz ilişkinin kırılma noktalarına bakılacak olursa, siyasal, kültürel, dinsel ve ekonomik çekincelerin ön plana çıktığı görülecektir. 70 milyon civarındaki nüfusu, ciddi ekonomik, siyasal sorunları ve kültürel farklılıkları dikkate alındığında Türkiye'nin AB ile bütünleşmesinin hiç de kolay olmayacağı aşikârdır. Zaman geçtikçe bu sorunlara insan hakları, Kıbrıs Sorunu gibi sorunların eklenmesi, bütünleşmenin gerçekleşmesi konusunda şüphelerin artmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, Ankara Anlaşmasından bu yana geçen süre içinde ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlese de, AB jeostratejik konumundan ve Doğu Bloğu karşısında Batı'nın önemli bir müttefiki olmasından dolayı Türkiye'yi hiçbir zaman göz ardı etmemiş, tüm sorunlarına rağmen ilişkilerini kesmemeye, belirli seviyede tutmaya özen göstermiştir. Türkiye ise, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan modernleşme çabalarında, modernleşmeyi Avrupalılaştırmadan ayırmamış ve Avrupa'ya hiçbir zaman sırt çevirmemiştir (Özcan, 2004). Ayrıca, AB'nin genel olarak ilişkileri, kendi çıkarlarını zedelemeyecek minimum düzeyde tutma çabası içinde olduğunu, Türkiye'nin ise tam aksine her zaman için ilişkilerin her alanda yayılarak genişlemesi için arzulu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İlişkilerde yaşanan inişler, çıkışlar ve bunların nedenleri aynı zamanda kırılma noktalarını ve karşılıklı çekinceleri ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tablo-9 AB üyeliğinin Türkiye için getireceği risklerin değerlendirilmesi (%)

	Sendika			Toplam
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Kültürel yozlaşma olacak	34	48	31	37,7
Türkiye üniter yapısından taviz verecek	33	33	41	35,7
Küçük ve orta ölçekli üreticiler ekonomik zarar görecek	11	28	45	28
Herhangi bir risk yoktur	25	11	10	15,3
Ülke içinde ayrılıkçı akımlar artacak	16	16	35	22,3
Ülkeyi ilgilendiren kararlarda halk söz sahibi olamayacak	9	15	13	12,3
Komşularıyla olan ilişkileri bozulacak	0	0	11	3,7
Diğer	0	0	10	3,5

Tablo-9’da Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girmesinin getireceği muhtemel risklerin neler olacağı incelenmiştir. Bu soruda da birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği belirtilmiştir.

Ankete katılanların yüzde 40’ı Türkiye’nin üniter yapısından taviz vermek zorunda kalacağını ifade etmiş, bunu kültürel yozlaşma yaşanacağı ve KOBİ’lerin bu süreçten ekonomik olarak zarar göreceği görüşleri takip etmiştir.

Yüzde 15 gibi bir kısım da Avrupa Birliği üyeliğinin herhangi bir risk unsuru taşımadığını düşünmektedir.

Avrupa Birliği üyeliğinin Türkiye açısından taşıdığı sakıncalar sendikalar esas alınarak incelenmiştir. Sonuçlardan, her üç sendikanın da riskler bakımından farklı önceliklerinin bulunmasına karşın, Türkiye'nin üniter yapısından taviz verileceği savını paylaştıkları görülmektedir.

Türk Eğitim-Sen üyeleri bunu yüzde 48 oranında düşünürken, Eğitim-Sen üyeleri yüzde 45 oranında KOBİ'lerin ekonomik yönden zarar göreceğini, Eğitim Bir-Sen üyeleri ise yüzde 34 oranında kültürel yozlaşma yaşanmasından endişe duyduklarını belirtmiştir.

Tablo-10 AB üyeliğinden en kazançlı çıkacak kesimler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Üst gelir düzeyindekiler	15	18	52	28,3
Azınlıklar	36	29	17	27,3
Orta ve alt gelir düzeyindekiler	23	17	2	14
Hiç bir kesim kazançlı olmayacak	8	11	11	10
Azınlık olmayan etnik gruplar	7	20	17	14,7
Diğer	11	5	1	5,7

$$\chi^2 = 69,142 \quad P < ,000$$

Tablo-10'da AB üyeliğinden en kazançlı çıkacak kesimlerin sendikalar açısından incelendiğinde ise, Türk Eğitim-Sen ve Eğitim Bir-Sen üyelerinin büyük oranda

“azınlıkların” bu süreçten kazançlı çıkmalarını öngördükleri görünmektedir. Bu soruya Eğitim-Sen üyeleri tarafından ise yüzde 52 oranında “üst gelir düzeyindekiler” cevabı verilmiştir.

Cevaplarda dikkat çeken bir diğer husus, Eğitim Bir-Sen üyelerince bu süreçten en kazançlı çıkacak ikinci grubun “alt gelir seviyesindekiler” olarak belirtilmesidir. Zira bu oran Türk Eğitim-Sen ve Eğitim-Sen üyelerinin verdikleri cevaplarda daha alt seviyelerde yer almaktadır.

Sendika üyelerinin geneli değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği üyeliğinden en olumsuz etkilenecek kesimlerin orta ve alt gelir grubunda yer alanlar” olduğu görülmektedir.

Tablo-11 Süreçten en zararlı çıkacak kesimler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Orta ve alt gelir düzeyindekiler	37	53	66	52
Hiç bir kesim zarar görmeyecek	31	22	20	24,3
Üst gelir düzeyindekiler	19	5	5	9,7
Tüm kesimler	0	16	1	5,7
Azınlık olmayan etnik gruplar (Kürt, Laz, Çeçen, Boşnak vd.)	4	1	3	2,7
Azınlıklar	5	0	1	2
Diğer	4	3	4	3,7

$$\chi^2 = 61,739 \quad P < ,000$$

Tablo-11’de, AB üyeliğinden en zararlı çıkacak kesimlerin sendikalar bazında değerlendirilmesi neticesinde, her üç sendika üyelerinin de “orta ve alt gelir düzeyindekileri” bu süreçten en zararlı çıkacak kesim olarak değerlendirdiği görülmektedir.

3.2.2. Avrupa Birliği’nde Meydana Gelen Yapısal Değişimler

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne ilk başvurusunun üzerinden geçen süre içinde özellikle 1990 sonrası Birlik içerisinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. İlk yıllarında ekonomik nedenlerle ile bir araya gelmiş gibi görünen altı ülkenin yerini, bugün politik ve askeri amaçları da olan, “birlik” oluşturulmuştur. Aslında Avrupa’da birlik fikri, tarihsel açıdan daima siyasal ortaklığı hedeflemiştir. İlk ortaklık çabalarında dahi bunun izlerini görmek mümkündür (Hacısalıhoğlu, 2005).

Tablo-12 AB içindeki değişimlerin Türkiye’nin üyelik beklentilerine etkileri (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Evet, etkiler	54	55	45	51,3
Hayır, etkilemez	39	41	51	43,7
Fikrim yok	7	4	4	5

$$\chi^2 = 4,275 \quad P > ,05$$

Avrupa Birliği’nin kendi içinde yaşadığı iki değişiklikten birisi 6 aylık dönemler halinde meydana gelen dönem başkanlığı değişimi ile üye ülkelerin kendi içerisinde genel seçimler neticesinde yaşadığı hükümet değişiklikleridir. Bu

değişikliklerin Türkiye'nin üyelik beklentilerini etkileyip etkilemeyeceği konusundaki soruya sendika üyelerinin yüzde 50'den fazlası "etkiler" yanıtını vermiştir.

Ekonomik entegrasyon, politik entegrasyona giden yolda en önemli bir kilometre taşı ve aynı zamanda politik entegrasyonun temin edilmesinin vazgeçilmez ön koşuludur. Öte yandan bu entegrasyonun nerede son bulacağı, nihai amacının ne olacağı, yasal ve politik olarak ne şekilde bitirileceği konusunda kesin bir görüş yoktur. Bu entegrasyon sürecinin nerede biteceği belli olmadığından hareketle bazı yazarlar bunu sonu belli olmayan bir maceraya benzetmektedirler (Özcan, 2004).

Türkiye'nin Birliğe üyelik için başvurduğu il dönemde üye sayısı 6 iken, tam üyelik başvurusunun yapıldığı tarihte bu sayı 12 olmuş, müzakerelerin devam ettiği günümüzde ise 27 üyenin söz sahibi olduğu bir Birlik haline gelmiştir. AB özellikle son dönemde Birliğe katılan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin entegrasyonuna ağırlık verme durumundadır. Bununla birlikte, Birliğe katılan her ülke, her konuda olduğu gibi Türkiye'nin üyeliği konusunda da kendi politikalarını takip etmektedir. Üye sayısının artması ile ilişkilerimizde herhangi bir ilerleme olmamış hatta Birliğe katılan yeni ülkeler, insan hakları ihlalleri konusunda Türkiye'ye karşı daha sert tutum takınılmasında etkin olmuşlardır. Bir yandan yeni üyelerin getireceği ekonomik yük, Türkiye'nin üyelik isteğini koz olarak değerlendiren bazı üye devletlerin takındığı tavır müzakerelerin seyrine büyük oranda etki etmektedir (Bekes, 2004: 64-65).

AB içerisinde 20. yüzyılın sonlarında meydana gelen diğer bir önemli yapısal değişime Birliğin genişleme politikalarında rastlanmaktadır. Berlin duvarının yıkılması AB'nin genişleme politikalarında yeni ufuklar açmasını gerektirmiştir. Batı Almanya'nın kaçınılmaz olarak Doğu Almanya ile birleşmesi Birliğin “de facto” olarak genişlemesi sonucunu doğurmuştur (Karluk, 2002: 18-19). Bu durum Birliğin genişleme anlayışında bir kırılmaya neden olmuştur. Birliğin ilk kurucularının da temel hedefleri arasında yer alan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe katılımı hususu öncelik kazanmış, bu durum da Türkiye'nin üyeliği ve üyelik sürecinde taahhüt edilen mali yardımları olumsuz yönde etkilemiştir. (Balkır ve Williams, 1993: 15). Nitekim Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe üyeliği ile Avrupa'da geniş ölçekli bir entegrasyon sağlamıştır. Bu genişlemenin AB'nin ekonomik ve siyasal yapısı üzerine yüklediği yeni sorunlar doğrudan ve dolaylı olarak Türkiye'nin tam üyelik sürecine etkisi olmuş, AB yetkilileri ve başını Fransa ve Almanya'nın çektiği ülkeler tarafından, Birlik içi entegrasyon tam olarak sağlanmadan ve yeni üyeler ile tam olarak birleşme gerçekleşmeden Türkiye'nin tam üye yapılamayacağı görüşleri dile getirilmiştir (Baldwin ve Widgren, 2005: 331)

Diğer birkaç önemli yapısal değişiklik ise; AB'nin politik entegrasyon konusunda attığı adımlar ve ekonomik entegrasyonun nispeten tamamlanması ile artık politik ve güvenlik öncelikli entegrasyona öncelik verilmesi; siyasal entegrasyonun kaçınılmaz boyutu olan ortak Dış Politika'da ortaya çıkan üye ülkeler arasındaki farklı öncelikler; iç güvenlik alanında özellikle Schengen alanının getirdiği riskler ve bu risklere çözüm arayışları ile üye ülkeler arasında özellikle karar alma

mekanizmaları bakımından yaşanan güç mücadeleleri ve ayrışmaları ön plana çıkmaktadır.

3.2.3. Demokratikleşme Sorunu

Demokrasi, kısaca siyasal özgürlüklerin mevcut olduğu bir yönetim olarak tanımlanabilir. Siyasal özgürlüklerin başlıcaları ise, seçme ve seçilme özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplantı, yürüyüş ve gösteri yapma özgürlüğü, keyfi gözaltı ve tutuklamalardan korunma özgürlüğü olarak sıralanabilir. Bu özgürlükler dışında ülkede siyasal rekabet ve siyasal katılım düzeyi, işkence ve sürgün, keyfi gözaltılar, faili meçhul cinayetler vs. faktörler de ülke içinde demokrasinin ne derece mevcut olduğunu tespit etmede kullanılan kriterlerdir (Aktan, 2001).

AB-Türkiye ilişkilerinde gözlenen önemli bir tartışma alanı demokratikleşme ve insan hakları sorunudur. Bu sorunun önemi sadece Türkiye tarafından yapılması gereken reform çalışmalarındaki gecikmeler veya Anayasa'da kapsam ve nitelik olarak yapılması gereken değişikliklerden değil, Türkiye ve genel olarak Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasındaki demokratik kültür anlayışındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. (Özcan, 2004).

1999 Helsinki Zirvesi Türkiye'deki demokratikleşme ve siyasi dönüşüm bakımından önemli bir tarih olarak değerlendirilmektedir. Helsinki Zirvesi ile başlayan ve devam etmekte olan süreçte Türkiye'nin demokratikleşmesi yolunda büyük adımlar atılmıştır. Bu zirvede aday ülke statüsünü kazanan Türkiye, AB'ye

üyelik kriterlerini uygulamaya başlamış ve o tarihten bugüne Türkiye sivil toplum alanında dikkat çeken bir ilerleme kaydedilmiştir. Zirvede bütün AB aday ve üye ülkelerde devlet-toplum ilişkilerinin gelişmesi için hizmet etmekte olan Kopenhag kriterleri ile -hukukun üstünlüğü, insan haklarının koruması ve azınlık haklarına saygı- Türkiye'nin demokratik istikrara kavuşacağı vurgulanmıştır (Çepel, 2006).

Bununla birlikte, Helsinki'de adaylık açıklandıktan hemen sonra Günther Verhaugen'in yaptığı açıklama çok önemlidir. Verhaugen adaylık sürecinin bir başlangıç olduğunu tam üyelik müzakerelerinin, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerinin siyasi olanlarını, yani demokratikleşme ve insan hakları konularındaki sorunların ortadan kaldırılmasına bağlı olduğunu o tarihte belirtmiştir (Özcan, 2004). Kopenhag kriterleri arasında yer alan demokrasi ve insan haklarına saygı, ne yazık ki ne ülkemizde istenilen seviyeye getirilmiş, ne de demokrasi alanında yapılan reformların sonuçları Avrupa kamuoyuna yeteri kadar yansıtılabilmektedir. Bu nedenle geçmişten gelen önyargılar halen belirleyici olmakta ve yapılan çalışmalar görmezden gelinmektedir. Fransa'nın eski Başbakanı Michel Rocard'ın bu konudaki saptaması oldukça manidardır: "AB kamuoyunun Türkiye'yi algılayışı değişmediği sürece, AB liderleri bu ülke hakkında gerekli cesur kararları alamazlar". Bu nedenle reformların hızla ve kapsamlı bir şekilde uygulamaya geçirilerek ve anayasal düzenin sorunsuz işlemesine özen gösterilerek, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kıstaslarına uymakta olduğunun AB tarafından tescil edilmesi için çaba sarf edilmesi gerekmektedir (Kaleağası, 2003).

İnsan hakları ve ifade özgürlüğü alanlarının genişletilmesi konusunda Türkiye'nin önüne konulan ev ödevleri zaman zaman ulusal gururumuzun kırılmasına neden olsa da bu yönde benzer beklentilerin olduğu ve bu beklentinin siyasi perspektifi fark etmeksizin geniş gruplar tarafından paylaşıldığı da bilinmektedir. Nitekim sendika üyeleri üzerinde uygulanan anket çalışmasında, Avrupa Birliği sürecinden en olumlu beklentinin insan hakları ve düşünce özgürlüklerinde iyileşme olduğu sonucu görülmektedir. Benzer bir şekilde, Türkiye'nin AB'ye alınmaması durumunda bunun nedenlerinin neler olacağı yönündeki soruya yüzde 35 oranında "insan hakları ihlalleri" olarak cevap verilmiştir.

Tablo-13 Avrupa Birliği üyeliğinin Türkiye için getirilerinin değerlendirilmesi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
İnsan hakları ve düşünce özgürlüğünde iyileşmeler olacak	52	46	38	45,3
Sosyal hayat ve iş yaşamında AB standartları sağlanacak	21	33	31	28,3
Hiçbir kazanç sağlamayacak	4	25	39	22,7
Mal ve hizmetler serbest dolaşıma girecek	13	19	13	15,0
Türkiye'nin Avrupa ülkesi olduğu tescillenecek	13	23	9	15,0
Ekonominin düzelmesine katkı sağlayacak	15	17	9	13,7
Temiz siyasete katkı sağlayacak	11	18	12	13,7
Bölgeler arası ekonomik ve sosyal eşitsizlikler azalacak	14	16	11	13,7
Eşitlikler ön plana çıkacak	10	16	8	11,3
Diğer	0	0	8	2,7

Tablo-13'te Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesinin muhtemel kazanımlarının neler olacağı sorusu incelenmiştir. Bu soruda birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği belirtilmiştir.

Ankete katılanların yüzde 45'i muhtemel bir AB üyeliğinin insan hakları ve düşünce özgürlüğü alanında olumlu yansımalarının olacağını düşünürken, hiçbir kazanım olmayacağını düşünenlerin oranı yüzde 23'tür. Bunun yanında, yüzde 28'lik bir kesim ise sosyal hayat ve iş yaşamında olumlu beklentiler içerisindedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne muhtemel üyeliğinin getirileri sendikalar bazında incelendiğinde; Eğitim Bir-Sen üyelerinin yarısından fazla bir kısmı insan hakları ve düşünce özgürlüğünde iyileşmeler olacağı görüşünü paylaşmakta iken, bu görüşün Türk Eğitim-Sen ve Eğitim-Sen üyeleri arasında göreceli olarak daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türk Eğitim-Sen üyelerinin yüzde 33'ü ve Eğitim-Sen üyelerinin ise yüzde 39'u AB üyeliğinin Türkiye için herhangi bir kazanç sağlamayacağına inandıklarını ifade etmiştir.

3.2.4. Kıbrıs Sorunu

1878'de Osmanlıların Kıbrıs'ta askeri üstünlüğünün sona ermesinden bugüne kadar, adada Türk ve Rum toplumları arasında bir barış ve güven ortamı yaratılamamıştır. Seksen yılı aşkın İngiliz idaresinde çeşitli çatışmalara tanık olan ada, 1960 yılında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında bağımsızlığına kavuşmuştur. Ancak kısa bir süre sonra

başlayan toplumsal huzursuzluk 1964'te doruğa tırmanmış; on yıl sonra barış harekâtı ile de Türkiye, Kuzey Kıbrıslı Türklerin tehditten uzak yaşayabilecekleri bir coğrafi alanı kontrolü altına almıştır. Daha sonra Kuzey Kıbrıslı Türkler, kendi geleceklerini kendileri belirlemek için politik örgütlenmelerini tamamlamışlardır (Alasya, 1987: 1-88).

Uluslararası politikada bugünkü “Kıbrıs sorunu” adanın bölünmüşlük statüsünün değiştirilmesi olarak tanımlanabilir. Türkiye ve Kuzey Kıbrıslı Türkler de bu statünün değiştirilmesine olumlu bakabilir. Ancak, Kıbrıs'ta oluşturulacak yeni bir devletin niteliği konusunda uluslararası toplum ile Türk tarafı arasında önemli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Türkler için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) tanınması, bugünkü statükonun değişmesi için bir ön şart iken uluslararası toplum, 1960 sistemine benzer bir devlet çatısı altında adadaki iki toplumu zorla bir araya getirerek, Türklerin tekrar azınlık konumuna düşmesini istemektedir (Doğan, 2002: 85).

Türkiye ile AB ilişkilerinde önemli sorunlardan birisi de hiç kuşkusuz Güney Kıbrıs'ın AB'ye üyeliği sorunudur (Özcan, 2004). Bugünkü müzakerelerde Türkiye ve KKTC, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından iki şekilde baskı altında tutulmaktadır. Birincisi, Birleşmiş Milletlerde alınan kararlara dayanan Yunan-Rum ikilisi, Türk tarafının “hukuka aykırı” hareket ettiğini söylemekte ve KKTC'nin tanınmamasını sağlayarak ancak iki toplumlu-iki bölgeyi yeni bir Kıbrıs Cumhuriyeti yaratılması fikrine sıcak bakmaktadır. İkincisi, bu kez Avrupa Birliği (AB) kararlarına dayanan Yunan-Rum ikilisi, Türkiye ve Kuzey Kıbrıslı

Türkleri Avrupa ekonomik bütünleşmesi dışında tutmakla tehdit etmektedir. Kısaca Türkiye ve KKTC, bir yandan uluslararası örgütler diğer yandan ekonomik bütünleşme kısılcındadır (Doğan, 2002: 86).

Rumların tek başına Topluluk ile yaptığı müzakereler sonucunda, 'Topluluk ile Kıbrıs Arasında Bir Ortaklık Kuran Anlaşma', 19 Aralık 1972 tarihinde Brüksel'de imzalanmış ve Anlaşma 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yapılan çeşitli yardımlar ve geçilen dönemlerin ardından 19 Ekim 1987 tarihinde Kıbrıs ile Topluluk arasında 'Gümrük Birliği Anlaşması' imzalanarak, 1 Ocak 1988 tarihinden itibaren uygulamaya konmuştur (Aran, 2005).

Kıbrıs'ın bölünmüşlüğü Türkiye için Güney Kıbrıs'ın tek taraflı olarak AB'ye alınmasının önündeki bir engel olarak kabul edilmesine ve sorunların çözümlenmesinden önce Rum tarafının tam üyeliğe kabulünün mümkün olmadığı şeklindeki görüşlerine rağmen, AB Helsinki Zirvesinde almış olduğu karar doğrultusunda ağır ve emin adımlar ile Güney Kıbrıs'ı tam üyeliğe hazırlamış ve Yunanistan'ın Güney Kıbrıs Rum Kesiminin Birliğe alınmaması durumunda Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerini içine alacak son genişlemeye engel olma tehdidi karşısında Güney Kıbrıs'ın adanın yasal temsilcisi olarak Birliğe girmesine yeşil ışık yakmıştır. 5. Annan Planı 24 Nisan 2004'de adadaki halkların referandumuna sunulmuş ve Güney Kıbrıs'ın özellikle tam üyeliğin 1 Mayıs 2004'de her halükarda garanti edilmesi nedeniyle büyük oranda hayır çıkması adanın bir bütün olarak AB'ye dahil olmasını engellemiştir (Özcan, 2004).

4 Temmuz 1990 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi, bütün Kıbrıs adına Topluluğa tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Kıbrıs Türk tarafı, yapılan başvurunun hukuka uygun olmadığı yönünde yoğun itiraz ve eleştiriler getirmiş ve başvurunun reddedilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu itiraz ve eleştirilere karşın, Avrupa Birliği Komisyonu, Haziran-1993 tarihinde Konsey'e vermiş olduğu görüşte başvuruyu uygun bulmuş (Aran, 2005) ve sorun Avrupa Birliği'nin sorunu haline gelmiştir.

Birlik, sınırları ihtilafli olan, egemenliği kısıtlanmış olan, Anayasasına göre üye olamayacağı bir uluslararası örgüte üye olan Kıbrıs'ı içine kabul etmekle büyük bir uluslararası sorunu da AB'ye ithal etmiştir. Türk kamuoyunda konu hakkındaki yaygın olan görüş Türkiye'nin taviz vermeksizin kararının arkasında durması ve çözümün Avrupa Birliği yetkilileri tarafından getirilmesidir. Bu noktada ise Kuzey Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak tanınması ve iki eşit taraf olarak müzakerelere katılması veya Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınması sorunun çözüm yolları olarak ön plana çıkmaktadır (Özgöker, 2008). Türkiye'nin Birliğe tam üye olarak girmesi ile 1999 yılından bu yana Yunanistan ile gelişen işbirliği ve diyalogun AB çatısı altında daha da artması öngörülmekle birlikte, sonuçları itibariyle en gerçekçi ve Türkiye için de en kabul edilebilir çözüm olarak görülmektedir (DPT, 2004: 16).

Tablo-14 Kıbrıs sorununun çözümü hakkında değerlendirmeler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
KKTC bağımsız olarak kabul edilmeden sorun çözülemez	54	70	23	49
Federal bir yapı içinde iki eşit taraf olarak birleşmelidir	15	7	43	21,7
Sorunun çözümlenebileceğini düşünmüyorum	12	10	21	14,3
Türkiye'nin AB'ye üye olması ile sorun çözülecektir	16	13	12	13,7
Diğer	3	0	1	1,3

$$\chi^2 = 65,216 \quad P < ,000$$

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yukarıda açıklanan resmi görüşlerde Kıbrıs sorununun çözümü için Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği gösterilmekte ise de, bu konuda sendika üyelerinin alınan görüşlerinde resmi görüşleri paylaşmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 14'te, sendika temelinde Kıbrıs sorununa yönelik çözüm önerileri incelenmiştir. Eğitim Bir-Sen ve Türk Eğitim-Sen üyelerinin büyük bir kısmı KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak tanınması gerektiği görüşünü benimserken, Eğitim-Sen federal yapı içerisinde birleşmesi tezini ön planda tutmaktadır.

Kıbrıs sorunu şüphesiz sadece Kuzey Kıbrıs'taki Türkler ile Güneydeki Rumlar arasında bir sorun olmanın ötesine geçmiş bulunmaktadır. Türkiye olarak çözüm arayışları ne derece önemliyse Yunanistan açısından da benzer bir durum söz konusudur. Buna ilaveten yukarıda da değinildiği gibi Kıbrıs meselesi Rum

Kesiminin Birliğe girişi ile aynı zamanda Avrupa Birliği'nin de bir sorunu olmuştur. Birlik içinde Rum kesimi ile birlikte hareket eden Yunanistan'ın Türkiye'nin AB'ye girişi konusundaki tavrı da bu yönüyle önemlidir.

Bu konuda Yunanlı yetkililerin resmi beyanlarında belirttikleri destek konusunda sendika üyelerinin alınan görüşlerinde, bu desteğin samimi bulunmadığı yönünde bir sonuç çıkmaktadır.

Tablo-15 Üyelik konusunda Yunanistan'ın tavrı hakkında değerlendirmeler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Desteklemektedir, ancak bu desteği samimi bulmuyorum	46	61	45	50,7
Desteklememektedir (menfi)	40	33	32	35
Desteklemektedir	13	6	19	12,7
Diğer & Fikrim yok	1	0	4	1,7

$$\chi^2 = 16,141 \quad P < ,05$$

Tablo-15'te Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda Yunanistan'ın tavrının sendika üyelerince ne şekilde algılandığı incelenmiştir. Ankete katılanların yarısı Yunanistan'ın desteğinin samimi olmadığını düşünürken, diğer yüzde 35'i desteklemediğini düşünmektedir. Desteklediğini düşünenlerin oranı ise yüzde 13 seviyelerinde kalmaktadır.

3.2.5. Kültürel Etkenler ve Demografik Yapı

Türkiye'nin Hıristiyan Batı Kültürü'nün bir parçası olmadığı hatta bundan dolayı genişleme sürecinin dışında kalması gerektiği Batı kamuoyunda tartışılan ve taraftar bulan bir görüştür. Ancak küreselleşen dünyada kültürel farklılıkların AB-Türkiye ilişkileri gibi önemli bir konuda ne kadar belirleyici olduğu tartışılabilir. Din faktörü açısından konu ele alındığında Hıristiyan batı kültürü ile İslam kültürü arasındaki farklılığın yok kabul edilmesi mümkün değildir. Ancak bu farklılıkların ilişkileri ne kadar etkileyeceği günün konjonktürel değer yargılarına göre ve algılamalara göre değişiklik gösterebilmektedir (Şen, 1999: 73).

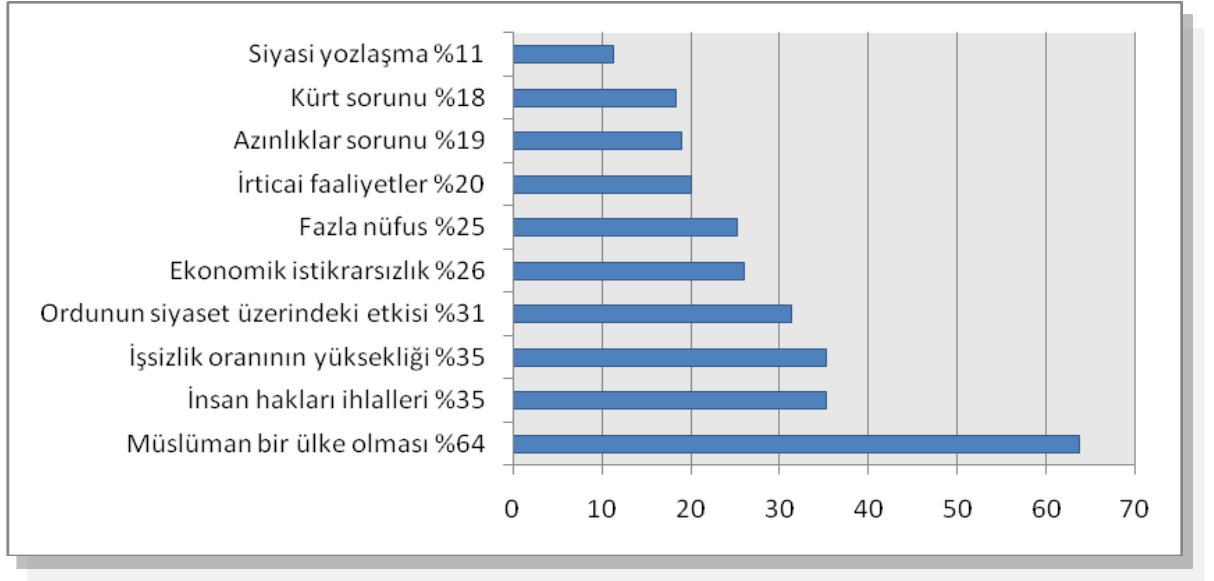
AB'ne üye 15 ülke içinde Birliğin genişlemesi konusunda yapılan bir kamuoyu yoklamasında Türkiye'nin Birliğe katılmasını isteyenlerin oranı 13 aday ülke arasında en az taraftar bulmuş ve bu oran yüzde 30 da kalmıştır. Türkiye'den sonra en az destek bulan ülkeler yüzde 34 ile Romanya ve Slovenya olmuştur. Malta (yüzde 49), Macaristan (yüzde 47), Polonya (yüzde 44) ve Kıbrıs Rum Kesimi (yüzde 43) en fazla destek gören ülkeleri olmuştur. Türkiye, AB'ne katılmasını isteyenlerin oranı da yine en yüksek (yüzde 47) çıkmıştır. Sıralamada Türkiye'ye en yakın olumsuz oy verilen ülkeler yine Slovenya ve Romanya olmuş ancak onlara verilen olumsuz oyların oranı yüzde 42 ve 41 de kalmıştır (European Documentation: 2001).

15 üye ülkede yapılan bir başka kamuoyu araştırmasında bireylere kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Kimliklerini belirlerken kendilerini "Avrupalı" olarak tanımlayanların oranı yüzde 4, önce "Avrupalı" sonra "ulusal

kimliği ile” tanımlayanların oranı yüzde 6, önce “ulusal kimliği ile” tanımlayanların oranı yüzde 42, sadece “ulusal kimliği ile” tanımlayanların oranı ise yüzde 45 çıkmıştır (European Documentation: 2001).

Yapılan bu kamuoyu yoklamalarının sonuçlarına göre AB halkının çoğunluğu itibariyle kendilerini hala ulusal kimlikleri ile ifade etmeleri ve ortak bir AB kimliği konusunda hala yüzde 50’lik bir kesimin olumsuz bakması tümü Hıristiyan olan bu ülkelerin dinsel öğeler ile kültürel öğeler arasındaki ayrışmayı net olarak yaptıklarını göstermektedir. Dolayısıyla halkın Türkiye’ye tam üye olmasına olumsuz bakmasının arkasında sadece Türkiye’nin Müslüman kimliğini aramak gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. AB kamuoyunun genişleme karşısında Türkiye’ye olumlu bakmamasının temelinde yabancı düşmanlığı, Türkiye’nin nüfus büyüklüğu, AB içindeki işsizlik korkusu, bazı Avrupa ülkelerinde uzun yıllardır yaşayan Türk varlığının o toplumlar üzerinde bıraktığı olumsuz imaj, Batı basınının olumsuz yönlendirmesi, gibi nedenler etkili olmaktadır. Öte yandan siyasal anlamda bazı siyasal partilerin özellikle Hıristiyan demokratların kültürel ve dinsel farklılıkları ön plana çıkararak Türkiye’nin adaylığına karşı çıkması ve bunu seçimlerde siyasal malzeme olarak kullanması bilinen bir gerçekliktir (Özcan, 2004).

Grafik-4 Türkiye'nin AB'ye alınmama gerekçeleri

Kültürel ve dini nedenlerle Türkiye'nin AB üyeliğinin engellenmeyeceği Avrupalı yetkililer tarafından sıklıkla dile getirilse ve farklı gerekçeler ortaya atılsa da bunun pek de Türk kamuoyu tarafından inandırıcı bulunmadığı yapılan çalışmada ortaya konulmaktadır. Nitekim yapılan çalışmada Türkiye'nin AB'ye alınmaması durumunda bunun nedeninin ne olacağı yönündeki soruya yüzde 64 gibi büyük bir oran "ülkenin Müslüman bir ülke olması" cevabını vermiştir. Birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği bu soruda, din faktörünü sırasıyla, insan hakları ihlalleri, işsizlik oranının yüksekliği ve ordunun siyaset üzerindeki etkisi izlemektedir.

Tablo-16 Türkiye'nin AB'ye alınmama nedenlerinin değerlendirmesi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Müslüman bir ülke olması	67	69	55	64
İnsan hakları ihlalleri	28	37	41	35
İşsizlik oranının yüksekliği	27	34	45	35
Ordunun siyaset üzerindeki etkisi	42	25	27	31
Ekonomik istikrarsızlık	12	34	32	26
Fazla nüfus	13	24	39	25
İrticai faaliyetler	9	13	38	20
Azınlıklar sorunu	12	9	36	19
Kürt sorunu	24	7	24	18
Siyasi yozlaşma	8	13	13	11
Diğer	2	8	11	7

Tablo-16'da, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınmaması durumunda bunun nedenlerinin her üç sendika üyeleri tarafından neler olarak değerlendirildiği incelenmiştir.

Din olgusunun en önemli etken olduğunu her üç sendika üyelerince paylaşıırken, “ülkedeki işsizlik oranının yüksekliği” Eğitim-Sen üyeleri için Avrupa Birliği dışında kalmanın başlıca ikinci nedeni sayılmaktadır.

Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda engel olarak gösterilen hususlardan birisini de mevcut nüfus oluşturmaktadır. 70 milyona yaklaşan nüfusuyla Türkiye, AB coğrafyası içinde en fazla nüfusa sahip ikinci ülke konumundadır (Özcan, 2004). On yeni üyenin toplam nüfusuna büyük ölçüde yakın ve AB-25'in toplam nüfusunun %15,5'i kadardır. Türkiye'deki demografik eğilim ise, Avrupa Birliğinden farklı olarak ortalama %1,8 oranında artarken AB-25 için bu oran %0,2'dir (Avrupa Komisyonu, 2004).

Türkiye'deki nüfus artış hızı AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında önümüzdeki 50 yıl içinde Türkiye'nin AB'nin (eğer üye olursa) en fazla nüfusa sahip ülkesi olacağı kesindir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan bir araştırmaya göre 2050 yılında Türkiye'nin nüfusu 99 milyon, Almanya'nın 70 milyon, İngiltere'nin 58 milyon, Fransa'nın 61 milyon ve İtalya'nın 43 milyon olacağı öngörülmektedir (Özcan, 2004).

Şu haliyle bile Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda AB Parlamentosunda en fazla üye ile temsil edilecek ülkelerden biri olma olasılığı resmi olarak söylenmese bile AB içinde bazı çevreleri rahatsız ettiği bilinmektedir. Yine Konsey'de oy katsayıları açısından Türkiye en çok oya sahip üye ülkelerden birisi olacaktır. Konuya bir de yeni getirilen çifte çoğunluk sistemi içinde ele alacak olursak, Türkiye'nin nüfusu itibarıyla karar almada hem Nice Antlaşmasında hem de Anayasa Taslağında yer alan nitelikli çoğunluk ile karar alınacak durumlarda aranacak olan Birlik nüfusunun 3/5 gibi ya da %62 gibi oranların bulunmasında Türkiye kilit rol oynayacak ülke haline gelebilecektir (Şen, 1999: 75).

Ayrıca tam üyelik durumunda Türkiye'den çok fazla sayıda AB ülkelerine göç olacağı endişesi de demografik yapının beraberinde getirdiği sorunlar arasında yerini almaktadır. Bu soruna çözüm olarak tam üyelik gerçekleşse bile işçilerin serbest dolaşımı konusunda uzunca bir sürenin geçiş süresi olarak belirtilmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Nitekim yeni üyelerin birçoğuna geçiş süreci uygulanmaktadır (Özcan, 2004).

3.2.6. Gümrük Birliği ve Ekonomik Sorunlar

Türk ekonomisinin durumu AB-Türkiye ilişkilerini belirleyen temel unsurlardan biridir. Avrupa Birliği ile gerçekleştirilen Gümrük Birliği üzerinden geçen zamana rağmen hala güncelliğini korumaktadır. Bunun en önemli nedeni, AB ile üyelik sürecinin bu kadar hareketlendiği bu zamanlarda, Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin devam etmesi ile ilgilidir. Ne yazık ki, tartışmaların başladığı zamanlardan bu güne kadar, Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisi üzerine olan etkisi bilimsel ve kapsamlı bir tarzda ele alınmamıştır. Gümrük Birliği'nin üzerine olumlu ya da olumsuz bir çok söylenmiş, ancak bu iddialar bilimsel araştırmalar ile temellendirilmemiştir (Arslan ve Usul, 2002: 11).

AB'nin Gümrük Birliği politikası, “sanayi, ticaret ve tarım” alanlarındadır. Birliğin, bunun dışında ortak sosyal, taşımacılık, vergi ve mali politikaları bulunmaktadır. Türkiye ağırlıklı olarak sanayi ve ticaret politikaları açısından Gümrük Birliği'ne dahil edilmiş, tarım ürünleri dışarıda tutulmuştur. Gümrük Birliği tümüyle ticari bir ortaklıktır. Kapsadığı alanlar ve mekanizmalar, Türkiye-

AB arasında daha ileri bir entegrasyon ve nihayet tam üyeliğe hazırlık amacını gerçekleştirmeye yönelik unsurları içermektedir. Ancak, Gümrük Birliği Anlaşmasında belirlenen amaçlara ulaşılabildiğini söylemek şu aşamada mümkün görülmemektedir (Somuncuoğlu, 2002: 5).

Gümrük birliğinin işleyişi ile ilgili olarak üç olumsuz gelişmenin ortaya çıktığı görülmektedir: (Morgil, 2003)

- Gümrük birliğinin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için, dayanışma ilkesi çerçevesinde Avrupa Birliğinin Türkiye'ye mali destek vermesi öngörülmektedir. Ancak, Türk ekonomisinin boyutu göz önüne alındığında miktarı yeterli olmayan 5 yıl içinde verilmesi öngörülen 4 milyar dolarlık mali yardımın gerçekleşmediğini görüyoruz. Özellikle, küçük ve orta-boy firmaların gümrük birliğine uyumu açısından önemli olan mali yardımın gerçekleşmemesi gümrük birliğinin etkin işleyişi yönünden olumsuz bir gelişme olmuştur.

- Gümrük birliğinin dinamik bir etkisi olarak yabancı doğrudan yatırımların artacağı beklenmekteydi. Böylece yeni teknolojilerin transferi ve yeni dış pazarlara açılma yönünden gelişmelerin sağlanması ümit edilmekteydi. Ancak, bu beklenti ve ümitler gerçekleşmemiştir.

- Gümrük birliği çerçevesinde Türkiye'yi ilgilendiren konularda Türkiye'nin karar mekanizmalarında olmaması gümrük birliğinin, işleyişi açısından bir olumsuzluk

olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliğinin gerçekleşmesinin uzaması bu olumsuzluğu daha da arttırmaktadır.

Türkiye'nin 2000'li yıllarda başardığı büyüme hızı Avrupa Birliği ortalamasını çok üstünde olmasına rağmen, bütçe açığı, kişi başına düşen milli gelir, enflasyon, dış borç ve işsizlik oranları açısından Türkiye hala AB ortalamasının çok altında kalmaktadır. Bazı AB üyeleri bu yüzden Birliğin, Türk ekonomisi ile entegrasyonda ciddi sorunlar ile karşılaşacağını düşünmektedir. Ancak bu sorunların oluşmasında AB'nin de rolü vardır. AB, Türk ekonomisini güçlendirmek için Antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Uzun yıllar AB-Türkiye ilişkilerinde Yunanistan'ın vetoları nedeniyle önemli bir sorun olan mali yardımlar konusu AB'nin 2000 yılında yapmış olduğu yeni düzenlemeler ile artık eski önemini kaybetmiştir. Ancak Türkiye Ankara Antlaşması ve Katma Protokol hükümleri uyarınca alması gereken önemli parasal kaynakları kullanamamıştır (Özcan, 2004).

Gümrük birliğinin hayata geçirilmesinden sonra ekonomik ilişkilerin sağlıklı olarak geliştirilmesi için Türkiye'nin Avrupa birliğine tam üye olması ile ilgili adımların Ankara Anlaşması ve Katma Protokole uygun olarak atılması beklenmiştir. Bu beklenti Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Konsey toplantısında gerçekleşmemiştir. Türkiye'nin ısrarlı talebi sonucunda Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Konsey toplantısında Türkiye Avrupa Birliği tam üyeliği için aday ülke olarak kabul edilmiştir. Ancak, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması Kopenhag

kriterlerinin gerçekleştirilmesine bağlanmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi Türkiye'nin Kopenhag ekonomik kriterlerini hayata geçirmesi ile yakından ilgilidir. Kopenhag ekonomik kriterleri ise, ülkenin kurum ve kuralları ile işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olması ve ülkenin Avrupa Birliği tek pazarında rekabet gücüne sahip olması gibi iki hususu kapsamaktadır (Somuncuoğlu, 2002).

Sonuç olarak Türkiye-Avrupa Birliği ekonomik ve ticari ilişkilerinin yeterli düzeyde gelişmediği söylenebilir. Tamamlayıcı ekonomik niteliklere sahip olan Türkiye-Avrupa Birliği ekonomileri arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişme potansiyeli yüksektir (Morgil, 2003). Bununla birlikte, Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisine etkileri şu ana kadar olumsuz olmuş ve zarar vermiştir (Arslan ve Usul, 2002: 65).

Bu olumsuz etkiler şüphesiz özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler olmak üzere toplumun orta ve alt gelir düzeyinde bulunan kesimini etkilemiş olup, bu durum sendika üyelerince de paylaşılmıştır.

Tablo-17 Gümrük Birliği'nin etkileri hakkında değerlendirilmeler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Olumsuz etkilemiştir	59	55	60	58
Olumlu etkilemiştir	23	21	4	16
Herhangi bir etkisi olmamıştır	1	10	21	10,7
Fikrim yok	17	14	15	15,3

$$\chi^2 = 32,983 \quad P < ,000$$

Tablo-17’de Gümrük Birliği Anlaşmasının ülke ekonomisi üzerindeki etkileri sendikalar temelinde incelenmiştir. Ankete katılan sendika üyelerinin yüzde 58’i bu anlaşmanın ekonomiyi olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Olumlu etkilerinin olduğunu düşünenlerin oranı ise sadece yüzde 16’dır.

Her üç sendika üyelerinin de büyük bir oranla, bu anlaşmanın ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu düşündüğü tablodan görülmektedir. Gümrük Birliği’nin ülke ekonomisine etkilerinin olumsuz olduğunu düşünenlerin oranı Eğitim-Sen’de diğerlerine göre görece olarak fazladır.

Tablo-18 AB üyeliğinin çalışan kesim üzerindeki muhtemel etkileri (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Çalışma şartları ve sosyal haklarda iyileşmeler olacak	77	72	39	62,7
Çalışma şartları ve sosyal haklar kötüleşecek	10	19	47	25,3
Ücretlerde azalma olacak	8	2	14	8
Ücretlerde artma olacak	5	3	0	2,7
Diğer	0	4	0	1,3

$$\chi^2 = 64,751 \quad P < ,000$$

Tablo-18’de olası bir Avrupa Birliği üyeliğinin çalışan kesimi nasıl etkileyeceği incelenmiştir. Ankete katılanların yarısından fazlası, çalışma şartları ve sosyal hakların mevcut durumdan daha iyi olacağını beklerken yüzde 25’i çalışma şartları ve sosyal haklarda kötüleşme olacağını belirtmiştir.

Çalışan kesim açısından beklentilerin sendikal dağılımına bakıldığında ise, iyileşme beklentisinin yüzde 70'in üzerinde rakamlarla en yüksek oranda Eğitim Bir-Sen ve Türk Eğitim-Sen üyelerinde olduğu, bu beklentinin tam tersinin ise yüzde 47 oranında Eğitim-Sen üyelerinde bulunduğu görülmektedir.

3.3. Mevcut Kurumsal Yapı ve Uyum Süreci Sorunlarına Yaklaşımlar

Dünyada yaşanan hızlı ve çok yönlü değişim özellikle yönetim anlayışında ve klasik bürokratik yapılarda köklü bir yeniden yapılanmayı gündeme getirmiştir. Dünyada yönetim anlayışını ve yapılarını köklü bir şekilde etkileyen veya uyaran değişim faktörleri, ekonomi teorisinde değişim, yönetim teorisinde değişim, özel sektörün rekabetçi yapısı ve kaydettiği ilerlemeler, son olarak da toplumsal eleştiri ve değişim talebi ile sivil toplumun gelişimi olmak üzere dört ana başlıkta ele alınabilir. Bütün bu teorik ve reel değişimler doğrultusunda kamu yönetiminin toplumsal rolü ve işlevleri ile bunları yerine getirirken uygulayacağı yöntemler ve oluşturacağı kurumsal yapılar tartışma konusu haline gelmiştir (Yılmaz, 2005: 2).

Türkiye, 17 Aralık 2004 Avrupa Birliği (AB) Zirvesi ardından çok önemli bir döneme girmiştir. Yıllar süren uzunca bir bekleyişin ardından nihayet, AB ile müzakereler 3 Ekim 2005 tarihinde başlamış bulunmaktadır. Burada önemli olan husus Türk kamu yönetiminin müzakerelere ve olası bir tam üyeliğe ne kadar hazır durumda olduğudur (Okçu, 2). Bugün için Türkiye'de kamu yönetiminin mevcut durumuna ilişkin olarak; kamu kurumlarının hantal yapıları, karar alma süreçlerindeki yavaşlığı, yetki ve sorumluluk dengesinin iyi dağıtılmamış olması, engelleyici bürokratik zihniyet, yönetim-siyaset dengesinin kurulmamış olması

gibi nedenlerle idarenin öncü olmak yerine toplumsal gelişmelerin ve değişimin önünü tıkadığı şeklinde eleştiriler getirilmektedir (Yılmaz, 2005: 9).

Bu eleştirilere sendika üyelerinin de büyük oranda katıldığı yapılan anket çalışmasında ortaya çıkmaktadır. Nitekim kamu kurum ve kuruluşları, sendikalar ve sivil toplum gibi temel kurumların AB standartlarını karşılamadaki durumu sorulduğunda, ankete katılanların oldukça büyük bir kesimi yetersiz olarak değerlendirilmiştir.

Tablo-19 Kamunun AB kriterlerini karşılama düzeyi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Yetersiz	56	84	93	77,7
Yeterli	33	13	1	15,7
Fikrim yok	11	3	6	7,7

$$\chi^2 = 47,850 \quad P < ,000$$

Tablo 19’da Türk kamu kurum ve kuruluşlarının Avrupa Birliği kriterlerini karşılama düzeyi incelenmiştir. Ankete katılanların yüzde 80’e yakını kamu kurum ve kuruluşlarının AB standartlarını karşılamada yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Bu oran Eğitim Bir-Sen’de yüzde 56, Türk Eğitim-Sen’de yüzde 84 iken, en yüksek oranda Eğitim-Sen’de yüzde 93 olarak gözlenmektedir.

Tablo-20 Sivil toplum ve sendikalarının AB kriterlerini karşılama düzeyi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Yetersiz	61	80	92	77,7
Yeterli	29	17	1	15,7
Fikrim yok	10	3	7	7,7

$$\chi^2 = 35,183 \quad P < ,000$$

Tablo-20’de Türkiye’deki sivil toplum ve sendikaların AB standartlarını karşılama düzeyi incelenmiştir.

Bir önceki tabloda kamu kurum ve kuruluşlarının AB standartlarını karşılama seviyesinde çıkan benzer bir sonuca ülkemizdeki sivil toplum ve sendikalar için de rastlanmaktadır. Ankete katılanların yüzde 78’i sivil toplum ve sendikaların bu standartları karşılamakta yetersiz kaldığı görülmektedir.

Tablo-21 Çalışma koşullarının yeterlilik derecesi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Yetersiz	87	90	88	91,7
Yeterli	10	10	1	7
Fikrim yok	3	0	1	1,3

$$\chi^2 = 11,920 \quad P < ,05$$

Tablo-21’de Türkiye’deki çalışma koşullarının AB kriterlerini karşılama düzeyi sendikalar bağlamında incelenmiştir. Ankete katılan sendika üyelerinin çok büyük bir kısmının, çalışma koşullarının Avrupa Birliği koşullarının gerisinde olduğunu

düşündüğü görülmektedir. Bu oran yine Eğitim-Sen üyeleri arasında yüzde 98 ile en yüksek değerde bulunmaktadır.

Tablo-22 Sosyal haklar ve güvencelerin yeterlilik düzeyi (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Yetersiz	84	90	100	91,3
Yeterli	15	10	0	8,3
Fikrim yok	1	0	0	0,3

$$\chi^2 = 17,431 \quad P < ,05$$

Tablo-22’de, Türkiye’deki sosyal haklar ve güvencelerin Avrupa Birliği kriterlerini karşılama düzeyi incelenmiştir. Ankete katılan sendika üyelerinin yüzde 90’ı sosyal hak ve güvencelerin yetersiz olduğu görüşünü belirtmiştir.

Eğitim-Sen üyelerinin tamamı bu görüşü paylaşırken, bu oran Eğitim Bir-Sen üyelerinde yüzde 90, Türk Eğitim-Sen üyelerinde yüzde 84 seviyesindedir.

3.4. Türkiye AB İlişkilerinin Geleceği

Son dönemde yaşanan gelişmeler, bazı fasıllarda müzakerelerin açılmaması ve Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkan açıklamalar Türk kamuoyunun AB’nin samimiyetine olan inancını zedelemiştir. Bunun sonucunda ülkemizde “ne yaparsak yapalım AB bizi almaz” kanısı ağırlık kazanmış ve AB üyeliğine yönelik destek önemli ölçüde azalmıştır (Kabaalioğlu, 2008).

Şüphesiz ki Avrupa Birliği sürecinden olumlu ve olumsuz beklentiler olduğu gibi, Türkiye'nin her platformda dile getirdiği tam üyelik hedefini karşılayabilmesi de bir kesinlik içermemektedir. Zira tam üyelik konusunda sendika üyelerinin oldukça büyük bir bölümü olumsuz görüş beyan etmiş ve imtiyazlı ortaklık vb. farklı formüllerin daha olası olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık elbette bir bölgeselleşme hareketi olan Avrupa Birliği haricinde de formüller bulunmakta ve AB karşıtları tarafından bu formüller gündemde tutulmaktadır.

Tablo-23 AB haricindeki alternatifler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Türk Cumhuriyetleriyle Türk Birliği kurulmalı	10	58	9	25,7
Türkiye kendine yeter bir ülkedir, alternatif gerektirmez	17	24	46	29
Bölge ülkeleriyle bölgesel birliktelik kurulmalı	30	15	33	26
Müslüman ülkelerle İslam Birliği kurulmalı	36	0	0	12
Rusya ve Çin ile stratejik birliktelik kurulmalı	1	0	7	2,7
ABD ile stratejik ortaklık sürdürülmeli	3	3	0	2
Diğer	3	0	5	2,7

$$\chi^2 = 174,564 \quad P < ,000$$

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği konusunda olumsuz beklentiler içerisinde olan sendika üyelerine AB dışında hangi alternatiflerin siyasal, sosyal ve güvenlik temelinde Türkiye için alternatif olabileceği sorulmuştur. Tablo 23 incelendiğinde, yüzde 29 çoğunlukla Türkiye'nin kendine yeter bir ülke olduğu ve alternatif arayışlara gereksinim duymayacağı görüşünün çıktığı görülmektedir.

Bununla birlikte, ikinci ve üçüncü alternatif olarak ise Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bağımsızlıklarına kavuşan Türk Cumhuriyetleri ile bir "Türk Birliği" kurulması ve bölge ülkeleriyle birlik kurulması görüşleri genel kabul gören diğer fikirler arasında belirtilmiştir.

Ankette öne çıkan bir diğer husus, sendikalıların bu soruya vermiş oldukları cevapların genel itibariyle söylevleriyle tutarlılık arz etmesidir. Türk Eğitim-Sen üyelerinin yüzde 58'i bir Türk Birliği kurulması, Eğitim Bir-Sen üyelerinin yüzde 36'sı bir İslam Birliği sağlanması, Eğitim-Sen üyelerinin yüzde 46'sı ise Türkiye'nin alternatif arayışlara ihtiyaç duymadığı görüşünü ortaya koymaktadır.

Sonuçlarda dikkat çeken en önemli husus ise, ABD ile mevcut stratejik ortaklığın Avrupa Birliği oluşumuna alternatif bir denge unsuru olarak görülmediğidir.

Tablo-24 Uyum sürecinde hükümlerlik ve üniter yapı hakkında değerlendirilmeler (%)

	Sendika			Toplam %
	Eğitim Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	
Evet verilecektir	62	71	62	65
Hayır verilmeyecektir	32	29	34	31,7
Fikrim yok	6	0	4	3,3

$$\chi^2 = 6,831 \quad P > ,05$$

Tablo-24'te uyum sürecinde Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısı ve hükümlerlik haklarından taviz verilmesi konusundaki görüşler sendikalar bağlamında incelenmiştir. Ankete katılanların yüzde 65'i bu konularda tavizler

verileceği görüşündedir. Bu durum yüzde 71 ile Türk Eğitim-Sen üyelerinde en yüksek değere sahip bulunmaktadır. Her üç sendikada da taviz verileceği görüşü hkimdir.

Ancak unutulmamalıdır ki, bu süreç çıkarların karşılıklı maksimize edilmeye çalışıldığı uzun soluklu bir pazarlık sürecidir. Ne siyasi gelişmeler, ne de AB'nin genişlemeye ilişkin kaygıları Türkiye'yi bu hedefinden saptırmamalıdır. Türkiye-AB ilişkilerinin dayandığı temel, ikili ilişkilerde son dönem yaşanan olumsuz havanın etkileyemeyeceği kadar sağlam, derin ve çok boyutludur. Türkiye'nin AB yeliğini taahhüt altına alan Ankara Anlaşması ve AB yesi ülkeler tarafından en üst düzeyde alınan kararlar Türkiye'nin üyelik perspektifini tartışmaya açık olmayan bir zemine oturtmaktadır. Dolayısıyla bugün sık sık bazı AB liderleri tarafından dile getirilen imtiyazlı ortaklık nerileri hukuka aykırı bir yaklaşım ifade etmektedir (TİSK, 2001).

Öte yandan, zaman zaman Türkiye'nin Avrupalı olmadığının ifade edilmesi ve bunun Türkiye'nin AB yeliğine karşı söylemleri destekleyici bir gerekçe olarak ileri sürülmek istenmesi AB'nin kuruluş felsefesi ile çelişmekte, AB'yi, vatandaşlarının ortak değerler temelinde birleştiği ve farklılıkların bütünleştiği siyasi bir birlik olma hedefinden uzaklaştırmaktadır (Kabaalıoğlu, 2008). Türkiye bir Avrupa devletidir. Bu gerçek daha Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmadan önce dahi kabul edilmiş; Türkiye 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi'nin daha ilk toplantısında ye devletler arasında yerini almıştır (Laçiner, 1999).

Bu süreçte göz ardı edilmemesi gereken bir diğer önemli husus, AB vatandaşlarıdır. Unutulmamalıdır ki, katılım müzakereleri tamamlandığında her bir üye ülkenin kendi anayasasına göre Parlamento veya referandum aracılığıyla Türkiye'nin üyeliğini onaylaması gerekecektir (Kabaaliolu, 2008). Bu çerçevede, uzun yıllara dayanan bir ortaklık ilişkisinin varlığına rağmen Türkiye'nin, AB ülkelerinin kamuoylarında yeterince tanınmaması ve çoğunlukla olumsuz algılanması ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Dolayısıyla bir taraftan müzakereleri yürütürken diğer taraftan Avrupa kamuoyunu aydınlatmak ve onların şu an Türkiye'ye karşı sergilediği önyargıları ortadan kaldıracak yoğun çalışmalar yapmak gerekmektedir. Türkiye'nin AB vatandaşlarına tanıtılması ve anlatılması için devlet kurumlarının yanında sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve medyanın Avrupalı muadillerine yönelik yapacakları çalışmalar büyük önem taşımaktadır (Laçiner, 1999).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusu, çok yönlü olarak değerlendirilebilecek, uzun soluklu bir süreçtir. Bu sürecin getirileri, götürüleri birçok alanda tartışılmakta; konu ülkenin sosyal, ekonomik, güvenlik, kültürel dinamiklerini, kısacası hayati öneme sahip bütün değer yargılarını ilgilendirdiğinden, toplumun hiçbir kesimi konuya ilgisiz kalamamaktadır. Üstelik konuya atfedilen bu önem, salt sürecin sonuçlarıyla ilgili değil, bizzat sürecin beraberinde getirdiği değişim ve farklılaşmalarla ilgilidir.

Aslında sadece Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği temelinde yaklaşmak konunun incelenmesini eksik bırakacaktır. Çünkü bu üyelik talebi ve şimdiye kadar geçen süreç, sadece 50 yıllık bir üyelik başvurusu olarak değil, Türkiye'nin Batılılaşma yolunda izlediği politikaların devamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin yönü konusunda birçok yazarın üzerinde hemfikir olduğu husus, her ne kadar kültürel değerler anlamında bir Doğu toplumunun izlerini taşısa, jeopolitik olarak Ortadoğu'da değerlendirilse ve coğrafi anlamda büyük bir kısmıyla Asya kıtasında yer alsa da, özellikle Tanzimat'tan bu yana izlediği politika "Batılılaşma" olmuştur.

Türkiye'nin batılılaşma çabaları da kendi içerisinde birçok farklı dinamik taşımaktadır. Bu hedefi sadece ekonomik veya güvenlik temelinde incelemek de eksik olacaktır. Küresel güvenlik endişeleri ve ekonomik kaygıların yanı sıra, kültürel ve toplumsal eğilimler, Batıyı her zaman Türkiye için birinci ve öncelikli tercih sebebi yapmıştır. Zira bu toplumsal eğilim olmasaydı, aradan geçen 50 sene

ve yaşanan gerilimlere rağmen Türkiye'nin Avrupa Birliği rotasından çıkmamasını açıklamak yetersiz kalacaktır.

Avrupa Birliği süreci tartişılırken, bunun daha üst seviyedeki neden sonuç ilişkileri farklı bir önem taşımaktadır. Avrupa'yı bir birlik oluşturmaya iten nedenlerin iyi analiz edilmesi konunun daha iyi anlaşılmasına imkan sağlayacaktır.

Bununla birlikte, dünya siyasal tarihinin son dönemine damgasını vuran küreselleşme ve buna paralel olarak gelişen bölgeselleşme hareketleri, süreci yönlendiren ülkelerden çok şüphesiz az gelişmiş ülkelerde etkisini hissettirmektedir. Dünya siyasetini belirleyen ülkeler tarafından desteklenen bu ekonomik süreçte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler pazar olmakta, buna karşın küreselleşen sermayenin yönü ise hiç değişmemektedir. Küreselleşmenin başlıca araçları arasında bugün çok uluslu şirketleri, bölgesel birliktelikleri ve küresel politikaların yerel uygulayıcısı haline getirilmeye çalışılan ulus devletleri saymak yanlış olmayacaktır.

Avrupa Birliği'nin kurucu anlaşmalarına bakılacak olursa, bu anlaşmaların da genel itibariyle ekonomik gereksinimler doğrultusunda, ihtiyaca binaen yapıldığı görülecektir. Gerek AB'nin temelini atan AKÇT Anlaşması, gerek EURATOM, gerekse diğer yasal düzenlemeler bu noktadan hareketle yapılmıştır. Ortada böylesi ekonomik gereksinimler varken, Avrupa Birliği'nin salt sosyal ve kültürel bütünleşme ihtiyacından kaynaklı olarak bu tür bir oluşum içerisine girdiğini düşünmek yanlış olacaktır. Dolayısıyla, Türkiye açısından Avrupa Birliği'ne

üyelikten ve üyelik sürecinden birincil anlamda ekonomik kazanımlar beklenmesi daha gerçekçi olacaktır.

Bu durum AB'nin genişlemelerinde ve imzaladığı Gümrük Birliği Anlaşmalarında da açıkça görülmektedir. Asıl olan Birliğin ve Birlik üyesi ülkelerin ekonomik çıkarlarının ve kârının maksimize edilmesidir. Kültürel, sosyal ve toplumsal entegrasyon ise, ekonomik entegrasyonun işlevini artıran ve süreci hızlandıran unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu temelden hareketle, Avrupa Birliği'nin bölgesel bir oluşum olması ve bu bölgesel oluşumun küresel düzeyde ekonomik bir faaliyet yürüttüğünü belirtmek yanlış olmayacaktır. Burada da küreselleşme olgusunun tartışılması doğru olacaktır. Zira uzun bir sömürge geçmişine sahip olan başat Avrupa ülkelerinin, küreselleşme ve bölgeselleşmeden beklentileri de yine ekonomik çıkarları ile paralellik arz edecektir.

Bütün bu belirtilenler ışığında, Türkiye'de demokratik toplumun önemli unsurlarından olan sendikaların konuya bakış açılarının ele alınması, bu süreçten beklentilere ışık tutmaktadır. Zira toplumun en geniş örgütlü kitleleri arasında yer alan kamu çalışanları sendikaları, büyük oranda Türk kamuoyunun konuya bakış açısını yansıtmaktadır.

Anket sonucunda elde edilen verilerin ayrıntılı değerlendirmeleri çalışmanın ilgili bölümlerinde aktarılmıştır. Bununla birlikte, ortaya çıkan temel veriler ışığında şu tespitler yapılabilir:

AB üyeliğinin Türkiye için önemli olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 52'dir. Buna karşılık yüzde 48 önemsiz olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, yapılan uyum çalışmalarının faydalı olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 61, zararlı olarak değerlendirenler ise yüzde 29'dur. Her ne kadar sürece atfedilen önem göreceli olarak düşük kalsa da, bu süreçte yapılan çalışmaların kamu çalışanları nezdinde bazı beklentilere işaret ettiği görülmektedir.

Türkiye'nin AB üyeliğine olumlu bakanların en önemli gerekçeleri demokrasi ve insan hakları (% 45) ile sosyal hakların gelişmesine (% 28) yönelik beklentilerdir. AB üyeliğine karşı olanların öncelikli gerekçesi ise kültürel olarak olumsuz etkilerinin (% 38) olacağı yönündeki endişelerdir. Bunun yanında, üniter yapıdan taviz verileceği (% 35) ve orta ve alt gelir düzeyindekilerin ekonomik olarak zarar göreceği (% 28) görüşleri de paylaşılmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi AB üyeliğine ve sürece olumlu bakanların en önemli beklentisi, ülkedeki demokrasi kültürüne ve insan haklarının gelişmesine sağlayacağı olumlu katkıdır. Avrupa demokrasisinin Türkiye'den daha ileri olduğu düşüncesi bu beklentinin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Öte yandan, son dönem krizleri ile birlikte AB ülkelerinde çalışma standartları ve sosyal haklardaki yaşanan gerilemeye karşın, AB sürecinin Türkiye'deki çalışma koşulları ve sosyal haklarda iyileşmeye neden olacağı beklentisi (% 63) Türkiye'deki ücretli çalışanlar için hala önemini korumaktadır. Bu oran Eğitim-Sen üyeleri arasında sadece % 39'dur. Dahası, bu alanlarda durumun daha da

kötüye gideceğini düşünen Eğitim-Sen üyelerinin oranı yüzde 47 gibi büyük bir rakamdır.

Bununla birlikte, sürecin olumlu yansımalarının daha çok üst gelir düzeyindekiler (% 28) ve azınlıklar (% 27) tarafından paylaşılacağı, buna karşılık süreçten ve olası üyelikten alt gelir seviyesindekilerin (% 52) en çok zarar göreceği değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak alınacağına inananların oranı sadece yüzde 29,6'dır. Yüzde 70,3 gibi oldukça büyük bir oran ise tam üye olarak alınmayacağına inanmaktadır. Buradan hareketle, AB'ye olumlu bakanların dahi tam üyelik konusunda olumsuz beklenti içinde olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle müzakerelerin açılmasından sonra, başını Almanya ve Fransa'nın çektiği bazı AB ülkelerinden Türkiye'nin üyeliği konusunda gelen açıklamalar Türk kamuoyunda Avrupa Birliği'nin samimiyetini zedelemekte ve güvenilirliğini sarsmaktadır. Öyle ki Türkiye'nin Birliğe tam üye olarak kabul edilmeyeceği endişesiyle AB üyeliğine olan kamuoyu desteğinin azaldığı gözlenmektedir.

Anket sonuçları genel olarak ele alındığında, sendikaların siyasi bakış açılarının verilen cevaplara büyük oranda yansıdığı görülmektedir. Eğitim-Sen ve Türk Eğitim-Sen genel itibariyle sürece şüpheli bir şekilde yaklaşmakta ve benzer bir çizgide bulunmaktadır. Buna karşın Eğitim Bir-Sen hükümet politikalarını ve AB sürecinde yapılmakta olan mevzuat uyum çalışmalarını daha destekler bir çizgide bulunmaktadır. Ayrıca, Eğitim Bir-Sen ve üst yapısı olan Memur-Sen için,

sendika yönetiminin kurumsal söylevleri ile sendika tabanı arasında az da olsa farklar bulunduğu, taban tarafından konu hakkında bazı çekinceler olduğu ortaya çıkmaktadır.

İlişkilerin Avrupa Birliği'nin geçmişte yaşadığı genişlemeler ve bünyesine sonradan dahil ettiği diğer ülkeler kadar rahat geçtiğini söylemek mümkün olmasa da, Türkiye'nin Birliğe getireceği yük ve sağlayacağı fırsatlar bakımından diğer ülkelerden çok farklı dinamiklere sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Eğitim sendikaları temelinde yapılan bu araştırma sonuçlarının, sendikaların siyasal yelpazesinde bulunan konfederasyon ve diğer işçi sendikaları tarafından da paylaşılacağı değerlendirilmektedir. Zira izlenen politikaların desteklenmesi veya karşı olunması mesleki kazanımlar veya spesifik düzenlemelerden çok, siyasal tercihler doğrultusunda olmaktadır. Buna paralel olarak, iktidardaki siyasal partinin kimliği, izlediği AB politikaları bağlamında sürece verilen destek veya karşı duruşu büyük oranda etkilemektedir. Bu ayrışma, asli görevi çalışanların sosyal ve ekonomik haklarını savunmak olan sendikaların, "siyasal fikir ayrılıkları nedeniyle ortak hareket edememesi" eleştirilerinde de görülmektedir. Nitekim AB süreci beraberinde getirdiği birçok siyasal değişimden daha çok ekonomik ve kamusal alanlarda düzenlemeler getirmekte ve bu da çalışanların ekonomik ve sosyal çıkarlarını doğrudan ilgilendirmektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği gibi uzun soluklu ve geniş kapsamlı bir konuda, sendikaların kamu çalışanlarının kazanımlarının en üst seviyede tutulması için

ortak hareket etmesi önem arz etmektedir. Bunun yanında, süreci toptan reddeden veya kabul eden bir tavır sergilemek yerine konu başlıkları bağlamında rasyonel taleplerle sendikal hak ve özgürlüklerin ortaya konulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

ÖZET

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği, içerisinde birçok farklı bileşeni barındırmaktadır. Konu ekonomik, güvenlik ve siyasal açılardan ele alınabileceği gibi, içerisinde barındırdığı toplumsal dinamikler yadsınamaz. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana en önemli hedefler arasında yer alan “batılılaşma” eğilimi konunun toplumsal boyutunun en somut örneği ve aradan geçen uzun ve belirsiz müzakere sürecinde Türkiye'yi Avrupa rotasında tutan en önemli unsurdur.

Toplumsal dinamiklerin bu kadar önemli olduğu bir konuda, toplumun önemli parçalarından birisi olan kamu çalışanları sendikalarının konuya bakış açısı önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'deki kamu çalışanları sendikaları üyelerinin Avrupa Birliği sürecine yaklaşımları ve beklentileri araştırılmıştır.

Araştırma temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya genel bir giriş yapılarak araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınmıştır. İkinci bölümde küreselleşme ve bölgeselleşme hareketleri bağlamında Avrupa Birliği süreci ve sendikal hareketlere etkileri irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye-AB ilişkilerinde öne çıkan konu başlıkları, sendika üyelerinin konular hakkındaki değerlendirmelerini içeren anket sonuçları ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Anahtar kavramlar: Avrupa Birliği, sendika, kamu çalışanları sendikaları, küreselleşme, bölgeselleşme, gümrük birliği

SUMMARY

Turkey's eventual membership to the European Union contains various aspects inside. It might be considered not only from economic, political and security sides but also from its social dynamics. The adoption of European practices, so called "Westernization" process of the Turkish Republic is one of the key indicators for the social aspects. This process is also considered as one of the most important reasons that keeps Turkey in the route of the EU despite long and doubtful negotiation talks.

In an issue that social dynamics have so much importance, considerations of civil servant unions are crucial. In this paper, expectations and perceptions of members of civil servant unions are analyzed.

The paper mainly consists of three parts. In the first part, the issue has been approached in terms of its conceptual framework and the theoretical structure based on literature search. In the second part, globalization and regionalization dynamics have been examined in terms of European Union process and their effects on labor unions. The final part examines the important threads regarding Turkey's membership to the EU with reference to the outcomes of the survey implied to the members of civil servant unions.

Key words: The European Union, labor unions, civil servant unions, globalization, regionalism, customs union

KAYNAKÇA

Acar, M. (2001) “Avrupa Birliği Üyeliği’ne Tepkiler: Türkiye’nin Daha İyi Bir Alternatifi Var mı?”, **Cumhuriyet Ü. İİB Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2

Adal, Hasan Şükrü (1968), **Kamu Personel İdaresi**, İstanbul,1968

Ağralı, Sedat (1967), **Günümüze Kadar Belgelerle Türk Sendikacılığı**, Son Telgraf Matbaası, İstanbul

Akçaylı, Nurhan (1983), **Sendikalar Teorisi**, Uludağ Üniversitesi Yay., Bursa

Akdeniz Üniversitesi (2003), “Türkiye - AB İlişkilerinin Tarihsel Gelişim Durumu”

<http://www.akdeniz.edu.tr/ziraat/bolumler/ekonomi/AB/KUTUPHANE/POLITIKA/AB%20%20S EKIL%20VE%20CIZELGELERI.doc> (Erişim tarihi: 16.12.2006)

Akkaya, Yüksel (2007), “Küreselleşme, Sendikasızlaştırma ve Yoksullaştırma”

<http://www.kizilbayrak.net/makaleler-yazarlar/haber/arsiv/2007/10/11/browse/1/artikel/177/kueresellesme.html> (Erişim tarihi: 12.01.2008)

Aktan, Can (2000), Türkiye Avrupa’nın Neresinde, EGİAD Yayını, İzmir

<http://www.canaktan.org/ekonomi/avrupa-birligi/ab-hedefleri.htm> (Erişim tarihi: 27.02.2007)

Aktan, Can (2001), “Dünyada ve Türkiye’de İnsan Hakları ve Demokrasi”,

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/liberal-demokrasi/aktan-insan-haklari.pdf (Erişim tarihi: 27.02.2007)

Akyıldız, Bircan (2008), Türkiye AB Karma İstişare Komitesi 24. Toplantısı konuşma metni, (Erişim tarihi: 2.06.2009)

<http://www.turkburosen.org.tr/modules.php?name=News&file=article&sid=1322>

Akyol, Mehmet (2004), “Avrupa Birliği ve Sendikalar”,

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=888 (Erişim tarihi: 14.04.2009)

Alagöz, Mehmet; Özel, Mehmet (2008); “Küreselleşme-Bölgeselleşme Dikatomisi ve Gelecek: Karşıt Süreçlerin Çatışma Potansiyeli”, **Bir Çatışma veya Uzlaşma Kaynağı Olarak Küreselleşme Sempozyumu**, 13-15 Mayıs/ May 2008, Girne Amerikan Üniversitesi

Alasya, H.Fikret (1987) **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

Andrews, Carole (1998) “EU Enlargement: The Political process” **House of Commons Library Research Paper 98/55**, <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp98/rp98-055.pdf> [Erişim tarihi 25.03.2006]

Aran, Latif (2005), “Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Kararları Işığında Kıbrıs Sorunu”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/latif_aran_kibris.pdf (Erişim tarihi: 12.06.2007)

Arielza, Jose de (1995), “Sovereignty or Management? The Dual Character of the EC’s Supranationalism --Revisited”, **Jean Monnet Working Paper**, <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/95/9502ind.html> (Erişim tarihi: 08.03.2006)

Arslan, Mehmet ve Usul, Ali Rıza (2002), **Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisi ve Bütçesine Etkilerinin Analizi**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi yay., Ankara

Aslantürk, Zeki ve Amman, Tayfun (2007), **Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler**, Kaknüs Yayınları, İstanbul

Arsava, Füsün (2003), “Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Yetkisinin Dayanak ve Sınırları”, **TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu**, TBMM Yayınları, Ankara

Avrupa Birliği Genel sekreterliği (2007), Türkiye-AB İlişkileri Tarihçesi,
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1> (Erişim tarihi: 08.03.2008)

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu (2009), **Eurobarometer 71, Bahar 2009 Türkiye Ulusal Raporu**, Avrupa Komisyonu, Brüksel

Avrupa Komisyonu (2004), “Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar (Etki Raporu)”, Ekim 2004, Avrupa Komisyonu, Brüksel

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu resmi web sitesi,
<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=1&prnId=1&hnd=0&ord=0&docId=268&fop=1> [Erişim tarihi: 25.05.2006]

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu (2007), **Eurobarometer 68 - Güz 2007 Türkiye Ulusal Raporu**, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb68/eb68_en.htm (Erişim tarihi: 09.03.2008)

Avrupa Komisyonu (2007), **Fourth Report on Economic and Social Cohesion**, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0273en01.pdf (Erişim tarihi 04.02.2008)

Aydemir, Fatih (2006), “21. Yüzyılda Sendikal Örgütlenme Sorunu ve Yeni Stratejiler” www.yenikibris.org (Erişim tarihi: 21.03.2007)

Bacia, Horst (2004), “Türkiye Nereye – 17 Aralık 2004 AB-Zirvesi Kararı Ardından”, Konrad Adenauer Vakfı Türkiye Temsilciliği
<http://www.konrad.org.tr/Medya%20tr/05horst.pdf> (Erişim tarihi: 12.10.2006)

Bahar, H.İbrahim (2005), **Sosyoloji**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara

Bahçivan, Fatih (2007), “Avrupa Birliği İle Türkiye’nin İmkansız Birlikteliği”, 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3> (Erişim tarihi: 16.11.2007)

Baldwin, Richard ve Widgren, Mika (2005), “The Impact of Turkey’s Membership on EU Woting”, <http://hei.unige.ch/~baldwin/> (Erişim tarihi: 12.07.2007)

Balkır, Canan ve Williams, Allan M. (1993), **Turkey and Europe**, Pinter Publishers, London

Bayar, Güzin ve Çalışkan, Özgür (2007), “Türkiye-AB İlişkileri: Bir Oyun Kuramı Yaklaşımı”, TEK 2006 Uluslararası Ekonomi Konferansı Tebliği (11-13 Eylül 2006, Ankara) **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Haziran 2007, Sayı 34, Sayfa 19-62

Bekes, Andras (2004), “The New Member Countries: Problems or Catalysts” **TUTB Newsletter**, April 2004, No:22-23, s.64-65

Belke, Ansgar (2004), “Turkey and the EU: On the Costs and Benefits of Integrating a Small but Dynamic Economy” Hohenheim University, <http://www.uni-hohenheim.de/RePEc/hoh/papers/247.pdf> (Erişim tarihi 18.03.2006)

Beriş, Hamit Emrah (2006), **Küreselleşme Çağında Egemenlik, Ulusal Egemenliğin Yeni Sınırları**, Lotus Yayınevi, Ankara

Boratav, Korkut (1997), “Ekonomi ve Küreselleşme”, (Ed. Işık Kansu) **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, İmge Kitabevi, Ankara

Bozbeyoğlu, Fatma (2005), Çözüm Sınıf Sendikacılığı, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1965 (Erişim tarihi 21.09.2008)

Bulaç, Ali (2001), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Eylül Yayınları, İstanbul

Bursa Büyükşehir Belediyesi (2005), “Türkiye-AB İlişkileri”,
http://www.bursab.org.tr/Turkiye_AB%20iliskileri.html (Erişim tarihi: 22.04.2007)

Chapman, Brian (1970), **İdare Mesleği: Avrupa’da Devlet Memurluğu**, (Çev. Tutum, Cahit), Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara

Cini, Michelle (2004) **European Union Politics**, Oxford University Press

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2007), <http://www.memurlar.net/haber/81280/>
(Erişim tarihi 10.03.2008)

Çeçen, Anıl (1970), **Sendikalizm**, Şafak Matbaası, Ankara

Çelik, Aziz (2004a), “Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye’nin Uyum Süreci-1”, **Sendikal Notlar Dergisi**, Kasım 2004

Çelik, Aziz (2004b), “AB Sürecinin En Olumsuz Alanı: Sosyal Haklar”, **Birikim**, Ağustos-Eylül 2004, Sayı 184-185

Çepel, Zuhale Ünalp (2006), “AB Sivil Toplum Diyaloğu ve Türkiye: Demokratikleşme Bağlamında Sorunlar ve Beklentiler”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi II. Uluslararası STK'lar Kongresi**, 9-10 Aralık 2006,

Danimarka Dışişleri Bakanlığı, (2005) **Continued EU Enlargement**,
<http://www.um.dk/en/menu/EU/EUsContinuedEnlargement/> (Erişim tarihi 22.03.2006)

Dedeoğlu, Beril (2003), “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: AB’nin Yakın Geçmişi” **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Yayınları

Devlet Memurları Kanunu – 657 (1965)

Devlet Planlama Teşkilatı (1995), **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler**, DPT:2375-ÖİK:440, Ankara

Devlet Planlama Teşkilatı (2004), **Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri**, Kasım 2004 <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi.pdf> (Erişim tarihi: 02..4.2008)

Devlet Planlama Teşkilatı (2007), **“Türkiye - AB İlişkilerinin Tarihçesi”**, AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Yayınları, <http://www.dpt.gov.tr/abigm/abi/tarihce/abi.doc> (Erişim tarihi: 11.11.2007)

Dış Ticaret Müsteşarlığı (2007), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Eylül 2007, 6. Basım, Ankara

Diker, Alaattin (2003), “Leo Strauss ve Şakirtleri”, Yarı Dergisi, Haziran 2003, <http://www.haber10.com/makale/2635/> (Erişim tarihi: 22.02.2007)

Dinan, Desmond (2005) “Genişleme (Enlargement)”, **Ever Closer Union; An Introduction to European Integration**, 3. Basım, Hampshire: Palgrave Macmillan

Dinan, Desmond (2008) **Avrupa Birliği Tarihi**, (Çev. Hale Akay) Kitap Yayınevi, İstanbul

Dinç, Mesut (1998) “Türkiye’de Memur Sendikacılığının Gelişimi ve Hukuki Çerçevesi” **Kamu Çalışanları Dergisi**, Sayı:75, Mart 1998 s.26

Doğan, Erhan (2003), “Sendikalar ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Siyaseti” **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 6, s.19-43

Doğan, Nejat (2002), “Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 4, s.84-106

Ekin, Nusret (1986), “Türkiye’de Endüstri İlişkilerinin Gelişimi ve 1936 İş Kanunu”, **Sosyal Siyaset Konferansları**; İstanbul 1986; C: 35-36; s.33-51.

Emekçiöglu, Hüseyin ve Tuncel, Ferhan (1999), **Sendikalar ve Temel İşlevleri**, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Eğitim Yayınları:29, Ankara

Eralp, Atilla (1996), **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İletişim Yayınları, İstanbul

Erbaş, Hayriye (2001), “Küreselleşme ve Ulus-Devletin ‘Aşınımı’ Sürecinde Toplumsal Eşitlik/Adalet”, **Doğu-Batı Dergisi**, Sayı:13, s.213-225.

Erbaş, Hayriye (2002), “Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler”, **Doğu-Batı Dergisi**, Sayı.18, s.173-191

Ercan, Murat (2007), “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Siyasi Yönü ve Bugünkü Mevcut Durum”, **Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**, Aralık 2007, Cilt 7, Sayı 4 <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=342> (Erişim tarihi: 02.04.2008)

Erdoğan, Mehmet Murat (2006), **Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri 1990-2005**, Ankara üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi

Erözden, Ozan (1997), **Ulus Devlet**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara

Ersinadım, Hamza (2001), **Globalleşme Sürecinde Türkiye’de İşçi Sendikalarının Sosyal Faaliyetleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi – Kamu işletmeleri İşverenleri Sendikası Eğitim Yayını, Ankara

European Documentation (2001), **How European See Themselves**, Office for Official Publication of the European Communities, Lüksemburg

Eyrenci, Öner (1991), **Türk Hukukunda Sendika Özgürlüğü ve Korunması**, Basılmamış Doçentlik Tezi

Fukuyama, Francis (2003), **Tarihin Sonu mu?**, (Çev. Kollektif), Vadi Yayınları, Ankara

Gençler, Ayhan (2003), “Küreselleşme, Çok Uluslu Şirketler ve Sendikalar”, **İş Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, c.5, s.2

Gerşil, Gülşen S. (1997), **Türkiye’de Memur Sendikacılığı, Uluslararası Normlar ve Avrupa Birliği Ülkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi

Giddens Anthony (1985), **The Nation-State and Violence**, University of California Press

Giddens, Anthony (1994), **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. E.Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Giddens, Anthony ve Pierson, Christopher (2001), Anthony Giddens’la Söyleşiler: **Modernliği Anlamlandırmak**, Alfa Yayınları, İstanbul

Glenn, John K. (2003) “EU Enlargement” (Ed. Michelle Cini) **European Union Politics**, Oxford University Press

Göze, Ayferi (1976), **Sosyal Devlet Sistemi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul

Göze, Ayferi (1977), **Liberal, Marxist, Faşist ve Sosyal Devlet Sistemleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul

Gül, Hüseyin ve Arısoy, Alper (2007), “AB ve Sivil Toplum Kuruluşları”, The Journal of Turkish Weekly, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=116> (Erişim tarihi: 08.12.2007)

Gülmez, Mesut (1991), **Türkiye’de Çalışma İlişkileri**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Yay., Ankara

Gürel, Şükrü Sina (1994), “Avrupalılaştırılıyor muyuz: Gümrük Birliği Düzenlemesinin Siyasal Değerlendirmesi” Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt: XIX Sayı: 178 (Erişim tarihi: 11.10.2007)

http://www.mulkiyederigi.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=98&Itemid=2
Hacısalihoglu, Yaşar (2005), “Siyasal Hedefi Bulanıklaşan AB ve Türkiye”, Türk Politika, <http://www.turkpolitika.com/doryasar-hacihoglu-mainmenu-72/536-yahaciho> (Erişim tarihi: 17.04.2007)

Harvey, David (2003), **Sosyal Adalet ve Şehir**, (Çev.M.Moralı), Metis Yayınları, İstanbul

Hogan, Michael J. (1987), **The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe (Marshall Planı: Amerika, İngiltere ve Batı Avrupa'nın Yeniden İnşası)**, Cambridge University Press

Işıklar, K.İnanç (2007), “AB: Eleştirel Yaklaşım”, <http://iisiklar.wordpress.com/2007/12/24/ab-gorunur-genisleme-gorunmez-derinlesme-sureclerine-elestirel-yaklasim/> (Erişim tarihi: 19.02.2008)

Işıklı, Alpaslan (1985), “Kamu Kesiminde Çalışanların sendikal Hakları”, **Kamu Çalışanlarının Sorunları Sempozyumu**, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 28-29 Aralık 1985 Ankara, Şafak Matbaası

Işıklı, Alpaslan (1990), **Sendikacılık ve Siyaset**, Ankara

İktisadi Kalkınma Vakfı – İKV (2002), “Kopenhag Avrupa Konseyi Zirve Sonuçları 12-13 Aralık 2002”, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf> (Erişim tarihi: 18.10.2006)

İktisadi Kalkınma Vakfı – İKV (2007), “Adaylık Süreci”, <http://www.ikv.org.tr/adayliksureci.php> (Erişim tarihi: 16.03.2008)

İktisadi Kalkınma Vakfı – İKV (2004), “AT-Türkiye Ortaklık Konseyi 43. Toplantısı 18 Mayıs 2004-Brüksel”, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/43-ATTRORTAKLIKKONSEYI.pdf> (Erişim tarihi: 16.03.2008)

İşyar, Özkan (1998), “Avrupa Örgütlenme Ve Bütünleşme Arayışları Örneğinde Uluslararası Entegrasyon Modelleri”, **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 16 Sayı: 2 Yaz Dönemi Ağustos 1998

Kabaalioglu, Haluk (2008), “Türkiye-AB İlişkilerinde Son Durum”, Türkiye Dış Ticaret Derneği, (Erişim tarihi: 22.02.2008)
http://www.turktrade.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=179

Kaleağası, Bahadır (2003), “Kopenhag Sonrası Türkiye-AB İlişkileri”, İşveren Dergisi, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=652&id=39 (Erişim tarihi: 16.02.2007)

Kalkandelen, A.Hayrettin (1968), **Sendikalar ve Kamu Hizmetlerinde Sendikacılık**, Şenyuva Matbaası, Ankara

Karluk, S.Rıdvan (2002), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, Kırklareli

Kazgan, Gülten (2000), **Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Keyman, E.Fuat (2000), **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Yayınları, İstanbul

Koç, Yıldırım (1999), **Sendikacılık Tarihi**, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Eğitim Yayınları No:1, Ankara

Konya Avrupa Birliği Merkezi (2007), “Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi”, http://www.eic.org.tr/AbveTurkiye_1.html#x16 (Erişim Tarihi: 14.10.2007)

Koray, Meryem (2003b), “Küreselleşmeye Eleştirel Bir Bakış: Yeni Bir Küresel Anlayışın ve Örgütlenmenin Kaçınılmazlığı”, http://www.petro-is.org.tr/yayinlar/yillik/2003_yillik/02_elestiri/index.htm (Erişim tarihi: 20.03.2008)

Mahiroğulları, Adnan (2000), **1980 Sonrası Türk ve Fransız Sendikacılığı**, Kamu İşletmeleri ve İşverenleri Sendikası Yay., Ankara

Mahiroğulları, Adnan (2005), “Sivas’ta Memur Sendikacılığı”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 19, 2005/2, s. 157-174

Manisalı, Erol (2004), **Kapitalizmin Temel İçgüdüsü**, Derin Yayınları, İstanbul

Manisalı, Erol (2005), **Bekleme Odasında İğfal**, Derin Yayınları, İstanbul

Memur-Sen (2009), “Memur-Sen İl Temsilcileri Toplantısı Sonuç Bildirisi”, 24-26 Temmuz 2009- Kozaklı / Nevşehir, www.memursen.org.tr/file/kozakli_son.doc (Erişim tarihi: 14.01.2008)

Morgil, Orhan (2003), “Ekonomik Açından Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliğinin İşleyişi”, **İşveren**, TİSK İşveren Dergisi Ocak 2003

Müftüoğlu, Özgür (2005), “KESK’in AB Sürecine Yaklaşımı”, **Evrensel Gazetesi**, 21.10.2005

Müftüoğlu, Özgür ve Çetin, Rana (2005), “Ücretli Çalışanların Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyeliği Üzerinde Düşünceleri Ön Raporu”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3388 (Erişim tarihi: 05.08.2009)

Nalbant, Atilla (1997), **Üniter Devlet, Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, Yapı Kredi Yayınları

Okçu, Murat, “Avrupa Yönetmelik Alanına Doğru Türk Kamu Yönetimi: Çok Düzlemli Yönetişim”, (Erişim tarihi: 17.05.2009)

http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Murat_Okcü_cok_duzlemlı_yonetisim_26_10_05.pdf

Oran, Baskın (2000), **Küreselleşme ve Azınlıklar**, İmaj Yayınları

Özcan, Mehmet (2004), “1990 Sonrası Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, **Journal of Turkish Weekly**, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19> (Erişim tarihi: 11.06.2007)

Özcan, Mehmet ve Beşe, Ertan (2002), “Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri ve Terörizm Faktörü”, **USAK Strateji Gündem**, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=162> (Erişim tarihi: 13.06.2007)

Özgöker, Uğur (2008), “Türkiye-AB İlişkilerinde Kilit Konu Kıbrıs Sorunu”, **AB Haber**, <http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=844> (Erişim tarihi: 15.05.2008)

Özkan, Emre (2005), “Avrupa Birliği Bütünleşmesinin Teorik Çerçevesi”, **Açılım Dergisi**, Sayı:2 Mayıs 2005, ODTÜ Sosyal Demokrasi Topluluğu

Poggi, Gianfranco (2001), **Modern Devleti Gelişimi; Sosyolojik Bir Yaklaşım**, (Çev. Şule Kut, Binnaz Toprak) Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Resmi Gazete (2009), “Kamu Görevlileri Sendikaları ve Konfederasyonlarının Üye Sayılarının Tespitine İlişkin Tebliğ”, 05 Temmuz 2009 tarih ve 26927 sayılı.

Sabır, Hasan (2007), “Küreselleşme ve Sendikalar”, **Çelik-İş Dergisi**, Sayı 22, Eylül 2007

Sander, Oral (2003) **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Kitabevi, Ankara

Sarıbay, Ali Yaşar (1997), “Postmodern Ulus Olmanın Teorik Olasılıkları”, **Tarih ve Milliyetçilik 1. Ulusal Tarih Kongresi Bildirileri**, Mersin Üniversitesi

Sayılğan, Aclan (1972), **Türkiye’de Sol Hareketler**, İstanbul, 1972

Sendikalar Yasası – 2821 (1983)

Serter, Nur (1994), **Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayın No: 108

Sertlek, Tufan (2004) “Avrupa Birliği ve Sendikal Haklar”,
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1158 (Erişim tarihi: 16.02.2008)

Somuncuoğlu, Sadi (2002), **Gümrükte Kuşatma**, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara

Strikwerda, Carl (1997), “Reinterpreting the History of European Integration: Business, Labor and Social Citizenship in 20th Century Europe”, (Ed. Jytte Klausen ve Louise A. Tilly), **European Integration in Social and Historical Perspective**, Rowman & Littlefield Publishers Inc.

Sülker, Kemal (1968), **100 Soruda Türkiye’de İşçi Hareketi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Şen, Faruk (1999), “Germany’s Term of Presidency and Turkey’s Relations With The European Union” **Insight Turkey** V.1, January-March, s.73

Şen, Y.Furkan (2004), **Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus Devlet**, Yargı Yayınevi, Ankara

Şengül, Tarık (2000), “Siyaset ve Mekansal Özellikler”, (Ed. Ahmet E. Tonak), **Küreselleşme, Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı**, İmge Kitabevi, Ankara

TBMM, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, TBMM Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/trabils.htm (Erişim tarihi: 11.03.2008)

Thorpe, Vic (1999), “Modernleşmenin Meydan Okuması: Avrupa sendikalarında Yeni Bir Anlayışa Doğru”, Petrol İş Sendikası Yayınları, http://www.petrol-is.org.tr/dis_iliskiler/dsh/dsh_1.pdf (Erişim tarihi: 12.03.2008)

TİSK (2001), Ekonomik ve Sosyal Konsey Raporu, http://www.belgenet.com/eko/tisk_310301.html (Erişim tarihi: 07.08.2007)

Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı (2004), “Türk Gençliği’nin Avrupa Birliği’ne Bakışı Araştırması, Avrupa Ajandası Projesi” http://www.ari.org.tr/AB/ABAjandasiAnketi_dosyalar/frame.htm (Erişim tarihi 15.05.2006)

Tuğ, Adnan (1992), **Sendikalar Hukuku**, Yetkin yayınları, Ankara

Turan, Kamil (1990), **İş Hukukunun Genel Esasları**, Ankara

Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçiliği (2005), “AB Yolunda Türkiye”, <http://www.tcberlinbe.de/tr/ab/index.htm> (Erişim tarihi: 17.04.2006)

Türkiye Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Turkiye_AB/ (Erişim tarihi 19.04.2006)

Ünsal, Ersin (2003), **Sendika Özgürlüğü ve Uluslararası Çalışma Örgütü ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri İlişkileri**, Beta Yayınları, İstanbul

Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. (1999), **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism and Beyond**, Allyn and Bacon Publishers

Wallerstein, Immanuel (1999), “States? Sovereignty? The Dilemmas of Capitalists in an Age of Transition” (Ed. Anthony Smith), **States and Sovereignty in the Global Economy**, Routledge Publications, London

Weidenfeld, Werner (2001), “The Agenda of Direct Neighbourhood for Eastern Europe”, (Ed. Iris Kepme), **Beyond EU Enlargement Vol.1**, Bertelsmann Foundation Publishers, Gütersloh

Yalman, Aytaç (2006), “Küreselleşme ve Güvenlik”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 26 Aralık 2006

Yeni Asya Gazetesi (2004), “Aksu: Önemli Olan AB`nin Değerlerinden Yararlanmak”, **Yeni Asya**, 06.11.2004

Yılmaz, Selim (2003), “Küreselleşme ve Sendikalar”, AntiMai,
<http://www.bianet.org/bianet/kategori/emek/20435/kuresellesme-ve-sendikalar> (Erişim tarihi: 16.10.2007)

Yılmaz, Abdullah (2005), “AB’ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar”, Dumlupınar Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü,
<http://sbe.dpu.edu.tr/17/215-240.pdf> (Erişim tarihi: 13.10.2009)

Pollack, Mark.A. (2000), “International Relations Theory and European Integration”, **European Union Institute Working Papers**,
http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/00_55.pdf (Erişim tarihi: 19.02.2006)

Zengingönül, Oğul (2001), “Esneklik ve Sosyal Politika: Avrupa Birliği'nde Uyumsuzların Uyum Arayışı”, **Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu**,
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=481&id=29 (Erişim tarihi: 18.06.2007)

EK-1

ANKET

Bu çalışma, 1963 Ankara Anlaşması ile başlayan ve günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçerek müzakerelerin açılması ile farklı bir boyut kazanan, Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik sürecine, eğitim sendikalarının bakış açısını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Sorular, ülkemizde sosyal ve ekonomik hayatın önemli unsurlarından olan sendika üyelerinin Avrupa Birliğini algılayışlarını; Türkiye'nin Birliğe olası üyeliğinin sosyal ve ekonomik sonuçları hakkındaki beklenti ve çekinceleri ölçmeyi amaçlamaktadır.

Ankette elde edilecek veriler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü yüksek lisans tez çalışması kapsamında değerlendirilecek ve kullanılacaktır.

Bu anket formunda sizden herhangi bir kişisel bilgi sorulmamaktadır. Sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için sorulara samimi cevaplar vermeniz önem arz etmektedir.

Ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Enis Aldemir

Ankara Ü. Sosyoloji Bölümü

SORULAR

1- Lütfen üyesi olduğunuz Sendikayı belirtiniz.

- Türk Eğitim-Sen Eğitim-Sen Eğitim-Bir-Sen

2- Yaşınız

- 0-20 21-30 31-45 46 ve üzeri

3- Cinsiyetiniz

- Kadın Erkek

4- Eğitim durumunuz

- İlköğretim Lise Yüksek Okul
 Üniversite Yüksek Lisans ve üzeri

5- Lütfen hangi sosyal sigortadan faydalandığınızı belirtiniz.

- SSK Bağ-Kur Emekli Sandığı
 Özel & Diğer Sigortalı değilim

6- Avrupa Birliği Türkiye ile üyelik müzakerelerine halen devam etmekte. Sizce bu üyelik Türkiye için ne derece önemlidir?

- Çok önemli Önemli Pek önemli değil
 Hiç önemli değil Fikrim yok

7- Sizce Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilecek mi?

- Evet, kesinlikle kabul edilecektir.
 Gerekli kriterleri sağladığı takdirde kabul edilecektir.
 Tam üye olarak değil, ancak farklı bir formülle ortaklık kurulacaktır.
 Hayır, asla kabul edilmeyecektir.

8- Türkiye'yi aşağıdakilerden hangisine yakın buluyorsunuz?

- Türkiye bir Avrupa ülkesidir.
- Türkiye bir Doğu ülkesidir.
- Türkiye bir Avrasya ülkesidir.
- Türkiye bir İslam ülkesidir.
- Türkiye Avrupa değerlerini benimsemiş bir Doğu ülkesidir.
- Türkiye bir Arap ülkesidir.
- Yukarıdaki sınıflandırmalar yer almaktadır.
- Diğer (Lütfen açıklayınız)

9- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının sağlayacağı en büyük getiri sizce ne olacaktır?

(Birden fazla seçenek işaretlenebilir).

- Bölgeler arası sosyal ve kültürel farklılıkların ortadan kalkmasına katkı sağlayacaktır.
- Ekonominin düzelmesine katkı sağlayacaktır.
- Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olduğu tescillenecektir.
- İnsan hakları ve düşünce özgürlüğü alanlarında iyileşmeler olacaktır.
- Mal ve hizmetlerin (emeğin) serbest dolaşımına olanak sağlanacaktır.
- Sosyal ve iş yaşamında Avrupa standartlarına ulaşılabilecektir.
- Politika üzerinde olumlu etkileri olacak ve daha temiz bir siyaset ortamı oluşacak.
- Eşitlikler ön plana çıkacaktır.
- Ülkemiz için hiçbir kazanç olmayacağı kanaatindeyim.
- Diğer (Lütfen açıklayınız)

10- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının getireceği en büyük riskler sizce ne olacaktır?

(Birden fazla seçenek işaretlenebilir).

- Türkiye üniter yapısından taviz verecektir.
- Ülkeyi ilgilendiren kararlarda halk söz sahibi olamayacaktır.
- Çiftçi, işçi, küçük esnaf gibi üreten kesim ekonomik olarak zarara uğrayacaktır.
- Bölgeselleşme gibi nedenlerle ülke içindeki ayrılıkçı düşünceler körüklenecektir.
- Kültürel değerlerde bozulmalar olacaktır.
- Türkiye'nin komşuları ile olan ilişkileri bozulacaktır.
- Ülkemiz için herhangi bir risk içermediği kanaatindeyim.
- Diğer (Lütfen açıklayınız)

11- Sizce Avrupa Birliği'ne üyelik çalışan kesimi nasıl etkileyecektir?

- Çalışma şartları ve sosyal haklarda iyileşmeler olacaktır.
- Çalışma şartları ve sosyal haklar kötüye gidecektir.
- Ücretlerde artma olacaktır.
- Ücretlerde azalma olacaktır.

12- Sizce Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşları AB kriterlerini karşılayabilecek seviyede mi?

- Evet Hayır Fikrim yok

13- Sizce Türkiye'deki sivil toplum ve sendikalar AB kriterlerini karşılayabilecek seviyede mi?

- Evet Hayır Fikrim yok

14- Sizce Türkiye'deki çalışma koşulları AB standartlarında mı?

- Evet Hayır Fikrim yok

15- Sizce Türkiye'de sosyal haklar ve güvenceler AB standartlarında mı?

- Evet Hayır Fikrim yok

16- Türkiye Avrupa Birliği'ne alınmaz ise bunun nedenleri sizce neler olacaktır?

(Birden fazla seçeneğe işaretlenebilir).

- Ekonomik istikrarsızlık
- İşsizlik oranının yüksekliği
- Kürt sorunu
- Fazla nüfus
- Müslüman bir ülke olması
- Azınlıklar sorunu
- Siyasi yozlaşma
- İrticai faaliyetler
- Ordunun siyaset üzerindeki etkisi
- İnsan hakları ihlalleri
- Diğer (Lütfen açıklayınız)

17- Sizce ülkemizde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmesinden en kazançlı çıkacak kesim hangisidir?

- Azınlıklar.
 Üst gelir düzeyindekiler.
 Orta ve alt gelir düzeyindekiler.
 Azınlık olarak kabul edilmeyen etnik gruplar. (Kürt, Laz, Çeçen, Boşnak vb.)
 Hiçbir kesim kazançlı olmayacaktır.
 Diğer (Lütfen açıklayınız)

18- Sizce ülkemizde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmesinden en olumsuz etkilenecek kesim hangisidir?

- Azınlıklar
 Üst gelir düzeyindekiler
 Orta ve alt gelir düzeyindekiler
 Azınlık olarak kabul edilmeyen etnik gruplar (Kürt, Laz, Çeçen, Boşnak vb.)
 Hiçbir kesim zarar görmeyecektir.
 Diğer (Lütfen açıklayınız)

19- Sizce Avrupa Birliği'ne tam üyelik ile Türkiye Cumhuriyeti, üniter yapılarından ve hükümler haklarından taviz vermek durumunda kalacak mıdır?

- Evet Hayır Fikrim yok

20- Sizce 1995 yılında kabul edilen Gümrük Birliği Anlaşması ülke ekonomisini nasıl etkilemiştir.

- Olumlu etkilemiştir.
 Olumsuz etkilemiştir.
 Herhangi bir etkisi olmamıştır.
 Fikrim yok

21- Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yapılan mevzuat uyum çalışmalarını ve yaşanan değişim sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çok faydalı Faydalı Zararlı
 Çok zararlı Fikrim yok

22- Sizce Avrupa Birliği ÷lkelerinde yaşanan h÷k÷met değişiklikleri ve d÷nem başkanlığı değişiklikleri T÷rkiye'nin üyelik beklentilerini etkiler mi?

- Evet Hayır Fikrim yok

23- T÷rkiye'nin AB üyeliği konusunda Yunanistan'ın tavrını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Desteklemektedir.
 Desteklemektedir, ancak bu desteği samimi bulmuyorum.
 Kesinlikle desteklememektedir
 Diğer (L÷tfen açıklayınız)

24- Kıbrıs sorunu hakkında mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- KKTC bağımsız bir devlet olarak kabul edilmeden sorun ç÷z÷lemez.
 Taraflar federal bir yapı içerisinde iki eşit taraf olarak birleşmelidir.
 Sorunun ç÷z÷me kavuşmasının mümkün olmadığını düşünüyorum.
 T÷rkiye'nin AB'ye üye olması ile sorun ç÷z÷lecektir.
 Diğer (L÷tfen açıklayınız)

25- Sizce T÷rkiye için AB haricinde alternatif olarak hangi seçenekler bulunmaktadır?

- T÷rkiye kendi kendine yeterli bir ÷lkedir, alternatif arayışa gerek yoktur.
 ABD ile stratejik ortaklık sürdür÷lmelidir.
 Türkî Cumhuriyetlerle Türk Birliği kurulmalıdır.
 Bölge ÷lkeleriyle bölgesel birliktelik kurulmalıdır.
 Rusya ve Çin ile Stratejik birliktelik kurulmalıdır.
 Müslüman ÷lkelerle İşlam Birliği kurulmalıdır.
 Diğer (L÷tfen açıklayınız)

Ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

**TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN BAŞLICA
MEMUR SENDİKALARININ
AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDEN BEKLENTİLERİ**

MÜLAKAT FORMU

Mülakat yapılan sendika temsilcileri:

TÜRKİYE KAMU-SEN
Sn.Ercan Han
Araştırma Geliştirme Uzmanı

TÜRK EĞİTİM-SEN
Sn.Ziya Çakmak
Yönetim Kurulu Üyesi

KESK
Sn.Kamuran Karaca
Hukuk, TİS ve Uluslararası İlişkiler
Sekreteri

EĞİTİM-SEN
Sn.Deniz Yıldırım
Uluslararası İlişkiler Uzmanı

MEMUR-SEN
Sn.Adnan Şenol
Basın Yayın ve Halkla İlişkiler
Sekreteri

EĞİTİM BİR-SEN
Sn.Ramazan Demirel
İlçe Başkanı

SORULAR

- **Avrupa Birliği Türkiye ile üyelik müzakereleri halen devam etmekte. Bu üyeliğin Türkiye için ne derece önemli olduğunu düşünöyorsunuz? Temsil ettiğiniz çalışan kesimin AB'ye tam üyelik konusundaki fikirleri sizce nedir?**
- **Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği şahsınız için ne derece önemlidir? Lütfen nedenlerini açıklayınız.**
- **Sizce Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilecek mi? Cevabınız evet ise sizce bu ne kadar süre alacaktır?**
- **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının sağlayacağı en büyük getiri sizce ne olacaktır? Lütfen açıklayınız.**
- **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının getireceği en büyük riskler sizce ne olacaktır? Lütfen açıklayınız.**
- **Sizce Avrupa Birliği'ne tam üyelik ile Türkiye Cumhuriyeti, üniter yapısından ve hükümlanlık haklarından taviz vermek durumunda kalacak mıdır? Lütfen açıklayınız.**
- **Sizce 1995 yılında kabul edilen Gümrük Birliği Anlaşması istenilen hedeflere ulaşılmasını sağladı mı? Türkiye açısından getirdikleri ve götürdükleri ne oldu?**

- **Sizce ülkemizde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmesinden en kazançlı çıkacak kesim hangisidir? Lütfen açıklayınız.**
- **Sizce ülkemizde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmesinden en olumsuz etkilenecek kesim hangisidir? Lütfen açıklayınız.**
- **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasına engel teşkil edebilecek hususlar sizce nelerdir?**
- **Sizce Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmadan önce üstesinden gelmesi gereken en önemli sorunlar nelerdir?**
- **Sizce Türkiye'deki kurum, kuruluşlar, sivil toplum ve sendikalar AB kriterlerini karşılayabilecek seviyede mi? Lütfen açıklayınız.**
- **Sizce Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan hükümet değişiklikleri ve dönem başkanlıkları değişiklikleri Türkiye'nin üyelik beklentilerini etkiler mi? Lütfen açıklayınız.**
- **Türkiye'nin AB üyeliği konusunda Yunanistan destekleyici bir politika izliyor görünmektedir. Konuyu nasıl değerlendiriyorsunuz?**